

ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Νέα Παιδαγωγική-Σχολική Πράξη

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Χάρη Πάτση: Τό δράμα τοῦ δασκάλου στήν πόλη	89
Θ. Χαραλαμπίδης: Ἡ κατάρτισις τῶν Σπουδαστῶν Π. Ἀκαδ. . .	93
Βύρμπιδου Σούρλα: Ὁ παιδαγωγός Friedrich Paulsen	95
Κων/νου Πετρίτη: Moreno—Levin	100
E. CLAPARÈDE: Ἡλεκτροεγκεφαλόγραμμα	104
Γεωργίου Ρούσκα: Ἡ Μέθοδος Ντεκρολύ στό Δημοτικό (τέλος) .	106
ADOLPH FERRIÈRE: Οἱ τεχνίτες τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου . . .	111
Ἀθανασίου Γκρόζα: Ἀναγνωστικό Γης τοῦ Ο.Ε.Σ.Β.	114
Βιβλιοκρισιές: Βιβλία καί περιοδικά πού λάβαμε	118
Παιδαγωγικά συνέδρια: Α' καί Β' περιφέρειας Ρόδου	121
Ἑκπαιδευτικῆς εἰδήσεις: Ἀπό ὁλόκληρο τόν κόσμο	125
ΣΗΜΕΙΩΣΗ: 1) Πολλά ἄρθρα διαλεχτῶν συναδέλφων καί ἐπι- θεωρητῶν μελενοῦντι ἔχουν ἐγκριθῇ πρὸς δημοσίευσιν καθυστεροῦν ἀλόγῳ πληθῶρας ὕλης. Ἀπὸ τοῦ ἐπομέ- νου τεύχους δὲ ἀρχίσει ἡ δημοσίευσή τους. Ἐτοί ὅλοι δὲ μείνουν ἱκανοποιημένοι γιὰ τοὺς πνευματικούς κό- πους των.	
2) Ἐπίσης στό ἐπόμενο δὲ δημοσιευτοῦν διάφορες βιβλιοκρισιές.	
3) Παρακαλοῦμε τοὺς ἀναγνώστες μας, ὅσους ἀναγνωρί- ζουν τὴ γιγαντιαία προσπάθειά μας νὰ μᾶς ἐμβάσουν τώρα τίς γιορτὲς τίς συνδρομῆς (ἀτομικῆς ἢ τῶν σχο- λείων τους) πού καθυστεροῦν. Αὐτὸ δὲ ἀποτελεῖσει με- γάλη βοήθεια γιὰ τὴ συνέχισιν τῆς προσπάθειάς μας.	

ΕΤΟΣ ΣΤ'.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1955

ΤΕΥΧΟΣ 64

ΑΘΗΝΑΙ

• ΣΟΚΡΑΤΟΥΣ 37

προτιμούμε να ταλαιπωρούμε το έμψυχο υλικό μας και άδιαφορούμε αν αυτό το υλικό, με τον τρόπο αυτό, φθείρεται και καθίσταται σιγά-σιγά ανίκανο να αποδώσει, τι θα μπορούσε.

Και οι τρεις παραπάνω κατηγορίες δασκάλων πρέπει να μετατίθενται αὐτεπαγγέλτως, χωρίς ιεραρχίες, συμβιβασμούς, πολιτικά μέσα, ταλαιπωρίες.

4) Μιά άλλη κατηγορία δασκάλων πρέπει να μετατίθεται ὕστερα από τον καταρτισμό ενός «πίνακος μεταθετέων», όπως γίνεται σήμερα. Τον πίνακα αυτόν πρέπει να συντάσσει μόνον το Έκπαιδ. Συμβούλιον και να είναι υποχρεωτικός για τον ὑπουργό. Νά μην συντάσσεται και δεύτερος «συμπληρωματικός» παρά ένας μεγάλος που να εκτελείται σιγά-σιγά και δεν θα αντικαθίσταται με άλλον πίνακα, εάν πρώτα δεν εξαντληθῇ ὁ πρώτος ὁλόκληρος. Είναι τραγελαφική ἡ σημερινή κατάσταση. Τσακίζονται οι δάσκαλοι να μπουν σε έναν πίνακα. Κι ὥσπου να εκτελεσθῇ αὐτός συντάσσεται δεύτερος. Ἄν οι περιλαμβανόμενοι σὸν α' πίνακα δεν προφτάσουν να μετατεθοῦν, ἀσφαλῶς δεν θα μετατεθοῦν οὔτε τὴν ἐπομένη χρονιά γιατί δεν θα περιλαμβάνονται σὸν νέον πίνακα. Είναι δίκαιο ὅμως αὐτό; Δεν εἶναι τρομερὴ ἀδικία;

5) Σὸν πίνακα αὐτὸν τὸ 1/4 μπορεί και πρέπει να εἶναι νέοι δάσκαλοι, ὅπως συνέβαινε παλιότερα. Νά μὴ δηλαδὴ «νέο αἷμα», ὅπως λέμε, στὰ σχολεῖα τῶν μεγαλουπόλεων. Ἄλλὰ ποιοὶ νέοι θὰ προτιμηθοῦν; Ἐδῶ ὑπάρχει σοβαρὸ πρόβλημα. Πρέπει να προτιμηθοῦν ὅσοι ἐπέδειξαν ἢ θὰ ἐπιδείξουν σὸν μέλλον «ἐξαιρετικῶς εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν», αὐτοὺς δηλαδὴ πού θὰ κρίνουν οἱ προϊστάμενοὶ τῶν ὡς «διαμάντια τοῦ κλάδου» γιὰ τὸ ἦθος, τὴν ἐργατικότητα, τὴν μελετηρότητα, τὴς δημοσιεύσεις, τὴν τάση γιὰ γλωσσομάθεια, ποικίλες μετεκπαιδεύσεις και γενικὰ αὐτοὺς πού διακατέχονται ἀπὸ μιὰ ἀκατάσχετη τάση γιὰ περαιτέρω ἐπιμόρφωση.

Οἱ νέοι αὐτοὶ θὰ μεταβοῦν στὴν πόλη ὅχι γιὰ διασκεδάσεις ἢ γιὰ ἱκανοποίηση τοῦ ρεύματος τῆς ἀστυφιλίας ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀποτελέσουν τὸν πυρῆνα περαιτέρω ἐπιτυχίας σὲ τοὺς τομεῖς τοῦ παιδαγωγικοῦ ἔργου. Κυρίως θὰ τοποθετοῦν στὰ πρότυπα σχολεῖα. Κι ἂν δὲν ἐπιδείξουν τὴν ἐπίδοση πού ἀναμένει ἡ ὑπηρεσία, νὰ ἐπανέρχονται πάλιν στὶς βάσεις τῶν. Τὸ «ἀνακλητὸν» πρέπει νὰ ἰσχύει μόνον σαυτὴ τὴν περίπτωση γιὰτὶ ἡ τιμὴ και ἡ προτίμηση πού τοὺς γίνεται νὰ τοποθετηθοῦν, μὲ μικρὴ ὑπηρεσία, σὲ σχολεῖα μεγαλουπόλεων, συνεπάγεται και βαρύτερες ὑποχρεώσεις. Μετὰ πενταετὴ εὐδόκιμη ὑπηρεσία στὰ μεγάλα κέντρα θὰ πρέπει νὰ «ὀριστικοποιεῖται» πᾶς ἡ θέση τους στὴν πόλη. Ἀρκετὴ εἶναι μιὰ πεντάχρονη «δοκιμότητα» μὲ ἰδιαίτερη ἐποπτεία. Ὅταν δουλέψουν οἱ νέοι αὐτοὶ πέντε χρόνια σὲ πρότυπα σχολεῖα, θὰ γίνουν «ἀήτολ» στὴ δουλειά τους. Ἀἴντε νὰ τοὺς πιάσεις κατόπι!..

Αὐτὴ τὴν ἱεράρχηση κρίνουμε σκόπιμη ἐμεῖς ὅτι πρέπει νὰ ἀκολουθήσουμε προκειμένου νὰ βελτιωθῇ τὸ σημερινὸ σύστημα «μεταθετέων» γιὰ τὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα.

* *

Και τώρα ἄς κλείσωμε τὸ ἄρθρο μας. Ἀς δικαιολογήσουμε τὸν τίτλο πού τοῦ βάλαμε. Τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι μόνον πῶς θὰ μετατεθῇ ὁ δάσκαλος στὴν πόλη. Εἶναι και τὸ πῶς θὰ ζήσῃ. Ἐδῶ κυρίως βρίσκεται τὸ δράμα του. Ἀς τὸ παρακολουθήσουμε νὰ ἀποκαλύψουμε τὶς πλευρές του. Τὶς συνοψίζουμε σὲ δύο σημεία: α) ἀτομικὸ ἢ οἰκογενειακὸ και β) σχολικὸ.

1) Τὸ ἀτομικὸ ἢ οἰκογενειακὸ δράμα τοῦ δασκάλου στὴν πόλη.

Μόλις πάρει τὸ χαρτί τῆς μετάθεσης ὁ δάσκαλος μιὰς ἀπὸ τὶς παραπάνω πέντε κατηγορίες «μεταθετέων», (πλὴν τῆς ὑπαριθ. 4 πού βρίσκεται σὲ κάπως καλύτερη κατάσταση) παίρνει δανεικὰ ἢ προεξοφλεῖ ἕναν - δυὸ μισθοὺς και κατεβαίνει στὴ μεγάλη πολιτεία γιὰ νὰ βρεῖ και νὰ νοικιάσει σπίτι, ὅπου νὰ στεγάσει τὴν οἰκογένειά του. Ὅπως ξέρομε τὰ νοίκια εἶναι ἀστρονομικὰ σήμερα. Γιὰ νὰ νοικιάσει σπίτι τῆς προκοπῆς πρέπει νὰ θυσιάσει, ἂν ὅχι ὁλόκληρο τὸ μισθὸ του, τουλάχιστον τὰ 3/4 ἢ στὴν πὶὸ εὐνοϊκὴ περίπτωση τὸ 1/2. Πῶς, τώρα, θὰ ζήσει στὴν πόλη, αὐτὸς και ἡ οἰκογένειά του; Τί θὰ φᾶνε; Πῶς θὰ σπουδάσουν τὰ παιδιὰ του; Χρειάζονται βιβλία, διδασκτὰ, ἐπιστημονικὰ ὄργανα...

Ἀσφαλῶς θὰ ἀναγκαστεῖ νὰ δώσει μιὰ λύση: ἢ θὰ πουλήσῃ τὰ λίγα χτήματά του σὸ χωριὸ «ὄσο-ὄσο», ἢ, ἐρχόμενος στὴν πόλη, θὰ προσπαθῇ νὰ κάνει συνδιασμούς. Νὰ ἐξεύρει «ἀπογευματινὴ ἐργασία» γιὰ τὸ παιδί του, «παραδόσεις ἰδιαιτέρης» γιὰ τὸν αὐτὸ του κλπ. Μὰ αὐτὰ δὲν φέρουν καλὰ ἀποτελέσματα. Ὁ «ἀπασχολούμενος» φοιτητὴς σὲ «ἀλλότρια ἔργα» και ὑπερκουραζόμενος σωματικὰ δὲν ἀποδίδει στὶς σπουδές του, ἀπορρίπτεται ἢ ἀναβάλλεται ἡ ἡμερομηνία «λήψεως τοῦ πτυχίου», αὐτὸ δηλαδὴ ἀκριβῶς γιὰ τὸ ὅποιο κατέβηκε ὁλόκληρη ἡ οἰκογένεια στὴ μεγάλη πολιτεία. Μὰ και ὁ δάσκαλος - πατέρας, ἀναγκασμένος νὰ καταφεύγῃ σὲ «ἐξωσχολικὲς ἀπασχολήσεις», κουράζεται, ἀπογοητεύεται, καμμιά φορὰ ἀηδιάζει κιδλας κιέται τὸ δράμα του μεγαλώνει μὲ ἀνυπολόγιστες δυσμενεῖς συνέπειες ὑποκειμενικὲς και ἀντικειμενικὲς.

Κατὶ πρέπει νὰ γίνῃ γιὰ τὴν μεγάλη κατηγορία αὐτὴ τῶν «μεταθετέων» πού ἔχουν οἰκογένεια και παιδιὰ πού σπουδάζουν. Ἐνα κράτος πού θέλει τὴν εὐτυχία τῶν λειτουργῶν του νὰ τί θὰ ἔκανε;

α) Ἐξασφάλιση δωρεὰν στέγης γιὰ τὸ δάσκαλο και τὴν οἰκογένειά του. Ἄν ὅχι δωρεὰν, τουλάχιστο μὲ μικρὸ νοίκι. Κι αὐτὸ προσωρινά. Πιὸ σίγουρο θὰ ἦταν, ὅπως γίνεται σὲ μερικὰ ξένα κράτη, νὰ τοῦ παραχωρήσῃ οἰκόπεδο μὲ μικρὴ μονοκατοικία τὴν ὁποία νὰ ξεχρεώνει μὲ δόσεις. Ἡ, τέλος, νὰ τοῦ παραχωρῇ μεγάλο δάνειο γιὰ νὰ ἀγοράσῃ μόνος του ἕνα μικρὸ οἰκόπεδο και νὰ χτίσῃ μιὰ μικρὴ μονοκατοικία, ὅπου νὰ στεγάσῃ τὴν οἰκογένειά του. Ἀμα λυθῇ τὸ ζήτημα τῆς στέγης, περιορίζεται κάπως τὸ δράμα του.

β) Νὰ παραχωρηθῇ εἰδικὸ «ἐπίδομα σπουδῶν» στὰ παιδιὰ τοῦ δασκάλου. Κι ὅχι μόνον τοῦ δασκάλου αὐτοῦ ἀλλὰ και κάθε δασκάλου ἐφόσον σπουδάζουν ἀνώτερες σπουδές. Σὰς φαίνεται παράξενο; Καθόλου. Ἡ σπουδάζουσα νεολαία στὶς ἀνώτερες σχολές (Πανεπιστήμια κλπ.) ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἐνίσχυση. Ἐμεῖς ἐδῶ προτείνουμε μέτρα μόνον γιὰ τὰ «δασκαλόπαιδα». Ὁ λαὸς ἄς προτείνει τὰ δικά του μέτρα.

Λοιπὸν, ζητοῦμε νὰ δοθῇ στὰ σπουδάζοντα παιδιὰ τῶν δασκάλων «εἰδικὸ ἐπίδομα σπουδῶν». Τὸ ἐπίδομα αὐτό, τοῦ ὁποῖου τὸ ὕψος θὰ ἐξαρτηθῇ ἀνάλογα ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς ἐπιστήμης πού σπουδάζει τὸ δασκαλόπαιδο, καλὸ εἶναι νὰ προστίθεται σὸ μισθὸ τοῦ δασκάλου. Θὰ ἀποδίδεται μὲ ἐπίσημη βεβαίωση τῆς Σχολῆς και θὰ ἰσχύει μόνον γιὰ τὰ κανονικὰ χρόνια φοίτησης. Σὲ περίπτωση ἀδικαιολόγητης παράταξης τῶν σπουδῶν, θὰ παύει χορηγούμενο.

Τὰ μέτρα αὐτὰ πρέπει νὰ ληφθοῦν γρήγορα γιατί μποροῦν νὰ ληφθοῦν. Ἡ Διδ. Ὁμοσπονδία πρέπει νὰ τὰ περιλάβῃ στὶς ἐπιδιώξεις τῆς. Ἐμεῖς τῆς τὰ προτείνουμε.

2) Τὸ «Σχολικὸν» δράμα τοῦ δασκάλου ἐπὶ τὴν πόλιν

Ὑστερα ἀπὸ τὴν παραπάνω ἀνάπτυξη τοῦ θέματος καὶ τὶς δύο προτάσεις ποὺ κάναμε γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν «μεταθετέων» δασκάλων στὶς πόλεις, ἐρχόμαστε μὲ δύο λόγια νὰ μιλήσουμε γιὰ τὸ σχολεῖο ποὺ τὸν περιμένει.

Στὰ μεγάλα κέντρα εἶναι σχεδὸν ἄλυτο τὸ διδακτηριακὸ πρόβλημα. Χιλιάδες παιδιὰ στριμώχνονται καθημερινὰ μέσα σὲ ὑπερκορεσμένες τάξεις, ἀναπνέουν τὴ σκόνῃ. Φωνές, κακὸ. Κάθε ἄλλο παρὰ ἡ κατάλληλη σχολικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ χωριοῦ ἢ τῆς ἐπαρχιακῆς πόλεως, ὅπου ἡ ἡρεμία, ἡ ἀνθρωπιά, ἡ ἀπλοϊκότητα, ἡ εἰλικρίνεια, καὶ ἡ λάψη τῆς δασκαλικῆς προσωπικότητας, ἐπικρατοῦσαν. Ἐδῶ ἐκμηδενίζεται ὁ δάσκαλος. Κι ὅσο καλὸς εἶναι τόσο μεγαλύτερο εἶναι τὸ δράμα καὶ ἡ θλίψη του. Ἄν μποροῦσε θὰ ἔφευγε πάλι γιὰ τὸ χωριὸ του, γιὰ τὸ ὠραῖο σχολεῖο του, μὲ τὸ σχολικὸ κῆπο, τὴ βιβλιοθήκη, τὸ πρόχειρο ἐργαστήριον. Μὰ δὲν μπορεῖ. Τὰ παιδιὰ σπουδάζουν. Ἀναγκάζεται λοιπὸν νὰ καταπνίξει τὸν πόνο του, νὰ προσαρμοστεῖ. Καὶ σιγὰ σιγὰ προσαρμόζεται ἀναγκαστικὰ κι ἔτσι καταντᾷ ἡ ζωὴ του δράμα σωστό, γεμάτο ἀντινομία. Εἶναι παιδαγωγὸς μὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτελέσει, ὅπως θέλει, τὸ παιδαγωγικὸ του καθῆκον. Εἶναι καὶ οἰκογενειάρχης. Μὰ οὔτε καὶ σαυτό τὸ καθῆκον δὲν εἶναι, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι, τέλειος. Ἡ ζωὴ του εἶναι μαρτυρικὴ, σωστό δράμα.

Καιρὸς νὰ βγάλουμε ἀπὸ τὴ δεινὴ αὐτὴ θέση τοὺς «μετατιθεμένους», εἴτε εἶναι οἰκογενειάρχες, εἴτε ἐργένηδες. Καὶ οἱ ἐργένηδες ἔχουν ἄλλες ὑποχρεώσεις: γονεῖς, ἀδερφές, ἀδέρφια, ποὺ θέλουν σπουδές, προίκες κλπ. Ὅσα εἶπαμε παραπάνω ἄς ἰσχύσουν γιὰ ὅλους τοὺς «μετατιθεμένους».

Καὶ πᾶν ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἀπαιτεῖται σοβαρὴ αὐξηση τοῦ μισθοῦ ὅλων τῶν δασκάλων τῆς χώρας καὶ ἀναπροσαρμογὴ του στὸ σημερινὸ—καὶ στὸν κάθε φορὰ—τιμάρημο.

ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

Συνάδελφοι,

Ἐνισχύστε ὅλοι ἐγκαίρως καὶ μὲ συνέπεια τὴν μεγάλη προσπάθεια τοῦ «Νέου Σχολείου».

1. Στείλτε μας τὴν **ἀτομικὴ συνδρομὴ** γιὰ τὸ νέο ἐκδοτικὸ χρόνο τοῦ περιοδικοῦ ποὺ συμπλήρει πάντοτε μὲ τὸ σχολικὸ ἔτος.

2. Στείλτε μας καὶ τὴ **συνδρομὴ τοῦ Σχολείου σας**. (Πολλοὶ Συνάδελφοι καὶ πολλὰ Σχολεῖα χρωστοῦν συνδρομὲς ἐνός, δύο ἢ καὶ περισσοτέρων ἐτῶν. Σπεύσατε νὰ ἐκκαθαρίσετε τὴν ἐκκρεμότητα αὐτὴ ἐμβάζοντας τὶς ἀντίστοιχες συνδρομές.

3. Προκηθευθῆτε γιὰ τὴν ἀτομικὴ ἢ σχολικὴ βιβλιοθήκη σας τὴ σειρά τῶν **Παιδαγωγικῶν ἐκδόσεών μας**. (Τιμοκατάλογος στὰ ἐξώφυλλα).

4. Διαδώστε πλατεῖα καὶ τὴ σειρά τῶν βοηθητικῶν μας βιβλίων καὶ τῶν τριπλῶν χαρτῶν μας καὶ τὶς δύο νέες ἐφετείνες ἐπιτυχίες μας α) **Τὶς Τοπικὲς Πατριδογνωσίες** καὶ β) τὰ **Ἐλεύθερα Ἀναγνωστικά**.

Ἡ ΠΡΑΚΤΙΚὴ ΚΑΤΑΡΤΙΣΙΣ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΙΩΝ -- ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΙΣ ΜΙΑΣ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΔΙΑΤΑΞΕΩΣ

Τοῦ κ. Θ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ

Ὑποδιευθυντοῦ Μαρσαλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Ποῖν ἂν ὀλίγα χρόνια, τὸ φθινόπωρο τοῦ 1952 καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ 1953, ἀναφέραμε σὲ ἄρθρα σχετικὰ μὲ τὸ σημερινὸ μας θέμα τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους καὶ ἡ πρακτικὴ κατάρτισις τῶν σπουδαστῶν τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν δὲν εἶναι οὔτε ἄρτια, οὔτε ἐπαρκὴς καὶ ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ τριετὴς φοίτησις στὰ ἱδρύματα αὐτά, ἀφοῦ κατάλληλα ἐπανδρωμένα συγκεντρωθοῦν στὰ δύο Πανεπιστημιακὰ μας κέντρα.

Τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1953 δημοσιεύθηκε ἓνα διάταγμα περὶ τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν τοῦ ὁποίου τὸ ἐδάφιο 5 τοῦ πρώτου ἀρθροῦ ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἡ παρακολούθησις τῆς λειτουργίας τῶν προτύπων δημοτικῶν σχολείων τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν ὑπὸ τῶν δευτεροετῶν σπουδαστῶν ἀρχεται ὑποχρεωτικῶς ἀπὸ τῆς 16ης Σεπτεμβρίου».

Ἀκριβῶς γι' αὐτὴν τὴν διάταξιν—καὶ συγκεκριμένα γιὰ τὴν συμπλήρωσιν—ἐπιθυμοῦμε νὰ ἐκφράσωμε τὴ γνώμη μας, βγαλμένη τόσο ἀπὸ τὴν πραγματικότητα ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς σημερινὲς ἀπαιτήσεις τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης.

Πολὺ ὀρθῶς, νομίζομε, διατυπώνεται στὸ παραπάνω ἐδάφιο τοῦ διατάγματος τῆς 16.12.53 γιὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς λειτουργίας τῶν προτύπων σχολείων καὶ ὅχι ἁπλῶς τῶν μαθημάτων αὐτῶν τῶν ἐκπαιδευτηρίων, στὰ ὁποῖα μαθήματα δυστυχῶς περιορίζεται σήμερον ἡ παρακολούθησις ἀπὸ μέρος τῶν δευτεροετῶν σπουδαστῶν. Μὲ ἄλλα λόγια, ὑπονοεῖται στὸ 5ο ἐδάφιο τοῦ 1ου ἀρθροῦ τοῦ διατάγματος αὐτοῦ ἡ παρακολούθησις τῆς ὅλης λειτουργίας τῶν προτύπων σχολείων καὶ ὁλόκληρης ἐπίσης, τῆς ζωῆς ἐνὸς ἐκπαιδευτηρίου, ἰδιαιτέρα σὰν ἀρχὴ κάθε σχολικοῦ ἔτους. Κι' αὐτὸ πρέπει νὰ γίνῃ, γιὰ τοὺς δευτεροετείς σπουδαστὰς—καὶ οἱ τριτοετείς ἀργότερα—ἔχουν πολλὰ νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ χρονικὸ διάστημα μεταξὺ τῆς 16ης Σεπτεμβρίου (γιατὶ ὅχι τῆς 10ης Σεπτεμβρίου, ποὺ ἀνοίγουν τὰ δημοτικὰ σχολεῖα) καὶ τῶν μέσων Ὀκτωβρίου (ἂν ὅχι τέλους Ὀκτωβρίου) ποὺ συνήθως ἀρχίζουν τὰ μαθήματα τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν, τουλάχιστον τῶν μεγαλύτερων ἀπ' αὐτές. Ἐχουν, λοιπόν, πολλὰ νὰ ὠφεληθοῦν οἱ σπουδαστὰς ἀπὸ ἀποψὶ καθαρῶς ἐπαγγελματικῇ. Ἀποκοῦν πεῖρα βοηθώντας τὸ διδακτικὸ προσωπικὸ στὶς ἐγγραφὰς τῶν παιδιῶν καὶ ἀντιμετωπίζοντας μαζί του ὅλες τὶς δυσκολίες, ποὺ παρουσιάζονται στὴν ἀρχὴ κάθε σχολικοῦ ἔτους σὲ κάθε σχολεῖο. Ἐπειτα, ἔρχονται σ' ἐπαφὴ μὲ τοὺς γονεῖς τῶν παιδιῶν καὶ μὲ τὰ μέλη τῆς Σχολικῆς Ἐφορείας. Τέλος, παρακολουθοῦν τὰ παιδιὰ μέσα στὶς τάξεις ἀπὸ τὰ πρῶτα τοὺς μαθήματα κλπ.

Τὴν πολὺτιμη αὐτὴ πείρα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κάθε σχολικοῦ ἔτους—ἓνα μῆνα ὁλόκληρο καὶ κάποτε καὶ περισσότερον—οἱ σπουδαστὰς τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν δὲν τὴν ἐγνώριζαν καθόλου. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ κενὸ ἦλθε νὰ συμπληρωσῇ τὸ διάταγμα τῆς 16—12—53 νὰ ὑποχρεώσῃ δηλαδὴ τοὺς δευτεροετείς σπουδαστὰς νὰ παρακολουθοῦν ὁλόκληρον τὴν σχολικὴν ζωὴν, τὴν «λειτουργίαν» ὅπως λέγει ἡ σχετικὴ διάταξις.

Καὶ μὲ τὸ δίκην θὰ μᾶς ἐρωτήσῃ κανεὶς: «Ἀφοῦ ἐθεσπίσθηκε ἡ ἀναγκαία αὕτη διάταξις μ' ἐπίσημον διάταγμα, γιὰ ποῖον λόγο γράφετε σήμερον πάλιν ἓνα ἄρθρον πᾶνω στὸ ζήτημα αὐτό;»

Τὸ ἄρθρον τοῦτο γράφεται ἀκριβῶς ἐπειδὴ ὑπάρχει μιὰ στερεὰ βᾶσις—ἡ

σχετική δ.λ.δ. διάταξις στο δδάφιο 5 του άρθρου 1 αυτού του διατάγματος και γιατί χρειάζεται να την προσέξουμε καλά και να την λάβουμε σοβαρά υπ' όψη στην εφαρμογή, και οδηγούμενοι από τις ανάγκες της Παιδείας να την τελειοποιήσουμε τη διάταξη αυτή συμπληρώνοντας την. Η νομοθετική διάταξις είναι βέβαια μια καλή αρχή, της χρειάζεται όμως η ιδική μας αξιοποίησης με την κατάλληλη εφαρμογή της. Γιατί, ακόμη, θεωρούμε τη διάταξη αυτή τόσο σπουδαία, ώστε, κατά τη γνώμη μας, θ' αξίζει τον κόπο να γίνει κι ένα ειδικό συνέδριο του παιδαγωγικού διδακτικού των Παιδαγωγικών Ακαδημιών, για ν' ανταλλάξουν γνώμες και να βοούν λύσεις για την ορθότερη εφαρμογή αυτής της διατάξεως. Αυτό θα γινόταν άφορμή να εξετασθή το όλο θέμα της πρακτικής, επαγγελματικής, καταρτίσεως των σπουδαστών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών, πού, οφείλομε να ομολογήσουμε, χωλαίνει, καθώς αναφέρομε στην αρχή του άρθρου τούτου.

Αλλ' επειδή συνέδριο τέτοιο παιδαγωγικό ποτέ έως τώρα (1934—1955) δεν έγινε και δεν βλέπουμε να υπάρχουν οι προϋποθέσεις πού χρειάζονται για να γίνει στο προσεχές μέλλον, ως μου επιτραπεί να εκθέσω τη γνώμη μου σχετικώς, με σκοπό φυσικά τη συμπλήρωση μιάς καλής και ορθής διατάξεως πού είναι το δδάφιο 5 του αριθμού 1 του διατάγματος περί παιδαγωγικών Ακαδημιών της 16.12.53.

Αναφέρομε συγκεκριμένα σημεία, τα οποία ίσως εγκρίνη το κέντρον, χωρίς ότου γίνουν οι σοβαρότερες τροποποιήσεις στο θεσμό των Παιδαγωγικών Ακαδημιών, πού χρειάζονται το δίχως άλλο:

Πρώτα-πρώτα, να καθορισθή το χρονικό διάστημα από την 10η—όχι τη 16η—Σεπτεμβρίου, πού ανοίγουν τα δημοτικά σχολεία, έως τις εορτές του Αγίου Δημητρίου και της 28ης Οκτωβρίου για την παρακολούθησι αυτή των δευτεροετών σπουδαστών, για τους λόγους πού αναφέραμε παραπάνω και γιατί, ακόμη, με το μη συγχρονισμένο σύστημα εισιτηρίων εξετάσεων, πού εφαρμόζομε στην Ανώτατη Εκπαίδευσί μας, οι μεγάλες Παιδαγωγικές Ακαδημίες δεν είναι δυνατό να είναι έτοιμες για μαθήματα πριν από τα τέλη σχεδόν του Οκτωβρίου.

Δεύτερο, η παρακολούθησις αυτή των δευτεροετών σπουδαστών να γίνεται όχι στα πρότυπα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών, όπου το προσωπικό είναι απασχολημένο εκείνη την εποχή με την τακτοποίησι των πρωτοετών, αλλά στο χωριό ή στη συνοικία, όπου μένει κάθε δευτεροετής σπουδαστής, αφού βέβαια επέλθη συμφωνία πάνω στο σημείο αυτό—από τον Ιούνιο—μεταξύ Παιδαγωγικής Ακαδημίας, επιθεωρητή και διδασκάλου του χωριού ή της συνοικίας. Έτσι η πολύτιμη πείρα, πού μπορεί ν' αποκτήσει ο δευτεροετής σπουδαστής στην αρχή κάθε νέου σχολικού έτους δεν θα πάη χαμένη, καθώς εξηγήσαμε ήδη. Επίσης, δεν θα ξοδεύεται ο δευτεροετής σπουδαστής ερχόμενος στην πόλι, όπου συνήθως εδρεύει η Παιδαγωγική Ακαδημία και όπου δεν έχει σχεδόν τίποτε να κάνει ολόκληρο μήνα ή και περισσότερο μέχρις ότου γίνουν γνωστά τα αποτελέσματα των πρωτοετών.

Τρίτο, να μη γίνεται δεκτός προς έγγραφη δευτεροετής σπουδαστής, αν δεν προσκομίσει συνοπτική έκθεσι του διδασκάλου του χωριού ή της συνοικίας του, και επιβεβαιωμένη από τον επιθεωρητή της περιφέρειας, σχετική με την τακτική παρακολούθησι του σπουδαστή και με τη συνεργασία του με το διδάσκαλο στο σχολείο αυτό κατά το χρονικό διάστημα από 10 Σεπτεμβρίου έως τα τέλη σχεδόν του Οκτωβρίου.

Με την παρακολούθησι αυτή, νομίζομε, ότι παρέχεται μια μοναδική ευκαιρία στους δευτεροετείς σπουδαστές να εισαχθούν με τρόπο συστηματικό και αποδοτικό στην επαγγελματική, πρακτική, πλευρά της αποστολής τους ως διδασκάλων. Έτσι θα μπορέσουν κατόπιν με άλλα μάτια, με άλλη κατανόησι και

Αντιπρόσωποι της πολιτισμο-πολιτικής παιδαγωγικής κατευθύνσεως

FRIEDRICH PAULSEN

Υπό ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΣΟΥΡΛΑ, Παιδαγωγού

Το σχολείο της υπαίδρου είναι το πραγματικό σχολείο εργασίας και αυτενεργείας.
Paulsen

I

Friedrich Paulsen (Πάουλσεν)

Ο Παιδαγωγός πού αποδίδει ξεχωριστή εκτίμηση στην αξία της αισθητικής αγωγής, πιστεύοντας πως ο έσχατος σκοπός της τέχνης και της ποιήσεως βρίσκεται εντοπισμένος στην απεικόνιση των ανθρωπίνων ιδεωδών της Ζωής, πως ο έσχατος σκοπός της τέχνης και της ποιήσεως, είναι η δημιουργία ιδεωδών προτύπων τα οποία ο λαός απεικονίζει σαν την ύψιστη αποκάλυψη της ουσίας του και τα προσβλέπει σαν ιδεώδη για τα οποία μπορεί να αισθάνεται υπεργράφειαν και για τα οποία πιστεύει πως ενσαρκώνουν τους πόθους του και τους ριπασμούς του.

Αποτελούν συνεπώς κατά τον Paulsen, η Ζωγραφική, η Ίχνογραφία, η Μουσική και η Λογοτεχνία την πιο χτυπητή και επιβεβλημένη μορφή καλλιέργειας του καλλιτεχνικού συναισθήματος.

Paulsen. — Ο Παιδαγωγός — πού όπως και ο Γκαίτε — πιστεύει πως τα παιδιά, όταν ασκηθούν μέσα στο φυσικό περιβάλλον και στην αμπόσφαιρα της πρωταρχικής εκδηλώσεως της κοινωνικής Ζωής — όπως είναι το χωριό — θα αντλήσουν από το περιβάλλον της Γενέθλιας Γής τους δυνάμεις με τις οποίες θα μπορέσουν αργότερα να υπερνικήσουν τα προβλήματα των μεγαλύτερων κύκλων της Ζωής και να ερμηνεύουν τις πολύπλοκες κοινωνικές σχέσεις...

Paulsen. — Ο Παιδαγωγός πού τονίζει την αξία την μορφωτική της Πατριδογνωσίας, πιστεύοντας πως με την βαθύτερη κοσμοθεωρητική Πατριδογνωστική και λαογνωστική διδασκαλία μνείται ο μαθητής όχι μονάχα στο φυσικό και ιστορικό περιβάλλον της Γενέθλιας Γής του, αλλ' υποβοηθείται ταυτόχρονα και η εξέλιξη των ηθικών και πνευματικών του δυνάμεων σε τρόπον πού να μπορέσει αργότερα να αποχτήσει και τη βαθμίδα εκείνη της σκέψεως καθώς και τη μορφή της δημιουργικής εργασίας πού θα του επιτρέψουν να αποβή ενεργόν και χρήσιμον μέλος στη Ζωή του Έθνους Του.

πείρα να παρακολουθήσουν την εργασία στα πρότυπα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών.

Ευχόμαστε ακόμη, με τη μελλοντική απαραίτητη τριετή φοίτησι στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες, το χρονικό αυτό διάστημα της παρακολούθησεως ολόκληρης της ζωής ενός σχολείου όλη την ημέρα τόσο στο χωριό και στη συνοικία όσο και στα πρότυπα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και των εκπαιδευτικών περιφερειών, να διαρκή μήνες ή και έξιμηνο — ολόκληρο, αφού το όλο πρόγραμμα της πρακτικής παρακολούθησεως συστηματοποιηθή και πλουτισθή ακόμη περισσότερο και καλλίτερα, όπως άλλωστε γίνεται και σε πολλές προηγμένες χώρες του κόσμου.

Θ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

Paulsen—'Ο Παιδαγωγός πού διακηρύττει πώς τὸ παιδί πρέπει ἀπὸ τῆς μικρῆς του ἡλικίας νὰ ἐθισθῇ στὸ σχολεῖο στὴν ἐργασία καὶ στὴν ἀντενέργεια περισσότερον ἀπὸ τὶς ξηρὲς ἀπομνημονεύσεις πού τοῦ παρέχονεν, πιστεύοντας πὼς κινούμεθα ἔτσι μὲ τοὺς ἀνούσιους βερμπάλισμούς μας σὲ ἀτμόσφαιρα σχολείου ἐργασίας.

Paulsen—'Ο Παιδαγωγός πού πιστεύει, μὲ τὸ σοφὸ τῆς Βαϊμάρης

(Γκαίτε), πὼς ἡ ὑψιστὴ φροντίδα γύρω ἀπὸ τὴν Ἀγωγή βρίσκεται ἐντοπισμένη στὸ σεβασμὸ πού θὰ ἀφυπνήσουμε στὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τὸ περιβάλλον, βρίσκεται ἐντοπισμένη στὴ προσπάθεια πού θὰ καταβληθῇ ὥστε νὰ διατηρηθῇ ὁ σεβασμὸς αὐτὸς στὴ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ, βρίσκεται τέλος στὴν πρόνοια πού θὰ καλλιεργηθῇ γιὰ νὰ μὴ τσαλακωθῇ καὶ ποδοπατηθῇ ὁ σεβασμὸς αὐτός.

Σεβασμὸν ὅμως μπορεῖ νὰ γείρει μονάχα ἑκεῖνος πού καὶ ὁ ἴδιος σέβεται τὸν ἑαυτόν του. Γι' αὐτὸ μονάχα ἐκεῖνος πού τρέφει σεβασμὸν πρὸς τὸ μεγαλειώδες καὶ τὸ ἀγαθόν, μονάχα ἐκεῖνος πού πιστεύει στὶς ἀχρονες ἀξίες τῆς Ζωῆς καὶ ἔχει θέσει τὴν Ζωὴν του τὴν ἴδια στὴν ὑπηρεσίαν των, μονάχα αὐτὸς τραβᾷ ἀθελα κοντὰ του στὴν πίστη του αὐτὴ τὴν ἀνώτερη πρὸς τὸ ἀξιολογικὸν περιεχόμενον τῆς Ζωῆς καὶ ἐκείνους ἀπὸ τὸ περιβάλλον πού φρόντισε νὰ τοὺς μὴήσει

στὴ μορφὴ αὐτῇ τοῦ σεβασμοῦ.

Paulsen—'Ο ἀντιπρόσωπος τῆς Νεοανθρωπιστικῆς μορφώσεως στὴν παιδαγωγικὴ κίνηση τῆς χώρας του, ὅπως τὸν ἀπεκάλεσε ὁ διασημότερος ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του, ὁ φιλόσοφος καὶ παιδαγωγὸς Eduard Spranger.

Paulsen—'Ο Παιδαγωγός πού χαρακτηρίζει τὸ λαϊκὸν σχολεῖον σὰν ἓνα δόλκλρον κόσμον ἐν μικρογραφίᾳ, τὸ δὲ σχολεῖον τοῦ χωριοῦ¹ σὰν ἓνα ἀληθινὸ Πανεπιστήμιον τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν (Universitas artium humanorum).

Paulsen—'Ο Παιδαγωγός πού πιστεύει πὼς κανένα Πανεπιστήμιον δὲν θὰ μπορούσε νὰ δώσει στοὺς σπουδαστὰς του σὲ τόσο μεγάλη τελειότητα ἐκεῖνο πού τοὺς χρειάζεται γιὰ τὴ ζωὴ, ὅσον τὸ σχολεῖον τοῦ χωριοῦ, πού στὴν ἰδεώδη λειτουργία του—διὰ τὸ ἑξασφαλιστὴ μὲ τὴν πραγματικὴ παιδαγωγικὴ ὁργάνωση—μεταπλάσσει σὲ πραγματικὴ δύναμι γνώσεων καὶ πράξεων κάθε τι πού εἶναι χρήσιμον γιὰ τοὺς τροφίμους του καὶ τοὺς τὸ προσφέρει γιὰ νὰ τὸ δαμάσουν καὶ νὰ τὸ δουλέψουν μὲ τὶς δικές τους τίς δυνάμεις.

Paulsen—'Ο Παιδαγωγός τέλος ἐκεῖνος πού κατέχει, ὅσον ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς ἀσχοληθέντας μὲ τὴν κλασικὴν φιλολογίαν, τὸ βάθος τῶν προβλημάτων καὶ τοῦ λαϊκοῦ σχολείου. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπελάμβανε ἰδιαίτερας ἐκτιμήσεως ἀπὸ τὴν δημοδιδασκαλικὴν ἔνωση τοῦ Βερολίνου.

Ἄλλ' ἂς τὸν γνωρίσουμε καλύτερα :

II

Γεννήθηκε στὰ 1846. 'Ο πατέρας του ἦταν ἀγρότης. Ἀπὸ τοῦ 16ου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἄρχισε νὰ μαθαίνει Ἀρχαῖα Ἑλληνικά, Ἑβραϊκά, Λατινικά, Γαλλικά, Ἀγγλικά καὶ Δανικά.

Μετὰ τὸ πέρασ τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν του—στὰ 1866—στὸ γυμνάσιον τῆς Altona, ἐνεγράφη κατ' ἐπιθυμίαν τῶν γονέων του ὡς φοιτητὴς τῆς Θεολογίας στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Erlangen.

Στὰ 1867 ὅμως μὴ βρίσκοντας ἱκανοποίησιν στὶς θεολογικὰς σπουδὰς του, ἐνεγράφη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου, ὅπου ἀφοσιώθηκε εἰς τὴν φιλοσοφίαν, παρακολουθώντας διὰ συνδυασμῶν καὶ στὰ Πανεπιστήμια τῆς Bonn καὶ τοῦ Kiel μαθήματα ἐθνικῆς οἰκονομίας καὶ ἐπιστήμης κοινωνικῆς.

Στὴ φιλοσοφίᾳ δάσκαλός του φωτεινὸς ἠγήροεν ὁ Trendelenburg.

Στὰ 1875 ἔγινε ὑφηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου μὲ μίαν ἐργασίαν του γύρω ἀπὸ τὴν θεωρίαν τῆς γνώσεως τῆς Καντιανῆς φιλοσοφίας καὶ στὰ 1877 προτάσει τοῦ καθηγητοῦ Harms ἀνέλαβε διδασκαλίαν παιδαγωγικῶν μαθημάτων στὸ ἴδιο Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου.

Ἡ συγγραφικὴ δράσις του—ἰδίως στὸν τομέα τῆς φιλοσοφίας²—ὑπῆρξε γόνιμος.

Προσκήσεις ἀναλήψεως καθηγησίας εἰς τὰ Πανεπιστήμια Κιέλου, Μονάχου καὶ Λειψίας ἀπεποιήθη καὶ παρέμεινε κατ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς καθηγεσίας του στὸ Βερολίνον.

Στὰ 1896 διωρίσθηκε τακτικὸς καθηγητὴς. Ὑστερα ἀπὸ γόνιμον παιδαγωγικὴν δράσιν καὶ πολλὰ ταξίδια πού ἔκαμε στὴν Ἑλβετίαν, στὴν Ἀγγλίαν καὶ στὴ Νορβηγίαν γιὰ νὰ γνωρίσει τὴν ψυχὴν τῶν κατοίκων τῶν ὡς ἄνω χωρῶν καὶ

1) «Σχολεῖον τοῦ χωριοῦ» (Dorfschule) ἀποκαλεῖται κατὰ τὸν Paulsen τὸ λαϊκὸν σχολεῖον.

«Σχολεῖον ἀγροτικόν» τὸ ἀποκαλεῖ ὁ Ζομπανάκης Γεώργιος στὸ βιβλίον του «Προβλήματα τῶν ἀγροτικῶν σχολείων μας».

«Σχολεῖον τῆς στενωτέρας Πατρίδος» καὶ «Πατριδογνωστικόν» τὸ ἔχει βαπτίσει ἡ ταπεινότης μας καὶ τὸ καλλιεργεῖ ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων στὴ θεωρίαν καὶ στὴν πράξιν μέσᾳ στὴν πρὸς βαθύτερη καὶ συγχρονισμένη κοσμοθεωρητικὴν τοῦ ἀποψη.

2) Paulsen—Einleitung in die Philosophie (26 ἔκδοσις) 1913.

ιδιαιτέρως της τέχνης των τὰς ἐκδηλώσεις, ἀπέθανε στὰ 1908 στὸ Βερολῖνον, περιβληθεὶς μὲ τιμὰς κρατικὰς καὶ μὲ ξεχωριστὰς τοιαύτας ἐκ μέρους ἰδία τῆς δημοδιδασκαλικῆς ἐνώσεως τοῦ Βερολίνου, ἥτις καταθέσασα στέφανον ἐπὶ τοῦ τάφου του τὸν συνώδευσε μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν δὴλωσιν ὅτι «ὁ Paulsen ὑπῆρξεν ὁ μεγάλος καὶ εὐλικρινὴς φίλος τοῦ λαικοῦ σχολείου».

Καὶ τώρα—μέσα στὰ ἐπιβεβλημένα ὅρια τοῦ παιδαγωγικοῦ μας σημειώματος—ἄς δοῦμε μερικὲς ἀπὸ τὶς βασικὰς παιδαγωγικὰς του ιδέας—ἰδίως τὰς περὶ ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν τέχνην τὴν διδασκαλικὴν τὰς περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς ἱστορίας ἀπόψεις του.

III

Ὁ Paulsen ὑπῆρξεν ἰδίᾳ παιδαγωγὸς τῶν προβλημάτων πού ἀφοροῦν τὴν Μέσῃν Παιδείᾳ, δὲν ἔπαυσεν ὅμως οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ εἶναι ὁ θερμὸς θιασώτης¹ τοῦ λαικοῦ σχολείου.

Στὶς γενικὰς ἀπόψεις του στηρίζει τὴν παιδαγωγικὴν ὡς ἐπιστήμην σὲ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς φιλοσοφίας. Ἡ ἀσχολία του μὲ τὸν Schopenhauer τοῦ ἐπέτρεψε νὰ εἶναι ὁπαδὸς τῆς Βουλισιαρχικῆς μορφώσεως ὡς σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς.

Μὲ τὸν διάσημον φιλόσοφον τῆς Jena, τὸν Eucken, συμφωνεῖ ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν πού ἐνέχει ἡ συνύπαρξις ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς μορφώσεως.

Γενικώτερα ἐννοεῖ ὡς παιδαγωγικὴν τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας καὶ κατατάσσει τὴν παιδαγωγικὴν ὡς ἐπιστήμην εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς φιλοσοφίας τοῦ πολιτισμοῦ (Kulturphilosophie).

Ὡς ἀρίστην μορφήν διδασκαλίας θεωρεῖ τὴν κατὰ τὰς ἀπόψεις τοῦ Gaudig καλλιεργουμένην μορφήν αὐτενεργείας.

Ἐπιζητεῖ ἐφαρμογὴν τῶν διδαγμάτων τῆς ψυχολογίας τῆς ἐφηβικῆς ηλικίας εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν τροφίμων τῆς ἐν λόγῳ ηλικίας, τοποθετώντας ὅμως εἰς τὴν κορυφὴν τῆς πυραμίδος τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς εἰς τὴν ψυχὴν τῶν τροφίμων.

Εἰδικώτερα :

Ὡς πρὸς τὴν ἀγωγὴν πιστεύει ὅτι εἶναι αὕτη μία κοινωνικὴ λειτουργία, ἡ δὲ μετάδοσις τοῦ ἰδεώδους πολιτιστικοῦ περιεχομένου καὶ τῶν ἀξιών τῆς ζωῆς ἀπὸ τὰς παλαιότερας γενεάς εἰς τὰς νεωτέρας ἀποτελεῖ κατὰ τὴν γνώμην του τὴν βασικὴν ἀποφιν τῆς λειτουργίας τῆς ἐννοίας τῆς ἀγωγῆς.

Πάντως τὸ βασικὸν πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς² —ἐντοπίζεται κατὰ τὸν Paulsen—στὴν ὑποβοήθησιν τῆς ἐξελίξεως τῶν ἀτομικῶν προδιαθέσεων τοῦ παιδιοῦ σὲ τρόπον ὥστε νὰ καταστῇ ἱκανὸν νὰ κατανοήσῃ τὸ φυσικὸν καὶ ἱστορικὸν περιβάλλον τῆς μελλοντικῆς δράσεώς του.

Ἡ ἐννοία τῆς Ἀγωγῆς καθὼς καὶ ἡ Παιδαγωγικὴ γενικὰ ὡς Ἐπιστήμην μὲ τὴν πολὺπλευρὴν ἀπὸ τὸ ἓνα ἐποικοδόμησιν τῆς καὶ μὲ τὴ στενὴν σχέσιν τῆς πρὸς τὴν Κοινωνιολογίαν καὶ τὴν πολιτικὴν ἀπέρῃ κατ' αὐτὸν ὡς κατ' ἐξοχὴν ἐπιστήμην τῆς φιλοσοφίας τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ Paulsen θεωρεῖ ὡς κρίκον συνδετικὸν καὶ ἀπαραίτητον γιὰ τὴν καλλιέργειαν τὸσον τῆς ἐννοίας τῆς Ἀγωγῆς ὅσον καὶ τῆς Μορφώσεως γενικὰ, τὴν αὐτενεργείαν, τὴν καλλιέργειαν δηλαδὴ τῆς δυνάμεως ἐκείνης πού προσδιορίζει κατὰ τὴν γνώμην του καὶ τὴν πραγματικὴν μόρφωσιν τοῦ ἀτόμου.

Κατὰ τὸν Paulsen ὅχι τὸ ποσὸν τῶν γνώσεων — ὅπως τονίζει³ ἐπιγραμ-

1. Neye, Die Bedeutung der Paulsensens Reformgedanken für die Volksschule. Aes Pädagogische Warte 1910. Heft. 4.

2. Paulsen, Moderne Erziehung und geschlechtliche Sittlichkeit (1916).

3) Paulsen, Des moderne Bildungswesen (2 ἐκδ.) 1912.

ματικά — ὅχι τὸ τσουβάλι τῶν ὧσων ξεύρει τις ἢ ἔμαθε, ἀποτελεῖ τὸ κριτήριον τῆς μορφώσεως, ἀλλ' ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀτομικὴ ἰδιορρυθμία μὲ τὴν ὁποίαν ἀφομοίωσε τὶς γνώσεις, καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον χρησιμοποιεῖ κάθε τι πού θέλει νὰ ἐξημενεύσῃ ἢ νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον τῆς κρίσεώς του.

Ἡ αὐτενεργεία συνεπῶς ἀποτελεῖ κατὰ τὸν οἱστορήλατον αὐτὸν δάσκαλον τοῦ Spranger καὶ τὴν οὐσίαν τὴν ξεχωριστὴν τῆς ἐννοίας τῆς μορφώσεως, ἀνάμεσα στὴ σφαῖρα τῆς ἐλεύθερης ἐρευνας τῆς ἀληθείας.

Κατὰ ταῦτα ὁ Paulsen θεωρεῖ τὴν μόρφωσιν σὰν μιὰ ζωντανὴ ἐνέργεια καὶ δράση πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἰδεώδους τῆς γνώσεως καὶ τῆς πράξεως, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ Γερμανικὴ ἰδεαλιστικὴ φιλοσοφία — ἰδίως διὰ τοῦ Fichte—προσδιορίζει τὴν οὐσίαν τῆς Μορφώσεως σὰν δράση καὶ σὰν ἐξέλιξη τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ μας πρὸς κἀτι τι ἀνώτερο διὰ τῆς ἰδικῆς μας πάντοτε ἐνεργείας καὶ δράσεως.

Ὡς πρὸς τὸν δάσκαλον καὶ τὴν μόρφωσίν του γενικὰ τὴ διδασκαλική, τονίζει¹ στὴν Παιδαγωγικὴν του, πὼς ἡ θεωρία μονάχα δὲν ἀρκεῖ νὰ μᾶς δώσῃ τὸν ἰδεώδη δάσκαλον καὶ παιδαγωγὸν ἀλλ' ὅτι τὸν δάσκαλον τὸν πραγματικὸν τὸν φκιάνουν αἱ ἔμφυτοι προδιαθέσεις του καὶ ἡ μυσίς του (σὲ ἀτμόσφαιρα αὐστηρῶς παιδαγωγικῆς) καλλιέργειας τῆς χαρᾶς πρὸς ἐργασίαν καὶ ἀγάπης πρὸς τὸ παιδί, ἡ δὲ συνύπαρξις θεωρίας καὶ πράξεως ἐξασφαλίζει πάντοτε κἀτι τι τὸ ἰδεώδες.

Ἀπὸ τὶς μορφῆς τῆς διδασκαλικῆς τέχνης ὁ Paulsen ἀποδίδει ξεχωριστὴν μασίαν στὴ διδασκαλία τῆς ἱστορίας.

Ἡ ἱστορία κατ' αὐτὸν ἔχει διπλοῦν σκοπὸν: διδασκτικὸν καὶ μορφωτικὸν μὲ βαθεῖαν προοπτικὴν ἀγωγῆς: Διδασκτικὸν μὲν διὰ τῆς γνώσεως τοῦ παρελθόντος ἥτις ὁδηγεῖ εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ παρόντος, μορφωτικὸν δὲ ἐφόσον προβάλλει στὴ συνείδησιν τοῦ παιδιοῦ ὡς πρότυπον τὴν Ζωὴν μεγάλων προσωπικοτήτων τῆς ἱστορίας.

Ἔτσι προκύπτει καὶ ἡ ἀξία τῆς ἐπιλογῆς τῆς ὕλης.

Ἐκινώντας ἀπὸ τὴν ἀποψη αὕτη ὁ Paulsen καταφέρειται δοριμύτατα γιὰ τὶς ἀνούσιες καὶ ἀνυχολόγητες λεπτομέρειες τὶς σχετικὲς μὲ τὴν πολεμικὴν ἀπλῶς πλευρὰ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ τὸ φόρτωμα τῆς μνήμης τῶν παιδιῶν μὲ τὴν παράθεσιν πληθῶς χρονολογιῶν.

Πίσω ἀπ' αὐτὰ πού καταδικάζει ὡς ἀντιμορφωτικά, τονίζει καὶ ἐξαίρει παράλληλα τὴν ἀξίαν τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Πολιτικῆς Ἀγωγῆς.

Ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ πρέπει κατὰ τὴν βαθεῖαν τὴν πεποίθησιν νὰ συνοδεύει ὁλόκληρην τὴν διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας καὶ ἡ διδασκαλία αὕτη νὰ συνδέεται μὲ ὅλα τὰ μαθήματα.

Ἡ διδασκαλία τῆς ἱστορίας, κατὰ τὰς ἀπόψεις Του εἶναι μορφωτικὴ ἐφόσον διεγείρει ἓνα ζωντανὸ καὶ δυναμικὸ ἐθνικὸ συναίσθημα στὴν ψυχὴ τοῦ μαθητοῦ, ἐφόσον καλλιεργεῖ παράλληλα ἓνα ζωντανὸν ἐπίσης, ἀνθρωπιστικὸν συναίσθημα καὶ ἐφόσον ἀναπτύσσει τὴν ἱστορικὴν κατανόησιν.

Μονάχα στὴν τοιαύτη αὐτὴ προοπτικὴ ἡ διδασκαλία τῆς ἱστορίας εἶναι πραγματικὰ μορφωτικὴ.

Ἐτελειώσαμε. . . .

Ὁ Paulsen ὑπῆρξεν ἓνας Παιδαγωγὸς μὲ βαθεῖαν ἱστορικὴν κατανόησιν.

Ἐὰν λατρεύει καὶ τιμᾷ τὸ ἀρχαῖον καὶ τὸ κλασικὸν στοιχείον, ἐξαίρει παρ' ἄλλα καὶ δὲν λησμονεῖ τὴν ἀξίαν καὶ τοῦ τωρινοῦ.

Ἡ συμβολὴ του, γύρω ἀπὸ τὰ προβλήματα τῆς σχολικῆς μεταρρυθμίσεως ὑπῆρξεν κατὰ τὴν ἐπιγραμματικὴν ἔκφρασιν τῶν θαυμαστῶν του «ἡ συμπαράστασις ἑνὸς ἐξόχου ἥρωος τῆς παιδαγωγικῆς κινήσεως καὶ ἑνὸς συνετοῦ μεταρρυθμι-

1) Τοῦ Αὐτοῦ, Pädagogik (2 ἐκδ.) 1912.

Σύγχρονοι πρωτοπόροι της ψυχολογίας και Παιδαγωγικής

MORENO - LEWIN

Τοῦ κ. Κ. Ι. ΠΕΤΡΙΤΗ, Ἐπιθεωρητοῦ, πτυχιούχου Παιδαγωγικῶν ἐπιστημῶν Πανεπιστημίου Γενεύης

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

3. Ἀλλαγὲς διαρθρώσεως

Εἶδαμε, ὅτι κατὰ τὸν Lewin, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς συμπεριφορᾶς εἶναι ἀλλαγὲς θέσεως, καὶ ὅτι οἱ ὑπόλοιπες περιπτώσεις συμπεριφορᾶς εἶναι ἀλλαγὲς διαρθρώσεως. Εἶδαμε ἀκόμη, ὅτι οἱ ἀλλαγὲς θέσεως συνεπάγονται καὶ ἀλλαγὴ διαρθρώσεως τοῦ ζωτικῆς χώρου, ἀλλὰ οἱ καθαρὲς ἀλλαγὲς διαρθρώσεως εἶναι δύο:

α) Ἡ αἰφνίδια κατανόηση (insight-compréhension brusque).

β) Ἡ μάθηση (apprentissage).

Εἶναι φανερό, ὅτι καὶ οἱ δύο περιπτώσεις ἀποτελοῦν ἀλλαγὴ τῆς γνωστικῆς διαρθρώσεως. Παραλείπομε τὴν ἀντιλήψεις τῆς θεωρίας τῆς Μορφῆς περὶ αἰφνιδίας κατανόησεως δι' ἀναδιαρθρώσεως τοῦ ἀντιληπτικοῦ πεδίου.

Σχετικὰ μὲ τὴν μάθηση, ὁ Lewin πρεσβεύει, ὅτι πρόκειται γιὰ ἕνα ὄροσ πολὺ γενικό, ὁ ὁποῖος σημαίνει ἀλλαγὲς σκοπῶν, ἀναγκῶν, στάσεων (postures)

στοῦ τῆς ἐποχῆς μας.

Ὁ Καθηγητὴς Herman - Basel — ἕνας ἀπὸ τοὺς πρὸ βαθεῖς γνώστας τῆς ἱστορίας τῆς Γερμανικῆς Παιδαγωγικῆς — χαρακτηρίζει τὸν Paulsen ὡς τὸν πρὸ στοχαστικὸν ἐκείνον Παιδαγωγόν, πού εἶχε τὴν πρὸ σημαντικὴς ἐπιδράσεις ἐπὶ τῶν συγχρόνων του.

Ὁ Paulsen ἀνήκει στοὺς ὀλίγους ἐκείνους Γερμανοὺς Καθηγητὰς τῆς Φιλοσοφίας πού δὲν ξεχώρισαν τὴν Παιδαγωγικὴν ἀπὸ τὴν φιλοσοφικὴν τους παραδόσεις.

Ἕνας τέτοιος ὑπῆρξε ἀναμφιβόλως καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς διασημότερους μαθητὰς τοῦ Paulsen — ὁ γνωστὸς καὶ εἰς τὸν τελευταῖον δάσκαλον τῆς χώρας μας, ὁ παιδαγωγὸς καὶ φιλόσοφος ὁ Eduard Spranger —, ὅστις τιμώντας τὸν παλὸν του δάσκαλον ἐξέδωκε στὰ 1912 τὴν παιδαγωγικὴν παραδόσεις τοῦ Paulsen σὲ ξεχωριστὸ βιβλίον.

Ἔτσι καὶ οἱ διασημότεροι ἀκόμη φιλόσοφοι καὶ παιδαγωγοὶ δὲν ξεχνοῦν τὸ τί χρωστοῦν στοὺς παλὸν δασκάλους τους.

Ποιὸς ξέρει ἂν ὁ Spranger, θὰ ἦταν ὁ τωρινὸς διάσημος φιλόσοφος καὶ παιδαγωγὸς χωρὶς τὰ ἐρεθίσματα πού ὡς νεαρὸς ἐφηβὸς εἶχε πάρει ἀπὸ τὸν παλὸν του δάσκαλον, τὸν Paulsen!!

Μὰ... ἀκριβῶς σὲ κάτι τέτοιες λεπτομέρειες καὶ γύρω ἀπὸ κάτι παρόμοιες μορφὲς ἐκδηλώσεως σεβασμοῦ φαίνεται ὁ ἐσωτερικὸς πολιτισμὸς τοῦ καθενὸς μας, καθρεφτίζεται ἡ ψυχικὴ ἀνωτερότης καὶ προβάλλει ἡ ἀνθρωπιά μὲ τὸ μεγαλεῖον τῆς πού ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἐμπνέει σεβασμὸν εἰς τοὺς ἐσωτερικὰ καλλιεργημένους ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ταπεινώνει ὅλους τοὺς ἀγελαίους.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ

καὶ γνώσεων. Ὑπογραμμίζει, ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ τύποι μαθήσεως, καθ' ὃ ἀλλαγὲς διαρθρώσεως, εἶναι συνδυασμένοι μὲ ἀλλαγὴ εἰς τὸν βαθμὸ ὁργανώσεως.

Συμβαίνει λοιπόν, ὅτι ἀπὸ ἀπόψεως ὁργανώσεως, μιὰ ἀλλαγὴ πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς μεγαλύτερης διαφοροποιήσεως παράγεται, ὅταν τὸ παιδί ὀφείλει νὰ προσανατολισθῇ μέσα σὲ ἕνα καινούριο περιβάλλον. Νὰ βρεθῇ μέσα σὲ ἕνα ἄγνωστο περιβάλλον (φυσικὸ ἢ κοινωνικὸ) ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ βρεθῇ σὲ μιὰ περιοχὴ πού δὲν εἶναι ἀκόμη διαρθρωμένη. Δὲν εἶναι διαρθρωμένη δέ, ὑπὸ τὴν ἔννοια, ὅτι οὔτε ἡ ποιότητα, οὔτε τὰ ἐξηρημένα τμήματα τῆς παρούσης περιοχῆς, οὔτε οἱ ἄμεσες γειτονιὲς αὐτῆς τῆς περιοχῆς εἶναι καθωρισμένα.

Ὁ προσανατολισμὸς σημαίνει νὰ διαρθρώσωμε τὴν περιοχὴ, πού δὲν εἶναι ἀκόμη διαρθρωμένη νὰ τὴν διαρθρώσωμε, ὑπὸ τὴν ἔννοια, ὥστε ἡ κατεύθυνση σὲ ἐσωτερικὸ τοῦ ζωτικῆς χώρου νὰ ἀποβῇ καθωρισμένη. Τὸ νὰ βρεθῇ μέσα σὲ ἕνα περιβάλλον μὴ διαρθρωμένο συνεπάγεται μιὰ συμπεριφορὰ ἀβέβαιη, γιὰ τὸν δὲν εἶναι σαφὲς ἂν μιὰ ὁρισμένη δράση μας μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τὸν σκοπὸ, ἢ μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ αὐτόν. Μὲ ἄλλους λόγους, παραμένει ἀκαθόριστο ἂν οἱ γειτονικὲς περιοχὲς εἶναι φιλικὲς ἢ ἐπικίνδυνες. Διεπιστώθη, παραδείγματος χάριν, ὅτι τὰ παιδάκια τῶν παιδικῶν σταθμῶν, κατὰ τὰ γεγνημένα τῆς πρώτης ἡμέρας εἶναι περισσότερο πρόθυμα νὰ συγκατανεύουν στὶς ὑποδείξεις τῶν ἐνηλίκων, παρὰ κατὰ τὴν ἐπόμενη ἡμέρην ὁπότε αἰσθάνονται τὸν ἑαυτὸν σ' ἕνα ἔδαφος πρὸς τὸν γνωστὸ καὶ συνεπῶς αἰσθάνονται ἱκανὰ νὰ φέρουν ἀντίσταση.

Ὁ Moreno, ἀπὸ τὴν πλευρὰ του, δὲν ἀπασχολεῖται μὲ ζητήματα γνώσεως, κατανοήσεως καὶ μαθήσεως, ἢ δὲ θεωρία του βασίζεται καὶ ἀνάγει τὸ πᾶν σὲ συναισθημα.

4. Ἡ δύναμη

Ὅπως εἶδαμε, εἶναι τὸ δεύτερο στοιχεῖο (construct) τοῦ ζωτικῆς χώρου. Ὁ Lewin, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Φυσικῆς Πειραματικῆς, ἀποκαλεῖ τὸν συνδιασμὸ ἀριθμοῦ δυνάμεων, ἐνεργουμένων ἐπὶ τοῦ ἰδίου σημείου σὲ ὁρισμένη στιγμή, συνισταμένη. Ὅταν ὑπάρχῃ συνισταμένη, παράγεται ἡ ἀλλαγὴ θέσεως πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτῆς τῆς δυνάμεως, ἢ ἀλλαγὴ τῆς γνωστικῆς διαρθρώσεως ἰσοδυναμοῦσα πρὸς αὐτὴν τὴν μετακίνηση. Λαμβάνεται ὡς παράδειγμα ἕνας ζωτικὸς χώρος μέσα σὸν ὁποῖο μιὰ δύναμη ἐνεργεῖ (ἀπὸ τὸν πρὸς τὸν παιδί) πρὸς τὴν κατεύθυνση ἐνὸς σκοποῦ. Λέμε, ὅτι ἡ δύναμη ἀντιστοιχεῖ πρὸς μιὰ σχέση ἢ ὁποῖα ὑπάρχει μεταξύ τῆς περιοχῆς «παιδὶ» τοῦ ζωτικῆς χώρου καὶ τῆς περιοχῆς «σκοπὸς» τοῦ ἰδίου χώρου, ἢ δὲ περιοχῆς τοῦ σκοποῦ μὴ ἀντιπροσωπεύει μιὰ δραστηριότητα (λ.χ. παιχνίδι), μιὰ κοινωνικὴ θέση (λ.χ. νὰ τὸ πᾶν στὴν συντροφία τους), ἕνα ἀντικείμενο (λ.χ. μιὰ κουκλά) κλπ. Αὕτη ἡ δύναμη ἐξαορτάται ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ παιδιοῦ καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς περιοχῆς τοῦ σκοποῦ. λ.χ. παιδί πού διψᾷ πολὺ ὠθεῖται πρὸς ἕνα ποτήρι νερό, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ διψᾷ ὠθεῖται πρὸς μιὰ πορτοκαλάδα, ἂν περιέσῃ στὴν ἀντίληψίν του. Συνεπῶς, ἂν ἡ περιοχὴ τοῦ σκοποῦ εἶναι ἐλκυστικὴ γιὰ τὸ πρόσωπο, λέμε ὅτι ἡ περιοχὴ ἔχει μιὰ συνάφεια (valence) θετικὴ, ἐνῶ ἂν ἡ περιοχὴ τοῦ σκοποῦ εἶναι ἀποκρουστικὴ (λ.χ. φάρμακο) καὶ τὸ πρόσωπο ἀπωθεῖται, λέμε ὅτι πρόκειται γιὰ συνάφεια ἀρνητικὴ.

Τὴς ἴδιες περίπου ἔννοιες τῆς δυνάμεως καὶ τῆς συνάφειας εὗρισκόμε καὶ σὸν Moreno, ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖ σχετικῶς τὸν ὄρο τέλε. Ἐν τούτῳ τὸ τέλε τοῦ Moreno ἀναφέρεται μόνον σὲ κοινωνικὲς σχέσεις καὶ ὄχι σὲ ἀποκλειστικὸν σκοπὸ, ὅπως συμβαίνει μὲ τὴν συνάφεια τοῦ Lewin.

Λέει ο Moreno: «Θαλής ο Μιλήσιος γνώριζε την δύναμη έλξεως τών σι-
» δηρούων μετάλλων και τούς απέδιδε μιὰ «ψυχή».... Αυτὸ χιλιάδες χρόνια ἀρ-
» γότερα, ὁ Mesmer ἐβεβαίωσε ὅτι κάποια δύναμη έλξεως (ὑφειλομένη σὲ μαγνη-
» τικὸ ρευστὸ) ἀναδίδεται ἀπὸ σώματα ἑμψυχα, αὐτὴν τὴν φορὰ... Ἀργότερα ἀ-
» πεδείχθη, ὅτι τὰ φαινόμενα τοῦ ὑπνωτισμοῦ ἦσαν ὑποκειμενικῆς (καὶ μόνο) προε-
» λεύσεως. Ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψη αὐτὴ ξεκινῶντας οἱ Σαρκό καὶ Φρόυντ ἐπεξερι-
» γάσθησαν τὴν σύγχρονο ὑποκειμενικὴ ψυχολογία»... Ἐν τούτοις ἡ ἀνάλυση
» τοῦ κάθε προσώπου, μεμονωμένως λαμβανομένου, ἀδυνατεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν
» μικρὴς συγγένειες (affinités) μεταξὺ προσώπων... Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναγάγουμε
» σὲ ἓνα κοινὸ παρονομαστὴ τὴν ἀναρίθμητες ποικιλίας ἑλξεων καὶ ἀπωθήσεων
» πὺν μεταδίδονται μεταξὺ τῶν προσώπων. Ἐνα συναίσθημα ἐκπέμπεται ἀπὸ
» ἓνα πρόσωπο πρὸς ἓνα ἄλλο. Τὸ συναίσθημα τοῦτο ὑφείλει νὰ προβληθῇ εἰς
» ἀπόστασιν. Χρησιμοποιοῦμε τὴν λέξιν τηλεφωνο κ.λ.π. γιὰ νὰ ἐκφράσωμε μιὰ
» ἐνέργεια εἰς ἀπόστασιν. Ὁμοίως, γιὰ νὰ ἐκφράσωμε τὴν μικρότερη μονάδα συ-
» ναισθημάτων, πὺν μεταβιβάζεται ἀπὸ ἓνα πρόσωπο σὲ ἄλλο, θὰ χρησιμοποιή-
» σουμε τὸν ὄρο: télé, τηλε, ἀπέχον (ἡ λέξη «τῆλε» εἶναι ἑλληνικὰ γραμμένη στὸ
» κείμενο).»

«... Ἡ κοινωνιολογία ἀρκεῖται μὲ τὸ νὰ μελετᾷ τὴν μάζαν ὡς τέτοιαν,
» χρησιμοποιώντας τὴν στατιστικὴ κ.λ.π. Ἡ ὁμαδικὴ ψυχολογία περιγράφει τὴν
» ἀντιδράσεις τῶν μαζῶν: π.χ. τὴν ἀπώλεια τῆς ἀτομικότητος μέσα στὸ πλῆθος.
» Ἡ ἀτομικὴ ψυχολογία προσπαθεῖ ἐξ ἄλλου νὰ ἐξηγήσῃ ὁμαδικὰ κατὰστάσεις
» ἐφαρμοζόντας τὴν μάζαν γνώσεις ἀποκτημένες διὰ τῆς παρατηρήσεως τῶν ἀτό-
» μων: λ.χ. τὴν ὑστερία καὶ τὴν νεύρωση.»

Ὁ Moreno θεωρεῖ ἀνεπαρκεῖς ὅλες αὐτὲς τὴς ἐξηγήσεις καὶ γι'αὐτὸ προ-
» νεῖ ὅτι ἡ ἐπιστῆμη ὑφείλει νὰ σφρηλατήσῃ «νέες ἐννοιες καὶ μιὰ εἰδικὴ ὁρολο-
» γία, καλύπτεται προσαρμολογμένη σὲ νέες ἀνακαλύψεις.»

Εἰδικότερα, κατὰ τὸν Moreno, ἡ télé εἶναι ἓνας παράγων κοινωνικῆς ἑλ-
» ξεως ὁ ὁποῖος δρᾷ τόσο στὴν δι' ατομικὰς σχέσεις, ὅσο καὶ στὴν σχέσεις μεταξὺ
» ὁμάδων καὶ πὺν τὴν ὠθεῖ νὰ σχηματίζονται ἐνώσεις (δυάδες, τρίγωνα, τετράγωνα,
» πολύγωνα) ἢ ἀρνητικῆς.

«Ἡ κοινωνιομετρία ἀποκαλύπτει, ὅτι τὰ πρόσωπα ζητοῦν κατὰ γενικὸ
» κανόνα νὰ ἀνοίξουν σχέσεις μὲ ὁρισμένα ἄλλα πρόσωπα, χωρὶς νὰ ὑπολογίζονται
» ἀντιδράσεις πὺν ἐκδηλώνουν ἀπέναντί τους ἄλλα ὑποκείμενα μὲ τὰ ὁποῖα εὐρί-
» σκονται σὲ ἐπαφὴς πὺν ἐπιφανειακῆς... Ὅταν τὰ πρόσωπα ἐνθαρύνονται νὰ
» αὐτοσυγκροτοῦνται αὐτοθρομῶς σὲ ὁμάδες σύμφωνα πρὸς τὴν θετικὴν ἢ ἀρνητι-
» κὴν télé πὺν ὑπάρχουν μεταξὺ τους, ἡ διάρθρωση πὺν προκύπτει δὲν εἶναι
» ἀπλῶς σύμφωνη πρὸς τὴν ἀνθεντικὴ ψυχο-κοινωνικὴ ὑποδιάθρωση (infra-
» structure) αὐτῆς τῆς κοινότητος. Ἀλλὰ ἀντιπροσώπευε κατ'εὐθείαν τὴν αὐ-
» θόρμητη δυναμικὴ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, μὲ τὴν βασικὴν ἀνάγκην τῆς, πὺν βρί-
» σκουν ἱκανοποίησης χάρις τὴν ἀμοιβαιότητα τῶν δραστηριοτήτων καὶ τῶν στά-
» σεων (attitudes).»

Μὲ ἄλλους λόγους, πρόκειται γιὰ τὴν ἀντίληψη τοῦ Lewin περὶ πεδίου
» δυνάμεων καὶ συναφείας, πὺν ὁ Moreno τὴν ἐφαρμόζει στὸν πλατὺ κοινωνικὸ
» τομέα ὑπὸ τὸ ὄνομα télé.

5. Κατὰστάσεις συγκρούσεως καὶ ἐπίδραση τῆς ὁμάδος ἐπὶ τοῦ προσώπου

Κατὰ τὸν Lewin, χαρακτηρίζεται ὡς κατὰσταση συγκρούσεως, ἡ ψυχολο-
» γικὴ ἐκείνη κατὰσταση κατὰ τὴν ὁποία οἱ δυνάμεις πὺν ἐνεργοῦν ἐπὶ τοῦ ἰδίου
» προσώπου εἶναι ἀντιθέτων κατευθύνσεων καὶ περιῶν ἴσης ἰσχύος.

Ἡ ἐπίδραση πὺν ἀσχετὴ ἐπὶ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ προσώπου τὸ γεγονός
» ὅτι συμμετέχει σὲ μιὰ ὁμάδα μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς περι-

πλόκου κατὰστάσεως (situation complexe). Δηλαδή: μιὰ ἀποψη τῆς κατὰστάσε-
» ως ἀντιστοιχεῖ σὲς ἐπιδιώξεις (aspirations) καὶ τὴν προσωπικὴν ἀνάγκην τοῦ παι-
» διού, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἀποψη ἀντιστοιχεῖ σὲς ἐπιδιώξεις, τοὺς κανόνες καὶ τὴν ἀξίαν
» πὺν ὑφίστανται γιὰ τὸ ἴδιο παιδί ὡς μέλος τῆς ὁμάδος. Ἡ προσαρμολογὴ ἐνὸς
» προσώπου σὲν ὁμάδα καθίσταται τότε μόνο δυνατὴ, ὅταν δὲν ὑπάρχει πολὺ με-
» γάλῃ σύγκρουση μεταξὺ τῶν δύο δυνάμεων.

Συνήθως, τὸ κάθε παιδί ἀνήκει συγχρόνως σὲ πολλὰς ὁμάδες: τὴν οἰκογέ-
» νειά του, τὸ σχολεῖο του, τὴν ἐκκλησίαν του, τοὺς φίλους του. Δυνατὸν ἀκόμη,
» μέσα σὲν οἰκογένειά του νὰ ἀνήκει σὲ μιὰ ὑπο-ὁμάδα πὺν νὰ περιλαμβάνῃ αὐτὸ
» τὸ ἴδιο καὶ ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ἀδελφία του πὺν εἶναι ἐγγύτερα πρὸς αὐτό. Πολλὰς
» ἐσωτερικῆς συγκρούσεως τοῦ παιδιοῦ ὑφείλονται σὲ σύγκρουση τῶν δυνάμεων πὺν
» ἀντιστοιχοῦν σὲς διάφορες ὁμάδες σὲς ὁποῖες ἀνήκει (λ.χ. σύγκρουση σχολείου
» καὶ οἰκογενείας). Αὐτὲς οἱ συγκρούσεις εἶναι ἰδιαίτερος σημαντικῆς γιὰ τὸ παι-
» δι-ὄριο, δηλαδή γιὰ τὸ παιδί πὺν εὐρίσκεται σὲ σύννορα μεταξὺ δύο ὁμάδων:
» ὁ ἐφηβὸς πὺν εὐρίσκεται μεταξὺ τῆς κοινωνίας τῶν ἐνηλίκων καὶ τῶν παιδιῶν· οἱ
» μαθηταὶ τῶν ἀναμορφωτικῶν σχολείων μεταξὺ τῆς κοινωνίας τιμίων ἀνθρώπων
» καὶ τῶν ἐγκληματιῶν· τὰ παιδιὰ τῶν γλωσσικῶν ἢ θρησκευτικῶν μειονοτήτων·
» τὰ ἀνάπηρα παιδιὰ κ.λ.π.

Ἀνάλογες ἀντιλήψεις συναντοῦμε στὸ Moreno μὲ τὴν θεωρίαν τῶν κοινω-
» νικῶν ἀτόμων (atomes sociaux). Ὁ ὄρος ἄτομο λαμβάνεται ἐδῶ ὑπὸ τὴν σημα-
» σίαν πὺν ἔχει σὲν Φυσικὴ Πειραματικὴ. Ἡ θεωρία τοῦ κοινωνικοῦ ἀτόμου βασί-
» ζεται στὸ γεγονός ὅτι τὸ πρόσωπο προβάλλει τὴν συγκινήσεις του¹ σὲς ὁμάδες
» πὺν τὸ περιτοινρίζουν καὶ ὅτι αὐτὲς οἱ ὁμάδες, μὲ τὴν σειρά τους, προβάλλουν
» ὁμαδικὰ καὶ διὰ μέσον τῶν μελῶν τους τὴν δικὴν τους συγκινήσεις ἐπ'αὐτὸ
» πρόσωπο. Ἀπὸ αὐτὸ προκύπτει, ὅτι μποροῦμε νὰ διακρίνωμε ἓνα σχῆμα ἀμοι-
» βαίων ἑλξεων καὶ ἀπωθήσεων προβαλλομένων συγχρόνως καὶ ἀπὸ τὴν δύο πλευ-
» ρές, ἀπὸ τὰ πρόσωπα καὶ ἀπὸ τὴν ὁμάδες σὲς ὁποῖες συμμετέχουν ἢ ἀπὸ τὴν
» ὁποῖες ἔχουν ἀποκλεισθῇ. Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σχῆμα ὀνομάζεται «κοινωνικὸ ἄτομο».

Μὲ ἄλλους λόγους, ὁ Lewin καὶ ὁ Moreno μελετοῦν τὸ ἴδιο φαινόμενο,
» δηλαδή τὴν ἀμοιβαία ἐπίδραση μεταξὺ προσώπου καὶ ὁμάδος· ὁ Lewin ὁμοῦς ὑπο-
» γραμμίζει τὴν σημασίαν τῆς ἐπίδρασεως τῆς ὁμάδος ἐπὶ τοῦ προσώπου, ἐνῶ ὁ Mo-
» reno, ἀντιθέτως, ἐξαιρεῖ τὴν σημασίαν πὺν ἡ σχέση πρὸς ὁμάδα ἔχει γιὰ τὴν
» διάρθρωση τῆς ὁμάδος.

Ὁ Moreno ἀποδίδει στὸ κοινωνικὸ ἄτομο τὴν ἀκόλουθε ἰδιότητα:

— Τὸ ἐπὶ μέρους κοινωνικὸ ἄτομο στὸ ὁποῖο κάθε πρόσωπο εἶναι ἐνσω-
» ματωμένο διατηρεῖ μέσα στὸν χρόνον κάποια ὁρισμένη διάρκειαν καθ' ὅσον ἀφορᾷ
» τὸ μέτρο ἀμοιβαιότητος καὶ τὸν συντελεστὴ τῶν ἀμοιβαίων ἐπιλογῶν. Δηλαδή:

Ἡ ἐνέργεια τῶν σχηματῶν (κοινωνικῶν ἀτόμων) μέσα στοὺς κόλπους μιᾶς
» καὶ τῆς αὐτῆς τοπικῆς ὁμάδος, σὲ μιὰ δεδομένη ἐποχῇ, ἀποτελεῖ ἓνα σχετικῶς
» σταθερὸ παράγοντα μέσα στὸ σύστημα ἑλξεων καὶ ἀπωθήσεων πὺν χαρακτηρίζεται
» αὐτὴν τὴν ὁμάδα: Εὐρίσκομε δηλαδή μέσα σὲν ὁμάδα ὁρισμένα τυπικὰ ὑποδεί-
» γματα ἐπιλογῶν καὶ ἀπορρίψεων πὺν κατανομονται κατὰ ἓνα τρόπο διατεταγμένο
» μέσα στοὺς κόλπους τῆς. Ἐρχεται, ὁμοῦς ἀργότερα μιὰ στιγμή κατὰ τὴν ὁποία τὰ
» πρόσωπα πὺν πραγματοποιοῦσαν ὁρισμένα κοινωνικὰ ὑποδείγματα (ἐπιλογῶν ἢ
» ἀπορρίψεων) παραχωροῦν τὴν θέσιν τους σὲ ἄλλα πρόσωπα, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν
» περιστάσεων· λ.χ. ἓνας ἡθοποιός, ἢ ποδοσφαιριστὴς πὺν γιὰ μιὰ περίοδον ἦταν τὸ

1. Τὸ Λεξικὸν Ψυχολογίας τοῦ Piéron δοῦναι τὴν συγκίνηση (émotion) ὡς ἑξῆς:
» «Συναίσθηματικὴ ἀντίδραση ἀρκετὰ μεγάλῃς ἐντάσεως, ἐξαρτωμένη ἀπὸ διεγκεφαλικά
» κέντρα καὶ συνεπαγομένη ἐκδηλώσεις τοῦ νευροφυσιολογικοῦ συστήματος. Οἱ βασικῆς συγκινή-
» σεις εἶναι ἡ χαρὰ καὶ ἡ λύπη, ὁ φόβος καὶ ἡ ὁρμή, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἀπεχθονία».

Ψυχολογικά ζητήματα

ΤΟ ΗΛΕΚΤΡΟΕΓΚΕΦΑΛΟΓΡΑΜΜΑ

Του EDOUARD CLAPARÈDE

Ἄν δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ ἐγκέφαλος εἶναι τὸ ὄργανο τῆς σκέψης, δὲν ξέρομε καθόλου τί γίνεται ὅταν σκεπτόμαστε καθὼς καὶ ὅταν δὲν σκεπτόμαστε, ὅταν ἐνεργοῦμε π. χ. μὲ ἓνα τρόπο τελείως αὐτόματο. Εἶναι σὰν ἓνα ἐργαστήριον ἀπὸ ὅπου βγαίνουν προϊόντα θανάσιμα ἀλλὰ πού ὅταν ἀνοίξουμε τὶς πόρτες του γιὰ νὰ δοῦμε πῶς δημιουργοῦνται αὐτά, δὲν θὰ μᾶς παρουσιάσει ἄλλο ἢ πρὸ ἓνα συγκεχυμένο σωρὸ ἀπὸ αἰνιγματικά κομμάτια, πού εἶναι ἀδύνατο νὰ συλλάβουμε τὴ λειτουργία τους. Εἴμαστε λοιπὸν διατεθειμένοι νὰ δεχόμαστε μὲ προθυμία κάθε μέθοδο ἐνεργείας πού ἐπιτρέπει νὰ εἰσχωρήσουμε, ὅσο λίγο καὶ ἂν εἶναι, στὴ μυστηριώδη αὐτὴ μηχανή.

Νὰ μὴ τελευταία ἀνακάλυψη πού, χωρὶς νὰ μᾶς πληροφορεῖ, εἶναι ἀληθινή, γιὰ τὸ παίγνιό τῆς διανοητικῆς μας ἐνεργητικότητος, μᾶς φανερώνει ὥστος μερικὲς ὁργανικὲς ἀντανάκλασεις. Θέλω νὰ μιλήσω γιὰ τὰ ἐγκεφαλικά ἠλεκτρικὰ ρεύματα, πού ἔγιναν γνωστὰ ἀπὸ τὸν Χάνς Μπερζέ τῆς Ἰένας, πού εἶναι ἥδη γνωστὸς ἀπὸ τὶς ἐνδιαφέρουσες ἐρευνές του γιὰ τὰ φυσιολογικὰ συμπτώματα τῶν συγκινήσεων.

Ἦταν γνωστὸ πρὸ πολλοῦ ὅτι ὁ ἐγκέφαλος τῶν ζώων γεννοῦσε ἠλεκτρισμό, ἀλλὰ δὲν εἶχαν σκεφθεῖ νὰ ἐξετάσουν τὸ φαινόμενο ἀπὸ κοντά. Ὁ Μπερζέ πρὸ πολλοῦ (1927) κατάρθωσε νὰ καταγράψει στὸν ἄνθρωπο αὐτὸ τὸ ἐγκεφαλικὸ ρεῦμα ὑπὸ μορφή γραπτῆ πού τῆς ἔδωσε τὸ ὄνομα «ἠλεκτροεγκεφαλόγραμμα» (κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἠλεκτροκαρδιογραφήματος). Τὰ ὥραία του πειράματα πού τ' ἀποτελέσματά τους δημοσιεύθηκαν ἀπὸ τὸ 1929 ἐπανεληφθήσαν ἀπὸ τοὺς φυσιολόγους καὶ ψυχολόγους διαφόρων χωρῶν πού ὅλοι ἐπεβεβαίωσαν τὴν ἀνακάλυψη τοῦ σοφοῦ τῆς Ἰένας.

Γιὰ νὰ ἀποκαλύψουν αὐτὸ τὸ ρεῦμα, τοποθετοῦν στὸ δέρμα τοῦ κρανίου δύο ἠλεκτρόδια συνδεδεμένα μὲ ἓνα γαλβανόμετρο, πού ἐπιτρέπουν νὰ καταγράψει τὸ σῆμα τῆς διαδρομῆς του ἐπάνω σὲ μὴ ταινία χαρτιοῦ. Ἐξακρίβωσαν λοιπὸν — καὶ ἐδῶ κυρίως ἐγκρίνεται ἡ ἀνακάλυψη τοῦ Μπερζέ — ὅτι ἡ γραμμὴ πού χαραχεται παρουσιάζει συνεχεῖς διακυμάνσεις, μὲ ἀναλογία δέκα περίπου τὸ δευτερόλεπτο. Μὲ ἄλλα λόγια ὅτι τὸ ἐγκεφαλικὸ ρεῦμα ἀποκαλύπτει ἓνα ρυθμὸ, καὶ μάλιστα ἓνα ρυθμὸ παραδόξως κανονικόν. Διαπιστώνουν ἀκόμη ὅτι αὐτὸς ὁ ρυθμὸς ποικίλλει ἀνάλογα μὲ τὰ ἄτομα, ἀνάλογα μὲ τὶς περιστάσεις, ἀνάλογα μὲ τὴν περιοχὴ τοῦ ἐγκεφάλου πού ἐρευνᾶται. Ἡ ἠλεκτροεγκεφαλογραφία ἀποτελεῖ ἐπίσης μὴ πολὺτιμὴ μέθοδο ἐξερεύνησης τῶν ἰδιαιτέρων λειτουργιῶν τῆς ἐγκεφαλικῆς

εἵδωλο τοῦ κοινοῦ λησμονεῖται καὶ ἔρχεται ἄλλος στὴν ἐπιφάνεια, ὡς τότε περιφρονήμενος.

Ἐδῶ τελειώνει ὁ παραλληλισμὸς καὶ ἡ ἀλληλοσυμπλήρωση μεταξὺ Lewin καὶ Moreno. Εἰς τὰ ἐπόμενα, θὰ ἰδοῦμε τὸν Lewin νὰ μελετᾷ τὶς ψυχολογικὲς μεταβολὰς τοῦ ἀτόμου ὑπὸ τὴν ἐπήρεϊα τῆς ομάδος, τὸν δὲ Moreno νὰ ἐξάγει γενικὸς νόμους πού διέπουν τὴν λειτουργίαν τῶν ομάδων καθ' ἑαυτές.

Κ. Ι. ΠΕΤΡΙΤΗΣ

(Συνεχίζεται)

οὐσίας, ἡ ὁποία πολὺ πιθανῶς μπορεῖ μὴ μέρη νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ μέθοδος διαγνωστικῆς τῶν συναισθημάτων τοῦ ἐγκεφάλου.

Τὸ πρῶτο πρᾶγμα πού ἐπρόκειτο νὰ καθορίσουν εἶναι ὅτι οἱ ἐγκεφαλικοὶ αὐτοὶ ρυθμοὶ ἔχουν μὴ προέλευση ἐγκεφαλικὴ καὶ δὲν ἔχουν τὴν πηγὴ τους σὲ ἄλλη περιοχή τοῦ ὁργανισμοῦ, τοὺς μῦς ἢ τὴν καρδιά, π. χ. τῶν ὁποίων τὰ ρεύματα ἐνεργείας πιθανὸν νὰ προωθοῦνταν ἔως τὸ δέρμα τοῦ κρανίου. Πολυάριθμα πειράματα ἐλέγχου ἀπομάκρυναν αὐτὴ τὴν ὑπόθεση. Ἐτσι ἔχομε νὰ κάνουμε μὲ ἓνα ρεῦμα ἐγκεφαλικόν. Φυσικῶς, εἶναι ἀποτέλεσμα διαφορῶν τοῦ δυναμικοῦ πού ὑφίσταται μεταξὺ τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ ἐγκεφαλικοῦ φλοιοῦ. Ἀλλὰ ποῖα εἶναι ἡ ψυχοφυσιολογικὴ σημασία τοῦ ἠλεκτροεγκεφαλογράμματος;

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὅλες οἱ ζωτικὲς λειτουργίαι ἀκολουθοῦνται ἀπὸ ἠλεκτρικὰ φαινόμενα πού ὀφείλονται στὶς συνεχεῖς μεταβολὰς τῆς χημικῆς τους σύνθεσης. Λέγω «ἀκολουθοῦνται» γιὰτὶ ἂν ἡ παρουσία τῶν ἠλεκτρικῶν αὐτῶν φαινομένων μᾶς φανερώσει «ὅτι κάτι συμβαίνει» στὰ βάθη τῶν ἰσθμῶν, δὲν μᾶς μαθαίνει «τί εἶναι αὐτὸ πού συμβαίνει». Τὸ ἠλεκτροεγκεφαλόγραμμα δὲν μᾶς πληροφορεῖ καθόλου γιὰ τὴ φύση τῆς νευρικῆς ἐγκεφαλικῆς λειτουργίας, ἀλλὰ οἱ διακυμάνσεις του μᾶς δείχνουν ὅτι παράγονται μεταβολὰς σ' αὐτὴ τὴ νευρικὴ λειτουργία.

Τὰ πειράματα πού ἔγιναν μέχρι σήμερα, ὁδήγησαν τὸν δόκτορα Μπερζέ νὰ θεωρεῖ τοὺς ἠλεκτρικοὺς αὐτοὺς ρυθμοὺς σὰν ἐπακόλουθα τῆς ἐπιφανειακῆς λειτουργίας πού συνδέονται μὲ τὰ φαινόμενα τῆς συνειδήσεως. Ἐννοεῖται δὲν πρόκειται νὰ συγκρίνουμε τὴ συνείδηση μὲ τὸν ἠλεκτρισμὸ (ὥρισμένοι παλαιοὶ συγγραφεῖς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Γκαίτε, εὐχαριστῶς δεχόντουσαν νὰ βλέπουν στὸν ἠλεκτρισμὸ τὴν ψυχὴ τῶν πραγμάτων, τὴν Weltseele). Διαπιστώνουμε μόνον ὅτι τὸ ἠλεκτροεγκεφαλόγραμμα μεταβάλλεται μὲ ὥρισμένες μεταβολὰς τῆς διανοητικῆς ζωῆς.

Πραγματικὰ ἂν πάρουμε τὸ διάγραμμα ἑνὸς ἀτόμου κοιμισμένου ἀπὸ τὸ χλωροφόρμιο, ἢ ἑνὸς ἐπιληπτικοῦ, κατὰ τὴν κοματώδη περίοδο τῆς προσβολῆς του, βλέπουμε καὶ στὴ μία καὶ στὴν ἄλλη περίπτωσιν τὴς διακυμάνσεως τῆς γραμμῆς νὰ κόβονται ἀπὸτομα καὶ νὰ συνεχίζεται ἡ γραμμὴ εὐθεία. Καὶ μόλις τὸ ἄτομο ξυπνήσει ἀπὸ τὴ νάρκωσή του, καὶ μόλις ἡ προσβολὴ τελειώσει καὶ παρουσιασθεῖ πάλι ἡ συνείδηση, οἱ ρυθμικὲς διακυμάνσεις ξαναρχίζουν ἀμέσως.

Πρᾶγμα περίεργο, πού φαίνεται σὰν παραδόξολογία, οἱ ρυθμικὲς διακυμάνσεις ἑνὸς φυσιολογικοῦ ἀτόμου σημειώνονται κυρίως, ὅταν αὐτὸ ἀναπαύεται. Καὶ λιγοστεύουν ἀπὸτομα ἢ διακόπτονται, ὅταν συμβεῖ μὴ ἑξάμη ἀπροσδόκητη π. χ. ἓνας κρότος.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ ὅταν πρόκειται γιὰ μὴ διανοητικὴ ἐργασία ἢ γιὰ τὴν συγκέντρωση τῆς προσοχῆς σὲ κάποιο ἐξωτερικὸν ἀντικείμενον. Πῶς νὰ ἐξηγήσουμε αὐτὸ τὸ σταμάτημα; Κατὰ τὴ γνώμη τοῦ Μπερζέ μόλις μπεῖ σὲ ἐνέργειαν μὴ διανοητικὴ δράση, ἡ ἐγκεφαλικὴ ἐνεργητικότης συγκινοῦνται σὲ ἓνα ὥρισμένο σημεῖο τοῦ φλοιοῦ προσελκύνοντας, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε τὴν ἐκφράση αὐτῆς, τὴ δράση τῶν περιοχῶν πού βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτό. Ἄν λοιπὸν δὲν ἔχουν τοποθετηθεῖ τὰ ἠλεκτρόδια ἀκριβῶς στὸ σημεῖο τῆς συγκέντρωσης δὲν παίρνουν τίποτα στὸ ἠλεκτροεγκεφαλόγραμμα.

Αὐτὸ μᾶς δίνει μὴ συγκεκριμένη καὶ συναρπαστικὴ εἰκόνα τοῦ φαινομένου τῆς «συστολῆς τοῦ πεδίου τῆς συνειδήσεως» κατὰ τὴν προσοχὴν.

Κατὰ τὸν φυσιολογικὸ ὕπνον, οἱ διακυμάνσεις ἐξακολουθοῦν, ἂν καὶ περισσότερο ἢ λιγότερο περιορισμένες. Αὐτὸ δείχνει ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τοῦ φυσιολογικοῦ ὕπνου (ἀντίθετα πρὸς τὸν ὕπνον τῆς νάρκωσης) ἡ ἐγκεφαλικὴ ἐνεργητικότης ὑφίσταται. Παρατήρησαν ἐπίσης ὅτι ἡ ἐπίδραση ἑνὸς κρότου εἶναι ἡ ἴδια γιὰ ἓνα κοιμισμένο πρόσωπον ἢ γιὰ ἓνα ξύπνιον: σβύσιμο τῶν διακυμάνσεων.

Παρατήρησαν ἐπίσης ὅτι στὴν περίπτωσιν αὐτῇ ἡ ἐντύπωση πού προκαλεῖ-

Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΝΤΕΚΡΟΛΥ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Τοῦ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΡΟΥΣΚΑ, Θεολόγου—παιδαγωγοῦ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος)

Τότε τὸ παιδί εἶναι θῦμα μιᾶς ἀνώμαλης κατάστασης, ὅπου τὸ σχολεῖο δὲν μπορεῖ νὰ προσφέρει τίποτε... Καὶ γιὰ τὰ αὐτά; Γιὰ τὴν ἐκκλησίαν εἶναι χωρισμένη ἀπὸ τὸ κράτος καὶ ἀγνοεῖ τὴν ἐκκλησίαν. Στὸ σημεῖο αὐτό, στὸν προσωπικὸ παρατηρητὴ καὶ ἀληθινὸ παιδαγωγὸ γεννιῶνται πολλὰ προβλήματα, ποὺ μπορεῖ νὰ τὰ ὑπερπηδήσει, ἀν ὁ ἴδιος ἔχει ἠθικὴ καὶ θρησκευτικὴ συνείδηση, καὶ ἂν ὄχι;...

ταὶ δὲν εἶναι τόσο ἡ συνέπεια τῆς ἐντασης τοῦ θορύβου ὅσο τοῦ περιεχομένου τοῦ ἔτσι μιὰ δμιλία ψιθυριστὴ κοντὰ στὸν κοιμισμένο ἐπιρεάζει τὴν ἐγκεφαλικὴν του λειτουργία.

Αὐτὸ κάνει σταθερὴ τὴ γνώμη ποὺ ἀνεκοίνωσα, πρὶν ἀπὸ 30 καὶ πλέον χρόνια, σχετικὰ μετὰ τὴ φύση τοῦ ὕπνου, ὅτι στὸν ὕπνο οὔτε οἱ αἰσθήσεις οὔτε ἡ δύναμη, ποὺ ἀποσπᾷ τὴν προσοχή, δὲν εἶναι ἀνεπανόρθωτα δεσμευμένα, πρᾶγμα ποὺ ἄλλωστε ἀποδεικνύει ἡ μητέρα ποὺ ξυπνάει ἀπὸ μιὰ ἐλαφρὴ κίνηση τοῦ παιδιοῦ στὴν κούνια του, ἐνῶ δὲν ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὸ θόρυβο τῆς βροντῆς ἢ τῶν αὐτοκινήτων ποὺ περνοῦν ἀπὸ τὸ δρόμο.

Τὰ ἔχνη τοῦ διαγράμματος ποὺ παίρνομε στὴν κατάσταση τῆς νάρκης μοιάζουν μ' αὐτὰ ποὺ παίρνομε στὸ ξύπνημα καίτοι μετὰ λίγο πρὸ ἀργὸ ρυθμό, ἴσως. Ἀλλὰ διαφέρουν σημαντικὰ ἀπὸ αὐτὰ οὐ φυσιολογικοῦ ὕπνου πρᾶγμα ποὺ δείχνει ὅτι ἡ νάρκη δὲν εἶναι, ὅπως ἔχουν ἰσχυρισθεῖ πολλὲς φορὲς μιὰ ἀπλὴ κατάσταση ὕπνου.

Βοήκων ἀκόμη ὅτι ἐγκεφαλικοῦ ρυθμοῦ μεταβάλλεται ἀπὸ τὴν συγκίνησιν, ὅτι ποικίλλει ἀνάλογα μετὰ τὰ ἄτομα καὶ στὸ ἴδιο ἄτομο ἀπὸ τὴν μιὰ μέρα στὴν ἄλλη, χωρὶς νὰ ἔχουν κατορθώσει νὰ προσδιορίσουν τὴν αἰτία αὐτῶν τῶν μεταβολῶν. Τὸν βοήκων πρὸ ἀργὸ στὰ μικρὰ παιδιά. Αὐτὰ μικρὰ δίδυμα εἶχαν διαγράμματα σημαντικὰ ὅμοια.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἀποτελέσματα, ποὺ σύμφωνα μετὰ τὴν ἔκφραση ἐνὸς Ἀμερικανοῦ ψυχολογιστοῦ μᾶς βάζουν μπροστὰ σὲ «μιὰ μυριάδα προβλημάτων» δὲν μποροῦμε ἀκόμη νὰ τὰ συστηματοποιήσουμε, νὰ τὰ ἐξηγήσουμε.

Τὸ ἡλεκτροεγκεφαλόγραμμα δὲν εἶναι ἀκόμη παρὰ στὰ πρῶτα του βήματα. Δὲν μποροῦμε ἀκόμη νὰ ὑποπτευθοῦμε τί θὰ μᾶς διδῇ.

Περιμένοντας, ἂς ὑπογραμψομε τὸ γεγονός ὅτι οἱ ζωτικὲς ἐξεργασίαι τοῦ ἐγκεφαλικοῦ ἱστού, ἀκολουθοῦν μιὰ συμπεριφορὰ ρυθμικὴ. Παντοῦ στὴ ζωὴ βλέπομε νὰ βασιλεύει ὁ ρυθμός. Ρυθμὸς τοῦ ὕπνου καὶ τοῦ ξυπνήματος, ρυθμὸς στὴς κυμάνσεις τῆς προσοχῆς καὶ σὲ πολλὰ ἄλλες ἐνέργειες. Νὰ ποὺ ἀνακαλύπτουμε σήμερον ὅτι ὁ ρυθμὸς ἐγγράφεται ἐπίσης στὸ βάθος τοῦ ἐγκεφαλικοῦ μας φλοιοῦ. Ἡ γυμναστικὴ κίνηση στὰ πρωτοπλαστικά μέρη τῶν κυττάρων ποὺ διευθύνουν τὴν πνευματικὴν μας ζωὴ, οἱ βιοχημικὲς καὶ βιοηλεκτρικὲς ἐξεργασίαι, τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἔδρα, εἶναι μιὰ ρυθμικὴ γυμναστικὴ. Καὶ αὐτὸ δὲν πρόκειται νὰ δυσχεραστῇ τὸν κ. Ζὰν Νταλρόζ (σημ. Σ. Μ. δηλαδὴ τοῦ εἰσηγητῆ τῆς Ρυθμικῆς Γυμναστικῆς στὰ σχολεῖα).

(Μετ. Χ. Π.) ED. CLAPARÈDE

Ἔκκη—ἐβδόμη—ὄγδοη (6η ὁη Fin d'édudes)

Τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο στὴ Γαλλία ἔχει ὀκτὼ τάξεις καὶ τὰ παιδιά ποὺ δὲν ἀκολουθοῦν τὴ Μέση ἑκπαίδευση, εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ τελειώσουν ὅλες τὶς τάξεις μέχρι 14 χρονῶν, γιὰ νὰ πάρουν τὸ ἀπολυτήριον τῶν κατωτέρων σπουδῶν.

Τὸ σχολεῖο Decroly ἔχει ὡς σκοπὸ στὶς τελευταῖες τάξεις νὰ προπαρασκευάσῃ μᾶλλον τὸ παιδί καὶ νὰ τὸ δῶκῃ γιὰ τὴ ζωὴ. Ὁδηγεῖ τὸ παιδί μετὰ τὴν πείρα καὶ τὴν παρατήρηση στὸ κάδρο τῶν διαφερόντων τῆς ζωῆς μετὰ νοητικὰ δοκίμια, ποὺ τοῦ ἐπιτρέπουν τὴ λογικὴ συνεργασία καὶ δοθὴ ἀπὸ κάθε ἀποψη, ὁδηγώντας το ἰδιαίτερα στὴν ἀνακάλυψη καὶ δημιουργία προσωπικῆς ἐργασίας, πρὸ παντὸς στὴν Ἱστορίαν καὶ Γεωγραφίαν καὶ βοηθώντας το μέχρι τὰ 14 χρόνια του, νὰ καταλάβῃ ὁλόκληρην τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἔτσι γιὰ κέντρο διαφέροντος π.χ. στὴ Γεωγραφίαν, τὰ παιδιά 12—15 χρονῶν ἔχουν: Τὴν ἐργασία σὲ μιὰ ἡμερὰ ἢ σ' ὅλο τὸ κόσμον

α) Παράδειγμα Ἡπείρου (12—13 χρονῶν):

1. Ἐπίδραση τῶν γεωγραφικῶν παραγόντων στὴν ἀνθρώπινον ἐνέργειαν.
2. Γεωγραφικοὶ παράγοντες ποὺ εὐνοοῦν τὴν ἀνθρώπινον ἐργασία.
3. Ἀποτελέσματα ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου στὴ φύσιν.
4. Οἱ ἀνθρώπινες ποικιλίες καὶ οἱ ἐπιτηδεύοντες γιὰ ἐργασία.

β) Ἡ ἐργασία σ' ὅλο τὸ κόσμον (14—15 χρονῶν):

1. Ἐπίδραση τῶν γεωγραφικῶν παραγόντων στὴν παγκόσμιαν ἐνεργητικότητα.
2. Βαθμοὶ πολιτισμοῦ τῶν ἀνθρώπων σ' ὅλο τὸ κόσμον.
3. Ἀριθμὸς καὶ κατανομή τῶν ἀνθρώπων σ' ὅλες τὶς ἡπείρους.
4. Ἡ ἐργασία στοὺς ἀγρίους καὶ τοὺς ἡμιπολιτισμένους (κυνήγι, ψάρεμα,

καλλιέργεια, νομάδες κλπ.).

5. Ἡ ἐργασία στοὺς πολιτισμένους λαούς.

6. Στὶς διαφορὰς ἐκδρομὰς ἐξετάζουν κυρίως τὴν χρησιμότητα τοῦ νεροῦ, τοῦ ἀνέμου κλπ. (Φυσικὴ καὶ Χημεία).

Ἡ διδασκαλία τῆς Γεωγραφίας ἔχει σὰ σκοπὸ τὴν πλήρη κατὰληψη καὶ κατανόηση τῆς χώρας καὶ τοῦ κόσμου, ὥστε ν' αἰσθηθῇ ἡ φαντασία καὶ νὰ καλλιεργηθῇ ἡ παιδικὴ κρίσις.

Τὰ μαθήματα τῆς Ἱστορίας ἀρχίζουν μετὰ ἐπισκέψεις στὰ Μουσεῖα, σὲ τόπους ἢ πόλεις ἱστορικὰς, μετὰ προβολὰς ποὺ γίνονται στὴν τάξιν μετὰ τὸν κινηματογράφο. Παράδειγμα ἐργασίας στὴν Ἱστορίαν.

α) Ἡ ἀρχαία Αἴγυπτος:

1. Ἡ χώρα.
2. Ἡ Αἴγυπτος: Ὅρια, χαρακτῆρας, ἱστορία.
3. Ἡ ἐργασία τῶν Αἰγυπτίων γιὰ νὰ τραφοῦν, νὰ ντυθοῦν, νὰ στεγασθοῦν (προσωρινὲς καὶ αἰώνιες κατοικίες), νὰ ὑπερασπισθοῦν, νὰ χαροῦν...

β) Ἱστορία τῶν διαφόρων ἐποχῶν:

1. Τὴν κατάρθωσαν οἱ ἀνθρώποι στὴ προσπάθειά των γιὰ τὴ τροφή των, τὸ ντύσιμό των, τὴ στεγασή των, τὴν ὑπερασπίσιν των, τὴ δημιουργίαν των.
2. Κοινωνικὴ κατάσταση τοῦ ἑαυτοῦ κατὰ τὶς διαφόρες ἐποχὰς κλπ.

Συνεχίζεται ἐπίσης ἡ ἐπιστημονικὴ παρατήρηση, ὁ δὲ δάσκαλος δὲν καθοδηγεῖ πρὸς τὰ παιδιά, ἀλλὰ συνεργάζεται μ' αὐτὰ σὰν μαθητὴς. Τὰ δημιουργήματα των προέχοντων τὸ θάνατον καὶ μὲρσά των μένοντα τὰ ἴδια ἐκκληκτα καὶ ἀποροῦν στὸ πῶς ἐφθάσαν σὲ τόσο ὑψηλὰ ἐπίπεδα πνευματικῆς δημιουργίας.

Πολλοὶ τῶν παιδαγωγῶν λένε πὺς ἡ μέθοδος Decroly δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ στὴ μέση ἑκπαίδευση. Ὅταν ὅμως ζῆση κανεὶς ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ παιδιά, μόνο λίγες ὥρες, θὰ βρεθῇ ἴσως στὴν ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἡττάν

του κι' αναγνωρίσει ότι στις τάξεις αυτές γίνεται συστηματικότερη εργασία με ικανοποιητικά αποτελέσματα, αν φυσικά προδιαθέτει πεπειραμένους και ειδικούς παιδαγωγούς. Διδάσκοντες και διδασκόμενοι είναι ενθουσιασμένοι κι' έχουν μεγάλη εγκυκλοπαιδική ευρύτητα γνώσεων. 'Επί πλέον έχουν όλη την ικανότητα να δημιουργήσουν στη ζωή και να κερδίσουν τη ζωή. 'Ο δε αντικειμενικός σκοπός του Decroly είναι: Προσαρμογή του παιδιού στους βιολογικούς όρους της ζωής και εργασία:

Η Mlle Valloton, Δοια του σχολείου, Ξυπνή, μορφωμένη και πεπειραμένη γυναίκα ως προς τη μέθοδο, μου ανέπτυξε την επίδραση της μεθόδου στη μέση εκπαίδευση, καθώς εφαρμόζεται στο Βέλγιο, μου ανέφερε παραδείγματα και επέμεινε στα λάθη των παραστροφών. Τα λόγια της άνηχον ακόμα στ' αυτιά μου: «Δεν παραδεχόμαστε τις γνώμες των παιδαγωγών, που άρνούνται την εφαρμογή και την ωφελιμότητα της μεθόδου και στη μέση εκπαίδευση, ιδίως στις πρώτες τάξεις ή στα σχολεία προπαρασκευής για τη ζωή (Complémentaires). Οί άρνητές θα ήταν καλύτερα να παρακολουθήσουν μόνο μια μέρα το σχολείο μας ή τα σχολεία Decroly του Βελγίου, για να καταλάβουν την πλάνη τους...».

VII

Α) ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. 'Αποτέλεσμα στη συγκεκριμένη έκφραση του Σχολείου Decroly είναι οί χειροτεχνικές εργασίες, τὸ ἰχνογράφημα, ἡ πηλοπλαστική κλπ. Θα προσθέσω λίγες ακόμα φράσεις γι' αυτές τις εργασίες, οί οποίες συνδυάζόμενες με τη μουσική, πού διεγείρει και αἰχμαλωτίζει τη φαντασία, αποτελούν κάτι τὸ ἰδεώδες. 'Ο σπουδαῖος ὁδὸς τῶν χειροτεχνικῶν εργασιῶν εἶναι πασίγνωστος. 'Ομολογοῦμε δὲ μετὰ τὸ Decroly ὅτι δὲν ἔχει δοθῇ ἡ δέουσα προσοχὴ ἀπὸ πολλοῦς παιδαγωγοῦς καὶ προγράμματα. Σὲ πολλὰ μάλιστα προγράμματα σημειώνονται ἀπλῶς, χωρὶς νὰ ἐφαρμοσθοῦν!

Πρέπει νὰ κατανοήσουμε ὅτι ἡ διὰ τῶν χειροτεχνικῶν εργασιῶν συγκεκριμένη ἔκφραση ὑποχρεώνει τὸ παιδί νὰ ἐξακριβώσῃ, νὰ διορθώσῃ καὶ νὰ ἐλέγξῃ τὴ σκέψιν του. 'Αποκαλύπτει τὶς ἐπιδεξιότητές του. Συντελεῖ στὴν ἰσορροπία τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ προσαρμόζεται πρὸς τὴ φυσικὴ ἀνάγκη γιὰ ἐνέργεια...

2. 'Υπάρχουν δύο εἰδῶν χειροτεχνικῶν εργασιῶν: α) Οἱ ὀμαλές, πὺν μποροῦν νὰ γίνουν κάθε στιγμὴ π.χ. τὸ δέσιμο βιβλίων, ἡ ὕφανση κλπ. β) Οἱ εὐκαιριανές, πὺν ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ καὶ τὶς διάφορες ἀνάγκες (κηπουρικὴ, ἐπισκευές κλπ.).

3. Χαρτοκοπτικὴ—χαρτοπλεκτικὴ: Κατασκευάζουν κοντιά, γεωμετρικὰ σχήματα, διάφορα ἀντικείμενα, σχέδια, πὺν προορίζονται γιὰ τὴ διακόσμηση κλπ.

4. Λεπτογυγνική: Συνίσταται στὸ χειρισμὸ μικρῶν εργαλείων, κατασκευὴ ἀντικειμένων ἢ παιγνιδιῶν ἀτομικῶν καὶ ὁμαδικῶν. 'Αργότερα χειρισμὸς μεγαλυτέρων εργαλείων καὶ κατασκευὴ ἐπιπλῶν τοῦ σχολείου.

5. Ραπτικὴ: Κατασκευάζουν κοστούμια γιὰ τὶς διάφορες θεατρικὲς παραστάσεις ἢ γιὰ τὴν ἐξάσκηση τῆς φιλανθρωπίας.

6. 'Υφανση: 'Υφαίνουν ὑφάσματα χρησιμοποιοῦντας μικροὺς ἀργαλεῖς, ἐιδικοὺς γιὰ μικρὰ παιδιὰ μετὰ διάφορους χρωματισμούς.

7. Τυπογραφία: Γιὰ τὸν τύπο μᾶς δόθηκε εὐκαιρία νὰ ποῦμε μερικὰ πράγματα στὴν ἐφημερίδα, πὺν τυπώνουν τὰ παιδιὰ.

Τὸ τυπογραφεῖο ἀποτελεῖ μιὰ παιδικὴ δργάνωση. 'Οπως σ' ἓνα στρατὸ εἶναι πολλοὶ ἐπιφορτισμένοι μετὰ ἀποστολὰς διάφορες, τὸ ἴδιο κι' ἐδῶ, καθένας ἔχει τὴ δική του ἐργασία. 'Εκτὸς ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα, τυπώνουν τὰ βιβλία τους καὶ τόσα ἄλλα ἀκόμα. 'Ολα ἀποτελέσματα μόνο παιδικῆς συνεργασίας.

Όταν ρώτησα τὴ Δασκάλα, ἂν συνεργάζεται στὴ τυπογραφία, μ' ἀπάντησε: «Δὲν μ' ἀφήναν νὰ γίνω συνεργάτης τους, οὔτε ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ συντάσσω ἄρθρον γιὰ τὴν ἐφημερίδα τους, οὔτε ἀκόμα νὰ λέω καὶ τὶς ἰδέες μου! Βοηθῶ στὴ σύνθεση καὶ διόρθωση, στὴ διεισθέτηση σὰν συμμαθητής, σὰν παιδί...»

Ἀνάμεσα στὰ παιδιὰ στὸ ἐργαστήριον, δὲν αἰσθάνομαι ὅτι εἶμαι δασκάλα, οὔτε ἀφηρημένος παρατηρητής! Μαζί μου, μπροστά μου, φλυαροῦν μετὰ τὴ καρδιά τους».

Κι' ἀνάμεσα στὶς φλυαρίες ξεπηδοῦν μερικὲς οἰκογενειακὲς σκηνὲς καταπιεσμένες στὸ ὑποσυνείδητο τοῦ παιδιοῦ: «Ἐγὼ—λέει ἓνας μικρὸς συνεργάτης, σὰν στὸν ἑαυτό του—ἀγαπῶ καλύτερα νὰ εἶμαι ἓνα παιδί, παρὰ ἓνα ἄνδρας... 'Ο πατέρας μου πολλὰς ἔρχεται μεθυσμένος! Κι' αὐτὸ δὲν εἶναι δικό του σφάλμα... 'Εγὼ δὲ προτιμοῦσα νὰ μένω ἓνα ἄγριον, παρὰ ἓνας μεγάλος ἄντρας!».

Ποῖος δὲν καταλαβαίνει τὴ σημασία τῶν παιδικῶν αὐτῶν σκέψεων; Ποῖος ὅμως ἄλλος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Σχολεῖον Decroly, ἐρευνῆσε νὰ δῇ τί συμβαίνει πίσω ἀπ' τὸ οἰκογενειακὸ παρατέτασμα τοῦ δυστυχισμένου παιδιοῦ;

Στὴ τυπογραφία εἶναι πολλοὶ ἐθελοντὲς πὺν ἐργάζονται ὡς τὶς 10 ἢ 11 τὴ νύχτα, ὅταν ὑπάρχει ἀνάγκη. Δὲν διαφέρουν σὲ τίποτε ἀπὸ τοὺς ἀληθινοὺς τυπογράφους!

8. Σχολικὸς κήπος: Τὸ σχολεῖον διαθέτει κανονικὴ ἔκταση γιὰ σχολικὸ κήπον. Καλλιεργοῦν καὶ σπέρνουν στὸν κήπον τους ὅλα τὰ εἶδη τῶν λαχανικῶν. Μποροῦν νὰ διαγνώσουν τὸ καιρὸ μετὰ τὶς μετεωρολογικὲς τους κατασκευές, ἔχουν κάνει τὸ ὥρολόγι τους, τὸ βροχόμετρο κλπ. Στὸν κήπον ἐπίσης περιποιοῦνται τὰ διάφορα ζῶα τους (κατσίκια, πρόβατα, κουνέλια, κόττες, περιστέρια κλπ.).

9. Πηλοπλαστικὴ: Γεννάται αὐθόρμητα. Τὸ παιδί ἐνδιαφέρεται πολὺ καὶ κάνει πραγματικὰ δημιουργήματα. Παίζει δὲ ἐλεύθερα—τὸ μικρὸ ἰδίως—μετὰ τὸ νερὸ καὶ τὴν ἄμμο. Ἡ πηλοπλαστικὴ εἶναι μιὰ γενικὴ ἐργασία, πὺν παίζει σημαντικὸ ὁλὸ καὶ γιὰ τὸ ἰχνογράφημα. Χρησιμοποιεῖται σὰν ἓνα εἶδος γιὰ τὴ παιδικὴ ἔκφραση, πὺν ὁ Δάσκαλος καταλαβαίνει ἀπόλυτα.

10. Ἰχνογράφηση: Στὸ Σχολεῖον Decroly καὶ στὰ Νέα Σχολεῖα εἶναι ἡ κυριώτερη ἐργασία κι' ἓνα μέσο γιὰ τὴν ἔκφραση, πρὶν ἀπ' τὴ γραφὴ. Στὰ πρῶτα χρόνια εἶναι ἐντελὼς ἐλεύθερο. Σὲ πολλὰ δὲ ἰχνογραφήματα φαίνεται καθαρὰ ὁ ὑποσυνείδητος κόσμος τοῦ παιδιοῦ.

Στὶς ἀνώτερες τάξεις, ἐκτὸς τὰ ἐλεύθερα, ὑπάρχει τὸ κέντρο διαφέροντος καὶ τὸ τετραδίου παρατηρήσεων, πὺν τραβάει τὴ προσοχὴ τοῦ παιδιοῦ.

Όταν ἰχνογραφοῦν τὸ κείμενον, δὲν τὸ κάνουν μόνο γιὰ νὰ γίνῃ πιὸ ὁμοιομορφον, πιὸ εὐχάριστον, ἀλλὰ κυρίως γιὰ νὰ ἐξηγήσουν τὴ σκέψιν τους. Δὲν εἶναι δηλ. τὸ ἰχνογράφημα πὺν προστίθεται στὸ κείμενον καὶ στὴν παρατήρηση, ἀλλὰ τὸ κείμενον πὺν μεταφράζεται στὸ ἰχνογράφημα.

Β) ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἡ Μουσικὴ ἔχει τὸ ἰδιαίτερον γνώρισμα τῆς δημιουργίας. Συγκινεῖ τὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ καὶ τὸ ἐμπνέει γιὰ νὰ ἀνταποδῶσῃ, ὅτι αἰσθάνεται. (Πρὸβλ. ὅτι γράψαμε γιὰ τὴ ρυθμικὴ-Μουσικὴ στὸ Νηπιαγωγεῖον).

Τὸ πιάνον καὶ τὰ διάφορα ὄργανα τὰ χρησιμοποιοῦμε ἀπὸ τοὺς μαθητὲς, συντελοῦν στὸ νὰ τοὺς μεταφέρουν σ' ἄνωτερον ἰδεατὸ κόσμον, ἀπ' ὅπου βλέπουν τὸν γήϊνον πιὸ καθαρὰ, πιὸ συναισθηματικὰ!

Παρατηροῦν, συγκρίνουν τοὺς διάφορους ἤχους, τὸ ὕψος, τὴ δυναμικότητα καὶ τὴ διάρκειά τους. Τέλος μεταφράζουν τοὺς ἤχους καὶ τὸν ἐσωτερικὸ ἐνθουσιασμένον κόσμον τους σὲ ρυθμικὲς κινήσεις, χοροὺς καὶ σὲ πνευματικὴ δημιουργία...

VIII

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ

1. Μεταξὺ τῶν μαθητῶν τῶν διαφόρων τάξεων ὑπάρχει μεγάλη συνεργασία καὶ ἀλληλεγγύη. Τὰ μεγάλα βοηθοῦν καὶ ἀγαποῦν τὰ μικρά. Τὰ πολὺ μικρὰ θεωροῦν σὰν ἀδελφία τους τὰ μεγαλύτερα καὶ ἔχουν πλήρη ἐμπιστοσύνη.

Παντού ευγένεια, πολιτισμός, και άρκετη κατανόηση. Έτσι όταν οι μεγάλες τάξεις φθάνουν σε μερικά προβλήματα ή άπορίες, που μπορούν τα μικρά με τα μέσα τους να δώσουν κάποια λύση, απευθύνονται σ' αυτά. Να μια τέτοια ερώτηση σε σχετικές παρατηρήσεις.

Πόσα κάστανα ζυγίζει ένα αυγό ;

Πόσα κάστανα ζυγίζουν τὰ φτερὰ τοῦ πουλιοῦ ;
Κι' ἄλλοτε ἔστω :

Κι' ἀμέσως ἡ ἀπάντηση :

Ἀπευθυντῆτε σὴν πρώτη τάξιν!

Τὰ μικρότερα πάλι όταν ἔχουν ἀπορίες ἀπευθύνονται στοὺς μεγάλους, πού με πολὺ ἐνδιαφέρουν τοὺς δίδουν ὅλες τὶς πληροφορίες. Μιά μέρα τὰ παῖδιά τοῦ νηπιαγωγείου ἐξεδήλωσαν τὴν ἐπιθυμίαν τους νὰ πάνε στὸ Ζωολογικὸ κήπο. Τὰ μεγάλα ἀμέσως προθυμοποιήθηκαν, καθένα πῆραν ἀπὸ δύο μικρὰ καὶ νὰ ἐξήγα-
σαν κίολας! Εἶχαν ν' ἀπαντήσουν σὲ τόσες ἀπορίες τῶν μικρῶν, μὰ ἀπαντοῦσαν φαίνονταν ὅλα ὥραϊα! Μὰ πὺδ ὥραϊος καὶ ἀγαπῆτος ἦταν ὁ πὺδ μεγάλος σύντρο-
φός των, πού τὰ πρόσχε τόσο πολὺ καὶ τὰ ἀγαποῦσε σὰν ἀδελφάνια του!

Ὁ Ζωολογικὸς κήπος χρησίμευσε σὰν ἓνα κέντρο διαφέροντων σὲ μικροὺς καὶ μεγάλους γιὰ τὰ μάθουν μὲ ἀλληλοβοήθεια τόσα καὶ τόσα πράγματα. Ἡ ἀλληλοκατανόηση αὐτὴ συνίσταται.

Ἡ ἀλληλοκατανόηση αὐτὴ φαίνεται παντοῦ, στὰ παιγνίδια τους, στὴν προστασία, στὴν ἐργασία, στὸ τύπωμα τῆς ἐφημερίδας κλπ.

Κάνουν κοινές επισκέψεις και εκδρομές, όπου κάθε μεγάλος γίνεται ο

2. Τὸ Σχολεῖο Decroly ἔχει δώσει μεγάλη σημασίαν προκειμένων γιὰ τὴ μόρφωσιν τῶν παιδιῶν καὶ γιὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ γέννησιν διαφοροῦντων, ὅχι μόνον στὶς ἐπισκέψεις τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ καὶ στὶς ἐπισκέψεις ἑξῶν πρὸς τὰ παιδιά καὶ στὴ τεράστια ἐπίδρασιν τῶν. Ἐπισκέπτονται τὸ Σχολεῖο πρόσωπα, ποὺ ἀναπτύσσουν θέματα ἢ φέρουν στὰ παιδιά διάφορα πράγματα, ποὺ γίνονται ἀντικείμενα συζητήσεων μὲ κατὰλληλες καὶ λεπτομερεῖς ἐξηγήσεις καὶ ἄν' ἔχει ἀρχίζει ὕστερα μὲ νέα σειρά διαφοροῦντων.

3. Μὰ δὲν φτάνουν ὅλα αὐτὰ. Ὅπως συμβαίνει σ' ὅλα τὰ Νέα Σχολεῖα, στὸ Σχολεῖο Decroly ἰδιαίτερα, ὑπάρχει μιὰ ἀπόλυτη συνεργασία κι' ἀλληλοκατα-
νόηση τῶν Δασκάλων. Ὅ,τι κάνει καθένας εἶναι ἀποτέλεσμα προσωπικῆς ἐργα-
σίας ὥς τόσο ὅμως ὁ σύλλογος ἔχει σκεφθῇ πάνω στὸ σκοπό, στὴ γενικὴ γραμμή,
στ' ἀποτελέσματα καὶ στὰ συμπεράσματα, ποὺ πρέπει νὰ ἐπιδιωθοῦν μὲ τὴν ἐρ-
γασία, σὲ διάφορες συνεδριάσεις. Ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη, ἡ ἀλληλοεκτίμηση κι' ὁ
σεβασμὸς κυριαρχεῖ καὶ λείπουν οἱ μικροπαραξηγήσεις τῶν συναδέλφων!

4. Ἡ συνεργασία αὐτῇ ἐπεκτείνεται, καθὼς ἀναφέραμε πρὸ πάντων καὶ στὴν οἰκογένεια, ποὺ νοιώθει τὴ δασκίλια σὰν δεύτερη μητέρα τοῦ παιδιοῦ τῆς καὶ τῆς ἔχει πλήρη ἐμπιστοσύνη. Τὸ σχολεῖο εἶναι τέλειος γνώστης τῆς οἰκογενειακῆς συμπεριφορᾶς, τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς ἢ τῶν αἰτιοθηνητικῶν σκιηδῶν ποὺ ἐκτυλίσσονται μερικὲς φορὲς εἰς βρόχος τοῦ παιδιοῦ. Καλεῖ τοὺς γονεῖς σὲ διάφορες διαλέξεις ἢ ἰδιαιτέρως. Ὁ ἴδιος ὁ Δάσκαλος ἢ ἡ Διευθύντρια ἐπισκέπτεται τοὺς γονεῖς, νοσητῶν, συμβουλευτῶν, παρηγορῶν, ἐνθαρρυνῶν, καὶ ἀνάλογα χειρίζεται τὸ κάθε παιδί.

Σημασία δὲν ἔχει νὰ διδάσκουμε μόνο, ἀλλὰ νὰ μπαίνουμε στὴν ψυχὴ τοῦ

ΟΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

TOÛ AD. FERRIÈRE

(Συνέχεια από τὸ προηγούμενο)
Διδάσκεται κανένας ἀπ' τὸ συγκεκρι-
μένο παράδειγμα

“Ὁλη αὐτὴ ἡ κίνησις εἶναι ἕνα θαυμάσιο ἐξέκνημα. Τὸ πᾶν εἶναι ἡ ἐξόρμησις καὶ συνειστέλει, νὰ κρατήσῃ. Τὸ νὰ ἐκσφεντονίσῃς μιὰ ἰδέαν, ἕνα κίνημα αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε. Τὸ νὰ πετύχῃς ἡ ἰδέα αὐτὴ νὰ γίνῃ ἔργο, τὸ κίνημα νάχῃ διάρκειαν, αὐτὸ εἶναι τὸ πᾶν:

Νά διαρκέσει: ν' αποβλέπει στο ούσιωδες καί νά κρατήσει τὸ οὐσιώδες: ν' ἀντέξει μ' ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα: νά ἡμεγάλη προσπάθεια ποὺ πρέπει νά ολοκληρωθεῖ.

1. Σ. Μ. Δὲν ἀπορρίπτεται τὸ κάθε τι ἂν τὴν παράδοση. Ὑπάρχει παράδοση γόνιμη, ἱστορισμός γόνιμος, ἀλλὰ καὶ

πάσχει ἀπ' ἀγκύλωση καὶ διατηρεῖ σὲ
κατάσταση τεχνητῆς ζωῆς, ἀντιλήψεις

παράδοση Αγωνα και Ιστορισμοδσ Αγονοδσ.
 "Οταν ξεκινοουμε για να δημιουργήσοουμε
 τὸ παρόν και τὸ μέλλον με βάση τὰ δε-
 δομένα τῆς ἐπιστήμης, τότε θάβροουμε τὰ
 θετικά, τὰ γόνιμα σημεῖα ἀπ' τὴν παρά-
 δοση και θὰ ἐνωματοόσοουμε αὐτὰ τὰ
 σημεῖα με τὸ παρόν και τὸ μέλλον και θ'
 ἀπορρίψωμε τ' ἀρνητικά, συμπληρώνον-
 τας τὴν πραγματικότητα συνειδητὰ με
 βάση πάλι τὴν ἐπιστήμη. Συμπληρώνον-
 τας και ἑξακαθαρίζοντας τὴν, γιατί και
 μόνη τῆς ἡ ζωῇ διατηρεῖ ἡ ἀπορρίπτει;
 ἄλλα και συνειδητὰ διατηροῦνται μὲ γόνι-
 μα στοιχεῖα τῆς παράδοσης ἐναντία
 στὴν ἐπιστήμη. Με τὴν ἐπιστήμη ἡ ἐναν-
 τία στὴν ἐπιστήμη; Ἐδῶ εἶναι ἡ βάση
 σκέψης και δράσης.

κάθε παιδιού, να την εξευνούμε, να βρίσκουμε τις ανάγκες της και να θεραπεύουμε όχι μόνο τις ανάγκες για γνώση, αλλά και την ίδια την ψυχή.

Θὰ τὸ ἐπιτύχουμε αὐτὸ ὅταν εἴμαστε καλοὶ Δασκάλοι, ἀλλὰ καὶ καλοὶ ψυχολόγοι, κοινωνιολόγοι, φιλόσοφοι καὶ ψυχαναλυτές... Ἡ οἰκονόμεια συνεπῶς εἶναι τὸ πρῶτο βῆμα, ἀπ' ὅπου πατώντας, μπορούμε νὰ ἴδουμε δλοκάθαρα τὴν πολὺπλοκὴ καὶ εὐαίσθητὴ παιδικὴ ψυχὴ!

ΓΕΩΡΓ. ΡΟΥΣΚΑΣ

ΤΕΛΟΣ

Σημείωση « Νέου Σχολείου »

Συγχαίρουμε θερμά τὸ διαλεχτό μας συνεργάτη κ. Γ. Ρούσκα ἡδὴ καθηγητὴ τῶν Παιδαγωγικῶν στὴν Π. Ἀκαδ. Ἀλεξανδρουπόλεως.

Ὁ κ. Ρ. ξεζίνησε από δάσκαλος. Πήρε το δίπλωμα της Θεολογίας. Μετεκπαίδευτηκε στο «Ἐξωτερικό». Ἐπηρεασμένος από τὴν μίσηση, πού δημιουργήσαμε ἀπὸ ἐξῆς στὴ χώρα μας γύρω ἀπὸ τὴ «μέθοδο Ντεκρολί» θέλησε νὰ ἐξακριβώσει ὁ ἴδιος τοὺς λογισμούς μας. Παρακολούθησε πολλὰ νὰ σχολεῖται, πολλὰ προτύπα καὶ πολλὰ σχολεῖα πού ἐφαρμόζουν τὸ ὅλο σύστημα καὶ τὴν ἰδίαν «Μέθοδο Ντεκρολί». Καὶ κατέληξε στὴς ἴδιες ἐνθουσιαστικές μὲ μᾶς διαπιστώσεις: ὅτι δηλ. ἡ «Μέθοδος Ντεκρολί» εἶναι ἡ πρὶν δυναμικὴ ἀπὸ ὅλα τὰ προτάγματα κατὰ καιροὺς παιδαγωγικά συστήματα ἀρκεῖ ὁ ἴδιος νὰ μὴ τὴν καλονομίσαι... Ὁ κ. Ρ., πρὶν διοριστὴ κατήχητὴ παιδαγωγικῶν, ὁδὸς στὸ νομὸ Σερρών, ἀνάπτυξε πλατεῖα τὴς ἀπόψεως του γιὰ τὴ «μέθοδο Ντεκρολί», στὸ συλλληθὲν ἐκεῖ παιδαγωγικὸ συνέδριο, ὅπῃ τὴ φοιτητικὴ προεδρεία τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κ. Παντελίου. Ἀπὸ τὸ βήματος παρόμοιοι συνέδριοι στὴν ἴδια περιφέρειά, το 1938-39, εἶχαν ἐξαγγελεῖ καὶ ἐμεῖς τὴν καμπάνια μας γιὰ τὸ ὅλο σύστημα τοῦ Μεγάλου Δασκάλου. Καὶ ὅπως ἐμεῖς τότε δὲν εἰχαμε περιοριστὴ μόνο στὴν ἰδικὴ μέθοδο καὶ στὰ κέντρα ἐνδιαφερόντος, ἐτοί καὶ ὁ συνεργάτης μας κ. Ρ. ἐπιπλῶν τὴν ἐρευνά του σ' ὁλόκληρο τὸ πλάτος τῆς «Μεθόδου Ντεκρολί». Οἱ διαπιστώσεις του ἔχουν ἀκούει μεγαλύτηρη ἀξία γιὰτὶ στήνονται ἀεὶ γύρωσιν ποτὲ πού ὁ ἴδιος παρακολούθησε καὶ ἴσως ἕνα σημεῖο-συνεργαστήκε.

Τὸν ευχαριστοῦμεν λυόεσμα γιὰ τοὺς κόπους του. Ἡ βοήθειά του στὸ μεγάλο ἔργον μας γιὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἀρχῶν τοῦ Ν. Σχολείου καὶ στὴ χώρα μας (ὅχι μονάχα τῆς μεθοδίσαι τοῦ συστήματος Ντερελί ἀλλὰ ὅλων τῶν νων κατὰχρήσεων) εἶναι σημαντική. Εὐχόμαστε τὸ παράδειγμα του νὰ μιμηθῶν ὅλοι οἱ νέοι παιδαγωγοί μας.

Χ. ΠΑΤΣΗΣ

ξεπερασμένες και ρουτίνες χωρίς ζωή. Αυτή η παράδοση διαρκεί επίσης, αντίχεις επίσης, στο νόημα που αυτή είναι προσκολλημένη. Διαρκεί αλλά δεν τηρεί το ουσιαστικό: δεν αποβλέπει στο ουσιαστικό!

Μόνο η άλλη παράδοση που έχει την πηγή της στο αλάνο, που διατηρεί σε ζωή τις μορφές και τις δυνάμεις της πνευματικής ζωής—αλήθεια, ομορφιά, καλωσύνη, αίσθημα δικαιοσύνης—μπορεί και πρέπει να χρησιμεύσει σαν βάση και κορμός γερός σε μια σωστή ανακαίνιση.

Τό ξαναλέγω όμως: 'Εκείνο που είναι σωστό δεν πλέει στα δνείρα του παρελθόντος, αλλά κι ούτε στη σύλληψη ενός ιδανικού πολύ μακρυνού κι' άπραγματοποίητου σήμα. Τό γερό άτομο ένσωματώνει την ένέργειαν στη σημερινή πραγματικότητα, τοπική και χρονική και χωρίς να χάνει απ' τα μάτια του τό ύψωμένο ιδανικό προσαρμόζεται στα «είναι» και στις καταστάσεις, τέτοιες που είναι. 'Η πραγματικότητα όμως αυτή είναι ένα ανάκατωμα ποικίλο από κακό και καλό, από μειονεχτήματα και πλεονεχτήματα, από ατέλειες και δυνατότητες τελειοποίησης.

Νά γιατί δίνο μεγάλη σημασία στη γενετική ψυχολογία, που μελετά με λεπτομέρειες τους σταθμούς της πνευματικής και ήθικης ανάπτυξης του παιδιού και τους δρόμους που ακολουθεί σ' αυτή την πορεία.

Ένας Διτης Διδασκαλείου χαρακτήρισε την απαίτηση αυτή «σχολαστικότητα».

Πολλοί Διτές, που πρώτιστα, νομίζουν πως αυτό που ζητώ είναι μια πλευρά της ψυχολογίας: πως οι μαθητές των διδασκαλείων ηλικίας 16—20 ετών, πρέπει πρώτα να μάθουν τη γενική ψυχολογία και πως η γενική ψυχολογία πρέπει ν' ακολουθηθεί. 'Υπογραμμίζουν, άλλωστε, πολύ σωστά πως, μια που οι μαθητές δεν έχουν προσωπική πείρα της ζωής, η ψυχολογία παραμένει για τους περισσότερους μαθητές των Διδασκαλείων νεκρός τύπος. Πρόκειται από μέρους τους για παρανόηση. Την παρανόηση αυτή την κατάλαβα τη μέρα που ένας καθηγητής της ψυχολογίας μου είπε με την ευκαιρία των υποδειγματικών πρακτικών ασκήσεων με θέμα τους Itard, Séguin, Bourneville, τους δασκούς της Charité de Gand και τη Mme Montessori και του οποίου καθηγητή αυτοί οι έρευνήτες υπήρξαν οι δασκάλοι.

«Πολύ άμφιβάλλω ότι οι συνάδελφοί μου έχουν τον καιρό να μιλήσουν στους μαθητές τους γι' αυτούς τους πρόδρομους της έπιστήμης». Ο καθηγητής αυτός έβλεπε τη λογική ταξινόμηση της ύλης.

Μάλιστα τό πρόγραμμα της διδασκα-

λίας της ψυχολογίας του Claparède του 1934 που έχω μπροστά μου, παρουσιάζει ακόμα πιο πολύ, κατά τη γνώμη μου την ύψη μιας λογικής ταξινόμησης έννοιων, μονότι στην ταξινόμηση αυτή η βάση είναι λειτουργική, επομένως έπιστημονική και φωτισμένη από πειράματα κατά τη διδασκαλία ή τουλάχιστο την αναγραφή των πειραμάτων που έγιναν απ' τους έρευνήτες.

Παρ' όλα αυτά υπάρχει μια πολύ μεγάλη πρόοδος σε σχέση με την έποχή που έχω παρακολουθούσα στο πανεπιστήμιο μαθήματα παιδαγωγικής που τη θεωρούσαν τότε σά λογική υποδιαίρεση της Φιλοσοφίας!

Μένει όμως να χαρακτηρίσουμε την ανάγκη αυτή τη διαπίστωση με τό δεδομένο ενός πειράματος που πολλές φορές έγινε απ' τό πρώτο διεθνές συνέδριο στο Calais τό 1921.

Οι πρακτικές εφαρμογές που θεσπίστηκαν για διαφώτιση, από δασκάλους που χρησιμοποιούν τέτοιο ή τέτοιο υλικό, ένθουσαζαν τόσο τους καλούς δασκάλους που εργάζονται στην πράξη και παίρνουν μέρος στα συνέδρια αυτά που γίνονται δυο φορές τό χρόνο, όσο και τους θεωρητικούς παιδαγωγούς. Στην άποψη μου με στερήσε πιο πολύ τό τελευταίο συνέδριό μας, 'Ιούλιος 1941, στο Anne Arbor στις Ε.Π. της 'Αμερικής. Στα συνέδρια παρουσιάστηκαν έκθεσεις των έργων των μαθητών με τη δικαιολογία σαν συμπληρωματικές πληροφορίες και για την ολοκληρωμένη θεώρηση ενός κλάδου, ενός προγράμματος, μιας εξέλιξης.

Αλλά τά ζωντανά παραδείγματα είναι περισσότερο διδακτικά, γιατί σ' αυτά βλέπει κανένας ζωντανά «είναι», πραγματικά αντικείμενα, πράξεις άκριβεις προσαρμοσμένες στην πραγματικότητα, πράξεις δασκάλων και μαθητών. Βλέπει κανένας τρόπους χειρισμού υλικού και τους δισταγμούς των μαθητών πάνω σ' αυτό, που θα οδηγήσουν τους μαθητές στο δρόμο των συγκεκριμένων προβλημάτων—αυτός είναι σε βάση Montessori ο ρόλος της συναρμογής αντικειμένων που έφευρεθηκε απ' τον Séguin—και που υποχρεώνει τους μαθητές να συγκεκριμενοποιούν άκατάπαυστα τις γνώσεις του: Και βλέπει στα ζωντανά παραδείγματα τις άπαντήσεις του δασκάλου στις αντιδράσεις των μαθητών. Κι έδω καμιά όμιλία, καμιά διδασκαλία «άπό καθέδρας», λιγότερο άκόμα υπαγόρευση μαθήματος. Τουναντίον, κάθε λέξη προετοιμάζει μια ένέργεια, υπογραμμίζει μια ένέργεια, άποκρυσταλλώνει την ουσία σειράς πράξεων.

Και σημειώνω μια φορά άκόμα κι έπινω σ' αυτή τη «μικρή» λεπτομέρεια. 'Η ένέργεια του μαθητού δεν είναι πιά μια κίνηση που διατάχτηκε απ' τό Δά-

σκαλο ή από ένα γενικό σχέδιο που προβλέφτηκε απ' τό Δάσκαλο κι έξελλίσσεται σύμφωνα με τό πρόγραμμα—«τό ίδιο και την ίδια ώρα σ' όλα τά σχολεία της Γαλλίας» κατά τη φράση του άρχηγού της Δημόσιας Εκπαίδευσης.

'Η φράση αυτή έγινε διάσημη, γιατί δείχνει χειροπιαστά, άνάγλυφα την τυπική διάθροση του Λυκείου, όπως την είχε συλλάβει ο αυτοκράτορας κι άρχιστράτηγος Ναπολέοντας Ιος!

Με την παραπάνω Ναπολέοντιον άρχή έχουμε τό maximum της άρνησης ένάντια στη δύναμη που δίνει μορφή ή δημιουργεί τό σχηματισμό του 'ιδιου του παιδιού, κάθε παιδιού κατά τό δικό του ρυθμό. Και έρωτούμε:

'Η δράση του σημερινού πραγματικού μαθητή δεν ύποκινείται από ένα υλικό αντικείμενο;

Σ' αυτό τό ζήτημα, και στο πιο πλατύ νόημα, τά διάφορα αντικείμενα τ' άπαράτητα για τη δουλειά, ή άναζήτηση πηγών με ντοκουμέντα δεν είναι σε κάποιο μέτρο, υλικά χρησιμοποιήσιμα κι ώφέλιμα;

Και κάθε ένέργεια του μαθητή, κάθε ένέργεια που έχει τελειώσει γιατί τό ενδιαφέρει ο σκοπός της, δεν πρέπει να θεωρηθεί σαν τό πραγματικό τέμα μιας μακρινής πορείας της προετοιμασίας του «είναι» του με τόν κεντρικό του άξονα και τους πολλαπλούς κλάδους ή διακλαδώσεις; Και ταυτόχρονα δεν συγκροτεί τό ξεκίνημα νέων κλάδων και διακλαδώσεων, νέων ιδεών, διαφοροποιήσεων; Με λίγα λόγια ή τέτοια δράση του μαθητή δεν άνογει τό δρόμο στο να πλουτίσει τό παιδί την πείρα του, που είναι ο σκοπός του σχολείου και της άγωγής;

Τό αποτέλεσμα είναι όλοφάνερο. Κι άξίζει πολύ για τους μαθητές των διδασκαλείων και τους δασκάλους νά ένώνουν την έπιστημονική θεωρία και την πράξη, κατά τόπο και χρόνο, στις μέρες των παιδαγωγικών μαθημάτων και στις ασκήσεις των διακοπών: να μπορείς νά βλέπεις δραστήρια ζωντανά «είναι», υλικό σε χρήση, πράξεις, να καταλαβαίνεις τό νόημα των πράξεων και των λόγων του δασκάλου που διευθύνει την πρότυπη τάξη, πάνω στην πράξη! Αυτό έγινε στην έθνική έκθεση της Ζυρίχης τό 1939. Παραβρέθηκα σε πολλά μαθήματα. Σε σύγ-

κριση με τά μαθήματα της παιδικής ηλικίας μου που γίνονταν μονάχα με λόγια, ή πρόσδος ήταν σημαντική.

'Αλλά και στην έκθεση της Ζυρίχης αίσθανόμουν τό προσχηματισμένο πρόγραμμα, τό προσχηματισμένο μάθημα προετοιμασμένο και με προβλέψεις ως τη μικρότερη λεπτομέρεια.¹ Και οι ζωντανές αντιδράσεις των μαθητών περνούσαν σε κατώτερη γραμμή.

Οι αντιδράσεις αυτές ένδιαφέρουν περισσότερο τόν παρατηρητή ψυχολόγο και τόν άληθινό δάσκαλο που ένδιαφέρεται για πραγματικά και γνήσια άποτελέσματα.

Οι περισσότερες απ' τις έκδηλούμενες αντιδράσεις ήταν της ίδιας μορφής σά στην κωμωδία, κάτι συνηθισμένο και μαθημένο, μια επανάληψη: και τά σηκωμένα χέρια, για νά δώσουν άπάντηση φανέρωναν τό συναγωνισμό—άνταγωνισμό, τό έγωϊστικό άτομο που θέλει νά επιδειχτεί νά προσπεράσει τους άλλους, τόν άτομικισμό, κι όλα αυτά μ' άποκλεισμό κάθε άλληλοβοήθειας και συνεργασίας. Όπως κι αν έχει, ο δρόμος άνοιξε, πρέπει νά τόν συνεχίσουμε.

Μά τότε τί είναι οι περίφημοι ψυχολόγοι Itard, Séguin, Bourneville, Charité de Gand; Ουτοπικές παιδαγωγικές θεωρίες; Περιπτώσεις ιδιαίτερες μιας υποδιαίρεσης της ψυχολογίας;

(Συνεχίζεται)

¹ Σ. Μ. 'Οχι γενικό τυπικό πρόγραμμα, άλλα θέσεις που νά παρέχουν εύρυχωρία κίνησης στις ίδιότητες κι άποχρώσεις της πραγματικότητας, στοιχείο της όποιας και τό βασικό είναι τό κάθε παιδί. 'Οχι προετοιμασμένο μάθημα, άλλα διάγραμμα γύρω από μια κεντρική έννοια και πρέπει νά έχωμε προβλέψει όλες τις πιθανές εξέλιξεις στην πράξη. 'Οχι τυπικό πρόγραμμα, όχι μάθημα που πάει νά έπιβληθεί όπως τό προετοίμασε ο δάσκαλος στο δικό του μυαλό, άλλα και όχι άναρχία και όπου τό βγάλει, «τό φέρον με φέρει». 'Αναρχία και δουλειά δεν είναι νοητά. 'Αν ο πειθαναγκασμός στραγγαλίζει, ο ρωμαντικός φιλελευθερισμός ξεβιδώνει. Δέ γίνεται τίποτε άπρογραμμάτιστα κι έξω απ' άρχες που ή έπιστήμη ύστερα από αιώνες κατάχτησε.

γείο, μηχανές που κάνουν σε μία στιγμή τη δουλειά εκατό χεριών κλπ. Σε βιομηχανικές μόνο πόλεις, σαν τον Πειραιά, την Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη η έννοτητα ύστερα από επίσκεψη πραγματικού μηχανουργείου έχει σημασία, αλλά για τους μαθητές όλων των άλλων μερών της Ελλάδας πάλι θάναυα λόγια και μόνο λόγια ξερά. Η 98η «Τα μελλοίσι». Χωρίς τα παιδιά να ιδούν έσωτερικό κυψέλης με οδηγίες του δασκάλου, τί θα καταλάβουν, από όσα αναγράφει η έννοτητα; Η 105. «Ο δάσκαλος μιλάει για μία παιδιά», που ήτο μία άχρηστη άλμυρη έρημος, κι έγινε αργότερα ορυζήσιμος. Πόσα παιδιά θάχουν την κατ' αίσθηση εποπτεία και εμπειρία; Δυστυχώς ελάχιστα. Όλα τα άλλα της Ελλάδας θα διαβάζουν ξερά λόγια. Αλλά στις μέσες και μικρές τάξεις πρέπει να διδάσκειται κάτι, που δεν επιδρά σ' αυτό άμεσα ο αίσθησις των παιδιών; Γιατί τέτοιες έννοιες ακατάλληλες να μη διδάσκονται στην έκρη τάξη μ' άφθονες εικόνες, σχεδιαγράμματα, κινηματογραφικές προβολές, περιγραφές έφημερίδων περιοδικών κλπ.

Η γλώσσα του άναγνωστικού. Οι συγγραφείς πιστεύουν ίσως πως χρησιμοποιήσαν ωραία και ξάστερη δημοτική. Δυστυχώς δεν είναι δημοτική αλλά δημοτικό καθαρεύουσα. Δεν έφταναν τόσα τρωτά στην έκλογή της ύλης των έννοιών, που είναι άπροσαρμοστές στις εμπειρίες των παιδιών της Πατρίδας μας και νά, η γλώσσα άνακατεμένη δημοτική, με άφθονα στοιχεία και τύπους της καθαρεύουσας κάνουν το άναγνωστικό πιό κρύο και ξένο στις ψυχές των μικρών μας Έλληνόπουλων. Τέτοια στοιχεία της καθαρεύουσας σημειώνουμε μερικά: αρχι-νά, ζώα (υπογεγραμμένες άπαραίτητες) καλοκτηνισμένα, έμειλσε, θά δίνη, στρατιώται, επίβλεψι, φυτευμένα, ήτο, κτυπά, πετά, τάξεως, νύκτες, έκτύπησε, έκινου-σε, καυτηρήσεις, ευόλκεται, έστέκοντο, μ' ευλάβεια, πολεμώντας (με περισπωμένη) άντι με όξεϊα) έστέκετο, γονείς των, εύρουαν, ξεύρει, έκοιμώντο, ξεκουρασθή, πολεμιστάς, άπλώνετο, χαϊρόμεθα, κάμνοντας, συνοδευόμενοι, έγίνοντο κλπ.

Ανορθογραφίες του Άναγνωστικού. Γύρο (139 σελίδα) άντι ω, αλλά το ίδιο και με ω σελ. 119. κρεβάτι μ' ένα β άντι με δυό. (7) έφτειασε άντι με ι. (13) μάζεμα, άντι μ' ένα μ από το μαζεύω κι όχι μαζέβω (39) ήσκιο, άντι με ι και φιλή (41) ένιωσα άντι με δυό ν (43). έλειψαν, άντι με υ (53). έφτειασε γιατί έδω το άλλάξε με έ κι όχι σ όπως παραπάνω; (54), πολεμώνας, άντι με όξεϊα (58) θρόλλο, άντι με δυό λλ και όξεϊα (75) σκόλλο άντι μ' ένα λ (95) βασιλεμια άντι μ' ένα μ από το βασιλεύω (95) άλλως άντι με ι (106) ξενιτεμένους άντι

μ' ένα μ (126) κρεσώλης άντι με ω (κρεσώλης 139) μαρμαμένα άντι μ' ένα μ (195) μαζεμένα έπίσης (195) όπως έμει άρμέγομε άντι με ω (196) σαφρίδια άντι σαυρίδια από τη σαύρα, που τη μοιάζουν τα ψάρια αυτά.

Τυπογραφικά λάθη: λέγε άντι λέγει (27) τά χέρα του, άντι τά χέρια του (102). Στόν πίνακα των περιεχομένων της Α' συλλογής έβαλε στο τέλος της σελίδας 245, τη σελίδα 151 άντι 149 στο μάθημα «Τί ειπε ο δάσκαλος για τη βασιλόπιτα». Έπίσης παρακάτω στη Β' συλλογή, σελίδα 247 και στο μάθημα 49, «Στόν κήπο του σχολείου» έβαλε σελίδα 205 άντι 195.

Ίδιωματισμοί του άναγνωστικού: μπου-χός (σελίδα 228). Η λέξη αυτή λέγεται στη Μεσοημία. Άν το άναγνωστικό ήταν πατριδονομικό για την περιοχή αυτή, ή λέξη μπουχός θάταν καλή και χρυσή, αλλά έδω σε άναγνωστικό μοναδικό για το Κράτος μας, τί θέση έχει; Η ό συγγραφές κατάγονταν άπ' εκεί κι ή λέξη του φάνηκε φυσική; Άς έβαζε τουλάχιστο μία ύποσημείωση με την έρμηνεία της λέξης γιατί κι εγώ δεν καταλαβαίνω τί θά πη. Μεγάλες προτάσεις με τέσσαρες και πλέον γραμμές έχει δυστυχώς πολλές το βιβλίο. «Ένα πρωινό, ή καμ-πάνα της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου έσήμανε διαφορετικά από τις άλλες φορές και έκαμε φωτεινά και χαρούμενα τα πρόσωπα όλων των παιδιών του χωριού. Σειρές βιβλίου 4 και μισή (σελίδα 9). «Τα παιδιά έμαζεύθηκαν την ώριμένη ώρα... τάξεις των» σειρές 4 (σελίδα 17). «Μιλούσαν για τα παιχνίδια... τα μάνια τους» σειρές 4 και μισή (σελ. 18). «Σ' ευχαριστώ... που άκούω», σειρές 6 (σελ. 21). «Σάν σήμερα, κάτω... Κωνσταντίνου», σειρές 4 και μισή (σελ. 64). «Γύρο-γύρο το κήπου», γραμμές 4 (σελ. 151). «Πουλιά πετούν... εργάζονται», σειρές 4 (σελ. 195) Παρακάτω λίγο: «Μερικά παιδιά... κλειστά άκόμη» σειρές 4 περίπου. «Τό βραδάκι... στά σπίτια τους», σειρές 4 και μισή (σελ. 223). «Έδώ χρησιμοποιεί το τους κι άλλου το των. «Κόρη μου... λόγια σου, σειρές 4 και κάτι (σελ. 225) κλπ.

Εικονογράφηση. Αυτή έγινε από το ζωγράφο Κ. Θετταλό. Δεν είναι προσαρμοσμένη όχι μόνο στην ψυχούσωση των παιδιών, αλλά ούτε στις φυσικές αναλογίες. Η εικόνα του παιδιού της Γ' που προσεύχεται στη σελίδα 7 άντι να είναι όχτάχρονο ή έννιάχρονο το πολύ είναι εικόνα με κεφάλι έφήβου δεκαεφτάχρονου. Το ίδιο συμβαίνει και στις εικόνες των σελίδων 10 και 11. Το κορίτσι, που

προσεύχεται στη σελίδα 21 δεν στέκεται καλλιτεχνικά. Χάλια είναι ή εικόνα παιδιών που τρέχουν, σελίδα 29. Στη σελίδα 37, στο μικρότερο του έβαλε πολύ μεγάλη κεφαλή. Στη σελ. 47 ό άγροφύλακας κρατεί το άριστερό χέρι σαν παράλυτο. Στη σελ. 50 τα παιδιά εικονίζονται άσχημα και σαν μεγάλοι. Στη σελίδα 55 ή μέση του πατέρα είναι πλατεία ίσια μ' ένα πόδι παντελονιού. Στη σελ. 57 ό «Άγιος Δημήτριος παριστάνεται σαν παιδάκι σ' ένα άθλιο άλογο δυσανάλογα καμωμένο. Στη σελίδα 69 τό άγόρι σχεδιάστηκε άσχημα στη μύτη. Στη σελίδα 71 ό ανά-πνρος είναι άσχημος, στην 80 ή Άθηνά είναι κρύα, στην 148 ή ταινία των άγγέλων έπρεπε κάτω να γράφη, γιατί άλλοιώς είναι περιττή, στην 165 ό μάγκος είναι πλατύτερος του κανονικού, στην 197 τά έντομα δεν είναι καλά και άλλα. Είναι όμως και μερικές εικόνες άρκετά καλές. Άν οι εικόνες του άναγνωστικού ήταν με στόλ παιδικής ίχνογραφίας θάταν εύ-χάριστες στα παιδιά και έντυπωσιακές.

Συμπέρασμα. Το κρινόμενο άναγνω-στικό δεν είναι κατάλληλο γιατί: α) Άν και αρκετές ένότητες του, ως προς την ύλη είναι καλές καθ' έαυτές δεν είναι όμως όλες παιδικές, έξελκτικές και άνα-μορφωτικές. β) Πολλές ένότητες είναι ά-νοστες, δύσκολες και ακατάλληλες. γ) Η γλώσσα δεν είναι καθαρή δημοτική και γραμμένη με τους γραμματικούς της τύ-πους. Έχει πολλούς λεκτικούς και γραμ-ματικούς τύπους της καθαρεύουσας κι έτσι γίνεται δημοτικοκαθαρεύουσα. δ) Έχει άνορθογραφίες. ε) Ίδιωματισμούς (εύτυχώς ελάχιστα). ζ) Τυπογραφικά λάθη και έλλειψη σελίδωσης. ζ) Μεγάλες προτάσεις έδω κι εκεί δεν λείπουν μέσα στο κείμενο και ή) Η εικονογράφηση του δεν είναι παιδική, έκφραστική και ωραία, παρά, κατά τό πλείστο έλαττωματική.

Οι συγγραφείς του άναγνωστικού ί-σως ίσχυριστούν ότι άκολούθησαν συν-ταγές στην κατάρτισή του. Άλλά έργο δημιουργικό με συνταγές δεν γίνεται. Οι συλλογές δυστυχώς είναι δυό και οι συγ-γραφείς τέσσαρες, που ό αριθμός τους αύξάνει με εκείνα, που πήραν άπ' άλλους.

Δεν μιλούν στην παιδική ψυχή με λο-γοτεχνικό τρόπο και ποιητικό. Δεν με-τουσιώνουν τις ιδέες σε κάτι ζωντανό, σε κάτι, που να συναρπάζει τό μυαλό και την καρδιά των μικρών ακόμα παιδιών της Γ' τάξης με τη χρησιμοποίηση της κατάλληλης λέξης. Τ' άναγραφόμενα δι-νούνται με ξερό σοφολογιατικό τρόπο κι όχι μ' έξελκτικό. Όπως σημειών ή κ. Σούρλας σε πραγματεία του «Στενώ-τερη Πατρίδα και άναγνωστικά βιβλία» στην «Παιδεία» του Μαΐου 1948, κάποιος Γερμανός παιδαγωγός απέκάλεσε τον πα-ληό τόπο των Γερμανικών βιβλίων: «μیان

άπαστράπτουσαν άνοησαν διατυπωμένην είς άπαιστον γερμανικήν». Καμιά θέση, λοιπόν στο σχολείο ό παλιός τύπος των πνευματοκτόνων και πληκτικών άναγνω-στικών. Για τό άναγνωστικό αυτό βιβλίο που θέλει να νεωτερίζη με τη λήξη του σχολικού έτους, άς γράψουν οι δάσκαλοι, που τό έπεξεργάστηκαν, πως τό ήδραν, πως τό δέχτηκαν τα παιδιά; Έίχε βαθεία κι άποτελεσματική μορφωτική επίδραση στην ψυχή των παιδιών; Είμαι βέβαιος πως όλοι, τις ένότητες, που έχαρακτή-ρισαν σαν άνοστες, δύσκολες ή ακατάλλη-λες τέτοιες θά τις βρούν κι αυτοί. Από τις καλές ένότητες οι πιό εύπρόσδεκτες θάναυ εκείνες, που είναι παιδικές ή που άναγράφουν τις Πανελληνίες Έθνηκευ-τικές, κι Έθνικές γιορτές, τις παροιμίες, τά αινίγματα και τά ωραία χτυπητά ποιή-ματα σαν κείνο της σελίδας 11. Άποκρου-στικές είναι φυσικά εκείνες οι ένότητες που έχουν την πλοκή της σκέψης και του λόγου νών μεγάλων, τη σύνθεση και ρη-τορική. Τις κρίσεις τους άν τις στέλνουν στο άγαπητό «Νέο Σχολείο» μας.

Τό παιδί θέλει να βλέπει ζωή και να την έρμηνεύη. Τό αντικειμενικό ρεαλιστικό στοιχείο χρειάζεται νάχη μέσα του τό ανθρώπινο, σαν επίζηση και άπόλαυση, σαν συγκίνηση κι έντύπωση, όπως συμ-βαίνει και στους μεγάλους με τά ποιητι-κά έργα. Τό άναγνωστικό αυτό σε δυό συλλογές, τεσσάρων συγγραφέων είναι συρραφή άνόμοιων στοιχείων. Δεν έχει την άπαραίτητη έσωτερική ένότητα, γύρω από τό υλικό και τη γλώσσα, ούτε και μία ίδνουσα ιδέα. Οι αντίληψεις των συγγραφέων, άσθενικές, δεν έχουν βασική ιδέα, ούτε τελεολογική τάση προς ένα σημείο. Τό βιβλίο δεν έχει την καλλιτε-χνική, τη λογοτεχνική και πολιτιστική μορφή. Δεν προσαρμόζεται στις συνθή-κες κάθε τόπου. Δεν έχει μορφή πραγμα-τικής ζωής. Κανένας ήλικιωμένος δεν τό διαβάζει μ' ευχαρίστηση, γιατί τό διάφο-ρα γεγονότα ή φυσικά φαινόμενα εκθέ-τονται άτεχνα και χρονογραφικά ή με τό-σο πεζή περιγραφή, που φέρει στα παι-διά πλήρη και άποστρόφη. Παίρνει άφορ-μήσεις σε μερικές ένότητες από τη ζωή των Άθηνών με δόρα, τρόπους και λε-κτικό εύθόρων οικγενειών, που λαμβά-νονται σαν πρότυπα.

Εκείνο τέλος, που λείπει από τό Άνα-γνωστικό αυτό είναι ή ένιαία πνοή και τό ένιαίο πνεύμα. Άλλά άνάγνωση είναι άνταπόδοση με ζωντανή γλώσσα και ση-μασία. Πρέπει νάναι γόνιμη ένεργητική, επίζηση και όμιλία της γλώσσας και της ψυχής των παιδιών. Ό μικρός άναγνώ-στης κατ' αρχήν συμπληρώνει τό έργο του ποιητή. Γι' αυτό όμως τό κρινόμενο βιβλίο είναι ακατάλληλο και πρέπει ν' αντικατασταθή με πατριδονομικό άνα-

ιστορικά γεγονότα διαδραματισθέντα ἐν τῇ πόλει τῆς Ρόδου καὶ τῇ περιοχῇ αὐτῆς δύναται νὰ ἀποτελέσουν ὕλην τῆς Πατριδογνωσίας ἢ Γεωγραφίας καὶ ἐξ ἀφορμῆς, ἐπισκέψεως τοπίων μνημείων ἢ θέσεων ἢ ὁδῶν τῆς πόλεως κ.λ.π. δύναται νὰ διδασθῶσι ταῦτα ἐν ἀπλουστάτῃ μορφῇ ὑπὸ τῶν εἰσηγητῶν Παύλου Παυλίδου καὶ Δημητρίου Ἀρβανίτη.

3) Τρίτη ἡμέρα. Ὡρα 10 π.μ.: 1) Ὑποδειγματικὴ διδασκαλία ποιήματος ὑπὸ δ)λου Σάββα Καμπούρη.

2) Ὑποδειγματικὴ διδασκαλία Ὡδικῆς.

3) Διατύπωσης πορισμάτων Συνεδρίου.

Ὡρα 6 μ.μ.: Κατάθεσις στεφάνων εἰς τὸν θωμὸν τῆς Πατρίδος καὶ εἰς τὸ μνημεῖον ἱερέως καὶ διδασκάλου.

Λήξις ἐργασιῶν Συνεδρίου.

Ὁ ἴδιος ἐπιθεωρητὴς ὁργάνωσε στὶς 28 Ἰουνίου 1955 τοπικὸ παιδαγωγικὸ συνέδριον στὴ Ρόδο μὲ θέμα «Πῶς τὸ σχολεῖν μου ἐφέρμοσε κατὰ τὸ τρέχον ἔτος τὸ Δελτίον Ἀσκήσεως Ἀρετῶν τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἠθικοῦ Ἐξοπλισμοῦ Νεότητος καὶ ποῖα ἀποτελέσματα εἶχε». Ὡς γνωστὸν τὸ Δελτίον αὐτὸ συνέταξε ὁ καθηγητὴς τῆς ψυχολογίας στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν κ. Γ. Σακελλαρίου, πρόεδρος τοῦ Ο.Η.Ε.Ν. Ἑλλάδος, μὴ ἐκκληρῶν τοῦ ὁποῦ δημοσιεύει στὶς πρώτες σελίδες τοῦ παρόντος τεύχους τοῦ «Νέου Σχολείου».

Τόσο τὸ περυσινὸ γενικὸ συνέδριον τῆς Β' περιφέρειας ὅσο καὶ τὸ φετινὸ τοπικὸ «τοπικὸ» στὸ ὄνομα ἀλλὰ γενικὸ στὴν πραγματικότητά, γιὰ τὴν πῆραν μέρος καὶ πλείστοι δάσκαλοι τῆς ὑπαίθρου) ἐσημείωσαν μεγάλη ἐπιτυχία. Ἐτοί οἱ κόποι τοῦ κ. Κ. Σακελλαρίου δὲν ἦσαν χαμένα. Ἡ προσπάθειά του συνεχίζεται καὶ θὰ μᾶς δοθεῖ εὐκαιρία προσεχῶς νὰ ἐπανέλθουμε καὶ νὰ δώσουμε περισσότερα καὶ πῶς συγκεντρωμένα στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ἐκπαίδ. κίνησιν τῆς περιφέρειας αὐτῆς. Ἀς πεταχτοῦμε ὅμως καὶ στὴν ἄλλη περιφέρεια.

Α' ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΡΟΔΟΥ.

Τὴν Α' περιφέρεια διοικεῖ τώρα ὅπως εἶπαμε, ὁ κ. Κασιρέας. Ὁ κ. Κ. εἶναι ἀπὸ τοὺς νέους Ἐπιθεωρητὰς τοῦ πρώτου μεταπολεμικοῦ Ἐπιθεωρητικοῦ διαγωνισμοῦ. Τοποθετήθηκε πρῶτα στὴν Κω καὶ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος στὴν Α' περιφέρειαν Ρόδου. Ὡς δάσκαλος γνωρίζουμε τὸν κ. Κασιρέα καὶ τὸν ἐκτιμήσαμε γιὰ τὴν διδακτικὴν του μαεστρίαν. Ὡς συγγραφέα τὸν καμαρώσαμε ὅταν μᾶς ἔδωσε τὸ μονάκριβο — μὰ τόσο πολὺτιμο — διδλίο του περὶ «Αἰσθητικῆς ἀγωγῆς». Ὡς ἐπιθεωρητὴν τὸν χειροκροτήσαμε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐφετεινοῦ γενικοῦ παιδαγωγικοῦ συνεδρίου. Μὰ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτό, ὡς ἐπιθεωρητὴς Κω ὁ κ. Κ. εἶχε σημειώσει ἐξαιρετικὴν δράσιν. Στὸ Καστελλόριζο τὸν ἔχουν ἀνακηρύξει ἐπίτιμον Δημότη. Τόσο πολὺ τὸν ἀγαποῦν οἱ Δωδεκανήσιοι. Γιὰ τὴν εἰδὴν τῆς θυσίας του, τὸ ἐνδιαφέρον του, τὴν ἀγάπην του

πρὸς τὸ δάσκαλον τῶν παιδιῶν τους, πρὸς τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ τους μὰ καὶ πρὸς τοὺς ἴδιους. Κα' τὶ δὲν πραγματοποιήσῃ ὁ φλογερὸς αὐτὸς ἐκπαιδευτικὸς στὴν περιφέρεια τῆς Κω: συσσίτια, μορφωτικοὺς συλλόγους, συλλόγους γονέων, βιβλιοθήκες, σχολεῖα ἀναλθατῶν κ.λ.π. τὴν ἴδια δρᾶσιν, σὲ πλατύτερη κλίμακα θέλει νὰ συνεχίσει τώρα στὴν Ρόδο, σὲ στενὴν συνεργασίαν πάντοτε μὲ τὸν ἕτερον προαναφερθέντα, ἐπιθεωρητὴν τῆς Β' περιφ. Ρόδου κ. Κ. Σακελλαρίου. Μὴ ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκδηλώσεως του, μὲν πᾶσι τὸ πῶς τὸν ἐκδηλώσῃ, ἢ ἰδρυση Συλλόγου γονέων καὶ ἢ ὁργάνωσιν σειρᾶς ὁμιλιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς. Τῇ σειρά αὐτῇ ἐγκαίνιασε ὁ ἴδιος μὲ ὁμιλίαν του ἢ ὁποῖα ἐσημείωσε ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν τόσο ἀπὸ ἀποψη συμμετοχῆς ἀκροατῶν ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ περιεχομένου τῆς. Τέτοιαις ὁμιλίαις συνεχίζουν τώρα δάσκαλοι τῆς Ρόδου ἢ πολλοὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες. Μὴ δεύτερη ἐπίσημη ἐκδήλωσιν τῆς δραστηριότητός του ἀποτέλεσε καὶ τὸ τριήμερον Γενικὸ Παιδαγωγικὸν Συνέδριον ποὺ ὁργάνωσε στὴν Ρόδον ἀπὸ τῆς 30 Ἰουνίου μέχρι τῆς 2 Ἰουλίου ἐ.ε. Ἀς σημειώσωμε τὸ πρόγραμμα καὶ αὐτοῦ τοῦ συνεδρίου γιὰ νὰ σχηματίσετε ἀντίληψιν σχετικὴν.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Γενικὸ Παιδαγωγικὸν Συνέδριον (Δημ.)λῶν Α'. Ἐκπαιδευτικῆς Περιφέρειας Ρόδου.

1) Ἡμέρα Αἴ Πέμπτη 30 Ἰουνίου 1955.

Ὡρα 9 π.μ.: Συγκέντρωσις Συνέδρων ἐν τῇ αἴθρῃ τοῦ Δημοτικ. Θεάτρου Ρόδου.

Ὡρα 9.10' π.μ.: Προσέλευσις Ἐπιστῆμων.

Ὡρα 9.15' π.μ.: Μικρὸς Ἀγίασμός.

1) Εὐλογία Συνέδρων ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου κ.κ. Σπυρίδωνος.

2) Προσφωνήσις καὶ παρουσίαις συνεδρῶν ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Περιφέρειας.

3) Κήρυξις ἐργασιῶν Συνεδρίου ὑπὸ τοῦ κ. Νομάρχου Δωδ.)σου.

4) Χαιρετισμὸς Συνέδρων ὑπὸ ἐκπροσώπων τῶν Ἀρχῶν καὶ Σωματείων.

5) Ἐγκρίσις ψηφισμάτων ὑπὸ Συνεδρίου.

Ὡρα 11 π.μ.: 1) Ἀνάπτυξις θέματος: «Σχολεῖον καὶ Οἰκογένεια — Συνεργασία αὐτοῦ παρουσιαζόμεναι δυσχέρειαι» ὑπὸ τῶν δημ.)λῶν κ.κ. Φωτίου Φωτάρη, Παναγιώτου Σαρατσίω, Γεωργίου Χατζήκωνσταντῆ καὶ Παύλου Κώνστα.

Ὡρα 1 μ.μ.: Μεσημβρινὴ διακοπή Συνεδρίου.

Ὡρα 5 μ.μ.: 2) Ἀνάπτυξις τοῦ θέματος: «Πῶς ἔμαθα τοὺς μαθητὰς μου τῆς Αἰς τάξεως τοῦ 6)ξίου Προτύπου Περιφέρειας νὰ ἀνογινώσκουν καὶ νὰ ἐργάζωνται μὲ χαρὰ», ὑπὸ τῆς διδ.)σης Κας Δικαίας Χατζηστρατῆ.

Ὡρα 6.30' μ.μ.: 3) Ἀνάπτυξις τοῦ θέματος: «Περὶ τῶν χειροτεχνικῶν ἐργασιῶν ἐν τῷ σχολεῖν» ὑπὸ τῶν διδ.)λῶν κ.κ. Αἰκατέρ. Πα-

ΞΕΝΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Οἱ παιδαγωγοὶ σύμβουλοι. Στὸ Ἀμβούργο ὁργανώθηκαν μαθήματα γιὰ τὴν μάρφωσιν παιδαγωγῶν — συμβούλων (Beratungslehrer) ποὺ ἀναλαμβάνουν νὰ συμβουλευέων στὰ σχολεῖα τους, τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς δασκάλους κάθε φορὰ

τοσπούλου, Ἰωάν. Παπακωνσταντίνου, Φωτίου Κυπριώτου καὶ Ἐμμανουὴλ Παπαϊωάννου.

2) Ἡμέρα Βα Παρασκευῇ 1η Ἰουλίου. Ὡρα 8 π.μ.: 4) Ἀνάπτυξις τοῦ θέματος: «Περὶ τῶν σχολικῶν ἐργασιῶν ἀπὸ τῶν διδ.)λῶν ἀρτιωτέρων ὁργάνων αὐτῶν» ὑπὸ τῶν διδ.)λῶν κ.κ. Μιχαὴλ Κυριατοῦ, Γεωργ. Τοπούζη, Φωτεινῆς Πιπτῆ καὶ Εὐσταθίου Διακογεωργίου.

Ὡρα 11 π.μ.: 5) Ἀνάπτυξις τοῦ θέματος: «Ἡ Καλαίσθητικὴ Ἀγωγή — προτεινόμενα μέτρα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ὑπὸ τῶν μαθητῶν καλαίσθητικῶν ἐξέων» ὑπὸ τῶν διδ.)λῶν κ.κ. Γεωργίου Ζουρούδη, Γεωργίου Τοπούζη καὶ Φωτίου Κυπριώτου.

Ὡρα 1 μ.μ.: Μεσημβρινὴ διακοπή Συνεδρίου.

Ὡρα 5 μ.μ.: Συνέχεια συζητήσεων ἐπὶ τῶν ἀναπτυχθέντων θεμάτων.

Ὡρα 6 μ.μ.: Κατάθεσις στεφάνων εἰς τὸν θωμὸν τῆς Πατρίδος καὶ εἰς τὸ μνημεῖον τοῦ ἱερέως καὶ διδασκάλου.

Ὡρα 7 μ.μ.: Παρακολούθησις ἐορτῆς μαθητῶν τοῦ Προτύπου σχολείου τῆς Περιφέρειας.

3) Ἡμέρα Γη Σάββατον 2 Ἰουλίου. Ὡρα 8 π.μ.: 6) Ἀνάπτυξις τοῦ θέματος: «Περὶ τῶν Σχολικῶν ἐκδρομῶν» ὑπὸ τῶν διδ.)λῶν κ.κ. Μιχαὴλ Πρώτου, Γεωργ. Θυρῆ, Νικολάου Ὀλυμπιτίου, Θ. Δήμα καὶ Γεωργ. Παπαρολάκη.

Ὡρα 11 π.μ.: Διατύπωσις πορισμάτων Συνεδρίου.

Ὡρα 12.30' Λήξις ἐργασιῶν Συνεδρίου.

Ὡρα 12.30' Λήξις ἐργασιῶν Συνεδρίου.

Ὡρα 12.30' Λήξις ἐργασιῶν Συνεδρίου.

Ὡρα 12.30' Λήξις ἐργασιῶν Συνεδρίου.

Ὡρα 12.30' Λήξις ἐργασιῶν Συνεδρίου.

Ὡρα 12.30' Λήξις ἐργασιῶν Συνεδρίου.

Ὡρα 12.30' Λήξις ἐργασιῶν Συνεδρίου.

Ὡρα 12.30' Λήξις ἐργασιῶν Συνεδρίου.

Ὡρα 12.30' Λήξις ἐργασιῶν Συνεδρίου.

Ὡρα 12.30' Λήξις ἐργασιῶν Συνεδρίου.

Ὡρα 12.30' Λήξις ἐργασιῶν Συνεδρίου.

Ὡρα 12.30' Λήξις ἐργασιῶν Συνεδρίου.

Ὡρα 12.30' Λήξις ἐργασιῶν Συνεδρίου.

Ὡρα 12.30' Λήξις ἐργασιῶν Συνεδρίου.

ποῦ ἡ ἐκπαίδευσις ἐνὸς παιδιοῦ παρουσιάζει δυσκολίας. Τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων ποὺ διήρκεσε τέσσερες ἡμέρας, ἀνεφέρετο κυρίως στὴν κοινωνιολογίαν καὶ τὴν ψυχολογίαν καὶ κατετόπιζε τοὺς σπουδαστὰς στὴν ἐκπαίδευσιν τῶν δύσκολων παιδιῶν.

Ἡ διδασκαλία τῆς Ἀγ-

Πολλὰ σχολεῖα τώρα στὴ Ρόδο καὶ στὰ χωριά τῆς ἔχουν προσαρμόσει σὲ νέες βάσεις τὴν ἐργασίαν τους. Καὶ γιὰ τὴν διδ.)λῶν ἐπιθεωρητῶν τῶν Σακελλαρίου καὶ τὸν Κασιρέα θαύματα μποροῦν νὰ πετύχουν.

Τὸ ΜΕΓΑΛΟ ΤΟΥΣ ΠΑΡΑΠΟΝΟ.

Ἐχουν ὅμως καὶ ἓνα μεγάλο παράπονον οἱ δωδεκανήσιοι δάσκαλοι. Ζητοῦν ἴση μεταχείριση. Κι ὅμως τὸ Ὑπουργεῖο μᾶς δὲν τὴν παρέχει. Κι ἀκούτε γιὰ τὴν: α) καθυστερεῖ ἀκόμη ἡ βαθμολογικὴ τους ἐνταξὴ καὶ πρόωθησιν β) δὲν τοὺς ἀναγνωρίζουν ὅλα τὰ χρόνια ὑπηρεσίας ἐπὶ Ἱταλοκρατίας καὶ γ) ἐνῶ οἱ περισσότεροι μετεκπαιδεύτηκαν ἐπὶ ἓνα χρόνον στὴν Ἀκαδημία Ρόδου, εἶναι ἀριθμὸς αὐτῶν (περίπου 30) μόνον ἐκτὸς τοῦ νυμφῶνος γιὰ τὸς τοὺς λένε ὅτι «ἡ Π. Ἀκαδημία Ρόδου δὲν ἔχει τὸ ἀπαιτούμενον προσωπικὸν σὲ παιδαγωγούς» κ.λ.π. Οἱ συνάδελφοι ὅμως αὐτοὶ ἔχουν ἀνάγκη νὰ μετεκπαιδευτοῦν γιὰ νὰ ἐνταχθοῦν στὴν ἴδια κατηγορίαν με τοὺς ἄλλους ποὺ πρόρτασαν νὰ μετεκπαιδευτοῦν.

Ὁ νόμος εἶναι ρητὸς. Ἐκῶν σχετικὰς παρατάσεις καὶ αἰτήσεις στὸ Ὑπουργεῖο. Μὰ ἀκόμη δὲν ἔγινε τίποτε, ὅσο βερούμε. Κι ὅμως εἰς ὑποδείξαμε μὴ λύση, διὰ τὴν λαμβάνουν ὑπόψιν. Προτείνουμε στὴν θέση τῶν παιδαγωγῶν ποὺ λείπουν καὶ ἐφόσον ὁ κ. Δ) τῆς τῆς Ἀκαδημίας δὲν ἐπαρκεῖ μόνος του, νὰ τὸν βοηθήσουν οἱ δύο ἐξαιρετικοὶ ἐπιθεωρητὰς Ρόδου ποὺ εἶναι ἀρτιώτατα παιδαγωγικὰ καταρτισμένοι, ὅσον, ἴσως οὐδεὶς παιδαγωγός. Τὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἄς διδάσκει ὁ κ. Δ) τῆς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα οἱ ἐπιθεωρητὰς. Ἐτοί θα τακτοποιηθοῦν καὶ οἱ λίγοι αὐτοὶ ἀδικημένοι συνάδελφοι.

Κλείνοντας τὸ παρὸν σημείωμα θὰ ἦταν παράλειψις ἂν δὲν μνημονεύσαμε καὶ τὴ συμβολὴν στὶς ἐργασίας τοῦ συνεδρίου τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Μέσης καὶ Δημοτικῆς Διδασκαλίας κ. ΧΑΛΙΣΟΟΥ, τοῦ ὁποῦ οἱ ἐμβριθεῖς ὁμιλίαι διελεύκαν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τὰ συζητηθέντα θέματα καὶ τοῦ ὁποῦ ἡ ρητορικὴ δεινότητι καὶ ἡ ἐκφραστικὴ εὐχέρεια ὅφ' ὅλον μᾶς ἐθαύμασθη.

Χ. Π.

τις οποίες μόνον οι μισές ήταν εκπαιδευτικοί σύνδεσμοι.

Κλινική οδοντιατρική περιόδεύουσα. Μία οδοντιατρική κλινική σχολική που ταξινομείται από το ένα μέρος στο άλλο ατμοσφαιρικό, με αυτοκίνητο, ή με κινητήρες εφαρμοσμένους σε σκι έργαζονται στα ανατολικά παράλια της Νέας Γης. Η κλινική μένει δύο έως τέσσερες εβδομάδες σε κάθε μικρή απομονωμένη κοινότητα. Έκτος από τις οδοντιατρικές φροντίδες ασχολείται με τη μόρφωση των παιδιών και των γονέων τους σχετικά με την υγιεινή των δοντιών.

ΚΕ-Υ-ΛΑΝΗ

Πεντακόσια σχολεία πολλαπλέρυα. Η επιτροπή σχεδίου του υπουργείου Παιδείας, ενέκρινε ένα νέο πρόγραμμα που προβλέπει μεταξύ των άλλων την διάθεση 50 χιλιάδων ρουπιών για την ανάπτυξη της Παιδείας τα δύο επόμενα έτη. Στο πλαίσιο του προγράμματος αυτού θα δημιουργηθούν 500 σχολεία πολύπλευρα και το καλύτερο δριο των μαθητών που προβλέπεται για κάθε ένα από τα σχολεία αυτά είναι από 1.200 έως 1.500.

Μεταξύ των άλλων προτάσεων της επιτροπής αναφέρεται την εισαγωγή της επισημοποιημένης διδασκαλίας σε μία προθεσμία επτά ετών σε όλα τα σχολεία της μέσης, τη δημιουργία σχολικών βιβλιοθηκών και την εισαγωγή χειροτεχνικών μαθημάτων σε 2.000 σχολεία.

ΛΑΤΙΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ

Δυναμικότητα των δημοτικών σχολείων. Για να καταλάβει η σχολική οργάνωση σε χώρες τόσο απέριστες όπως η Κίνα, πρέπει να αναφέρουμε ότι ο αριθμός των μαθητών που φοιτούν στα δημοτικά σχολεία ανέρχεται σε 55 εκατομμύρια και αντιπροσωπεύει τα 10% του κινεζικού πληθυσμού.

Δωρεάν ανώτερη εκπαίδευση. Από το 1952 οι σπουδαστές των ιδρυμάτων της ανώτερης εκπαίδευσης έχουν απόλυτη από την καταβολή δικαιωμάτων έγγραφης και απολαμβάνουν δωρεάν τροφή και κατοικία.

ΔΑΝΙΑ

Ινστιτούτο έρευνών για τα σχολικά κτίρια. Ένα κεντρικό ινστιτούτο που δημιουργήθηκε τελευταίως, έχει αναλάβει τις έρευνες στον τομέα των σχολικών οικοδομών. Αποτελείται από τοπικές αρχές και αρχιτέκτονες και μελετά τις οικονομικές, τις παιδαγωγικές και τεχνικές απόψεις της οικοδόμησης σχολικών κτιρίων, έτσι ώστε να την κάνει πιο οικονομική

και λογική, χωρίς μ' αυτό να πέφτει στην όμοιομορφία και χωρίς να προσκολληθεί στα διακρίματα των τοπικών σχολικών αρχών.

Ο Άντερσεν γεννήθηκε πριν από 150 χρόνια. Στη Δανία και σε πολλές άλλες χώρες, γιορτάστηκε με συμμετοχή της νεολαίας, η εκατοστή πενήτηκοστή επέτειος της γεννήσεως του Χάνς Άντερσεν, του οποίου τα παραμύθια είναι τα πιο διαδεδομένα μεταξύ των νέων, αφού μεταφράστηκαν σε 25 γλώσσες.

ΑΙΓΥΠΤΟΣ

Νέα γεωργική σχολή. Η ίδρυση μιας νέας γεωργικής σχολής στην Κάζα, υπήρξε το αντικείμενο μιας συμφωνίας που υπεγράφη από τις Αιγυπτιακές αρχές και το Γραφείο Βοήθειας και Έργων των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες της Παλαιστίνης στην Έγγυς Ανατολή. Αυτή η σχολή θα αρχίσει τη λειτουργία της τον επόμενο χρόνο. Εκτός των πενήτα μαθητών της, θα δώσει πρακτικά μαθήματα σε πλέον των εκατό ενήλικους.

ΙΣΠΑΝΙΑ

Για να βελτιωθεί η σχολική φοίτηση. Ελήφθησαν μέτρα διά διατάγματος με το σκοπό να προωθηθούν τη σχολική φοίτηση στο πλαίσιο του αγώνα κατά του αναλφαριθμητισμού. Έτσι, όταν ο αριθμός των σχολείων είναι ανεπαρκής, θα υιοθετηθεί το σύστημα των διπλών καθημερινών σχολικών τάξεων όπου θα φοιτούν δυο διαφορετικές ομάδες μαθητών. Ανάμεσα στις ποινικές ρήτρες που προβλέπονται, είναι η στέρηση των οικογενειακών επιχορηγήσεων στους γονείς σε περίπτωση που τα παιδιά τους δεν θα φοιτούν κανονικά στο σχολείο. Οι αναλφάβητοι από 12—21 έτους υποχρεώνονται να ακολουθήσουν βραδυνά μαθήματα.

Πειραματικό γυμνάσιο. Ο νόμος για τη Μέση εκπαίδευση προέβλεπε τη δημιουργία κέντρων διδασκαλίας γυμναστικών μαθημάτων με χαρακτηριστικά πειραματικά, και ανέθεσε σε μία επιτροπή προστασίας, η διεύθυνση του πειραματικού γυμνασίου που θα ιδρυθεί στη Μαδρίτη και όπου θα δοκιμασθούν νέα σχέδια σπουδών και νέες μέθοδοι.

Αυτό το ίδρυμα, έξ άλλου θα χρησιμεύσει στην παιδαγωγική πριετοιμασία των καθηγητών του γυμνασίου.

Εκλογή βιβλίων. Σύμφωνα με ένα τελευταίο νομοθετικό διάταγμα, όλοι οι συγγραφείς ή οι εκδότες βιβλίων που χρησιμοποιούνται στα γυμνάσια, στις εμπορικές σχολές και τα διδασκαλεία πρέπει να παρουσιάσουν στη Γενική Διεύθυνση όπου ανήκουν τα ιδρύματα αυτά, τρία αντίτυπα των έργων τους με την ένδειξη της τιμής και του

αριθμόν των αντιτύπων που διατίθενται για πώληση. Έπειτα από την αναφορά μιας επιτροπής που αποτελείται από αντιπροσώπους του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και του Εθνικού Ινστιτούτου του Ισπανικού βιβλίου, το Υπουργείο, θα δημοσιεύσει πριν από το τέλος του σχολικού έτους, τον κατάλογο των βιβλίων μεταξύ των οποίων τα σχολικά ιδρύματα θα κάνουν την εκλογή τους.

ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ

Εκπαιδευτική Συνέλευση στο Λευκό Οίκο. Το Αμερικανικό Κογκρέσσο στο Λευκό Οίκο, που συγκεντρώθηκε στην Ουάσιγκτον την 28 Νοεμβρίου τους εκπαιδευτικού έρχομένου Νοεμβρίου τους εκπαιδευτικούς και άλλες αντιπροσωπευτικές ομάδες της χώρας θα μελετήσουν τα πιο επείγοντα εκπαιδευτικά προβλήματα, ιδιαιτέρως τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν για να πραγματοποιηθεί η ανύψωση των σχολείων και η μόρφωση αρκετού αριθμού δασκάλων.

Το Κογκρέσσο έμεινε επίσης πίσω 700.000 δολларίων για να βοηθήσει να χρηματοδοτηθεί η σύγκληση προηγούμενων συνεδρίων, που θα γίνουν σε κάθε μία από τις 48 πολιτείες, με το σκοπό να μελετήσουν τα ίδια προβλήματα στην τοπική κλίμακα.

Σταθερή αύξηση των σχολικών επιτίσεων. Το 1954—1955, υπολογίζουν ότι δημοτικά δημοσία 1.692.000 μαθητών, σχετικά με τον αριθμό των μαθητών που προηγούμενο χρόνο. Αυτή η αύξηση, ή μεγαλύτερη που σημειώθηκε ποτέ, ξεπερνάει το 1953—1954 που αντιτάχθηκε το 1953—1954 για τα δημοτικά σχολεία την αντίστοιχη του 1958—1959 θα επιτευχθεί 3 ο για τα γυμνάσια. Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις του 1958—1959 θα επιτευχθεί το ανώτερο δριο της αύξησης. Το 1954—1955 ο ελικός αριθμός των μαθητών των σχολείων όλων των διαβαθμίσεων ανέρχεται σε 38 εκατομμύρια που είναι τα 23,4 ο του πληθυσμού της χώρας (162.187.000 κατοίκων).

Ηλικία των σχολικών οίκων. Από μια μελέτη που έγινε στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής προκύπτει ότι το έτος 1952 η ηλικία των σχολικών κτιρίων ήταν η ακόλουθη: 13% είχαν κτισθεί κατά το διάστημα των δέκα τελευταίων ετών. Τα 16% πριν από 11 έως 20 χρόνια. Τα 24% πριν από 31 έως 50 χρόνια. Τα 25% πριν από 51 έως 100 χρόνια. Τα 22% περισσότερο από 100 χρόνια. Τα 10%, λοιπόν, από τα σχολικά κτίρια έχουν κτισθεί πριν από 30 και πλέον ετών και δεν αντικαθίστανται πλέον στις σημερινές αντίληψεις.

Μια σχολική αίθουσα κοστίζει δέκα φορές. Υπελόγησαν έννενα δασκάλων. Υπελόγησαν ότι οι σχολικές οικοδομές απορροφούν σχεδόν το έβδομο των δαπάνων πιστώσεων που προορίζονται για την εκπαίδευση, γιατί ο μέσος όρος του κόστους για μια σχολική αίθουσα με τα παραρτήματα της αντιπροσώπου είναι ένενα φορές τις ετήσιες αποδοχές ενός δασκάλου. Τα σχολικά κτίρια που έχουν κτισθεί τελευταίως περιλαμβάνουν γενικά δέκα φορές περισσότερες δαπάνες από τις παλαιότερες. Τα σχολικά κτίρια που έχουν κτισθεί τελευταίως περιλαμβάνουν γενικά δέκα φορές περισσότερες δαπάνες από τις παλαιότερες. Τα σχολικά κτίρια που έχουν κτισθεί τελευταίως περιλαμβάνουν γενικά δέκα φορές περισσότερες δαπάνες από τις παλαιότερες.

Το νέο τμήμα θα αναλάβει έρευνες στον τομέα των μεθόδων προσανατολισμού και βοήθειας που θα προσφέρει στους μαθητές όσον αφορά την προσωπική τους εργασία, και θα μελετήσει το πρόβλημα των σχέσεων μεταξύ της εργασίας του προσανατολισμού και της ανάπτυξης των συγχρόνων προγραμμάτων της εκπαίδευσης.

Για να ενθαρρύνουν τις παιδαγωγικές έρευνες. Σύμφωνα με το νόμο 531 που ψηφίστηκε από το Κογκρέσσο, ο Έφορος της Εκπαίδευσης εξουσιοδοτήθηκε να κλείσει συμφωνίες με τα πανεπιστήμια, τα κολλέγια ή άλλα δημόσια παιδαγωγικά ιδρύματα και να λάβουν μέρος στη χρηματοδότηση των αναζητήσεων, των έρευνων και των πειραματισμών στον παιδαγωγικό τομέα.

Η θέση στους ξένους καθηγητές. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της στατιστικής που έγινε από το Ινστιτούτο της διεθνούς εκπαίδευσης της Νέας Υόρκης, στις Ηνωμένες Πολιτείες το 1954 υπήρχαν 628 καθηγητές, αναγνώστες και βοηθοί, ξένοι που έδιδαν στα πανεπιστήμια και τα κολλέγια, από τους οποίους οι 27 ήταν απασχολημένοι με τη διδασκαλία της παιδαγωγικής. Τα 53% μεταξύ αυτών προέρχοντο από την Ευρώπη, τα 20% από χώρες της Άπω Ανατολής και το 10% από τη Βόρεια και Κεντρική Αμερική.

Μαθήματα πειραματικής παιδαγωγικής. Το Πανεπιστήμιο του Σικάγου ώργάνωσε με τίτλο «πειραματική», ένα τμήμα μαθημάτων για την παιδαγωγική μόρφωση ενός έτους, προσπίθ στους δασκάλους του δημοτικού που έχουν αποκτήσει πτυχίο με το βαθμό πρυότου κατά το διάστημα της τελευταίας δεκαετιας. Όλα δεν έχουν υποστηρίξει καμμία επαγγελματική παιδαγωγική προπαρασκευή καθώς και στους

προχωρημένους φοιτητές της παιδαγωγικής σχολής. Η διδασκαλία θα γίνει κατά ομάδες σπουδαστών, με την ενεργό συμμετοχή των φοιτητών, αντί να αποτελούνται από μια σειρά μαθημάτων που αναφέρονται σε χωριστό ύλη.

Καλλιφορνιακό συμβούλιο για την εκπαίδευση. Μια οργάνωση που έγινε στην Καλλιφορνία με τον τίτλο το Καλλιφορνιακό Συμβούλιο Μελέτης Εκπαιδεύσεως, έχει σκοπό να ευκολύνει την ανταλλαγή πληροφοριών, να εξετάζει τα ουσιαστικά προβλήματα της δημοσίας εκπαίδευσης, να προωθή τις έρευνες στον τομέα αυτό και να επεξεργασθεί ένα πρόγραμμα δράσεως για τα διάφορα μέλη οργανισμών, οι οποίοι θα διατηρούν πάντοτε μια απόλυτη αυτονομία.

Τα δύο πρώτα προβλήματα στη μελέτη είναι: α) η στρατολογία δασκάλων, β) οι παιδαγωγικές δυνατότητες που προσφέρονται από τα σχολεία.

Οι εργαζόμενοι και το Παιδαγωγικό. Από τέσσερα χρόνια, το Παιδαγωγικό της Κολομβίας δέχεται «χάριν πειραματισμού» μια διαλεγμένη ομάδα φοιτητών που δεν έχουν τελειώσει τις γυμνασιακές σπουδές τους, αλλά που τους θεωρούν ικανούς να παρακολουθήσουν σπουδές ανώτερου επιπέδου. Αυτοί οι φοιτητές γίνονται δεκτοί στη Σχολή των Γενικών Σπουδών, από την οποία μπορούν να πάρουν το δίπλωμα. Η ηλικία τους ποικίλλει από 20 έως 60 χρονών. Αποφασίστηκε να παρακολουθήσει αυτό το πείραμα και να εξεπλωθεί, έπειτα δε από εισαγωγικές εξετάσεις να δεχθούν μέχρι 1.000 φοιτητές της κατηγορίας αυτής.

Σχολείο και υγεία. Από τριών ετών, τα δημόσια δημοτικά σχολεία του Σάν Λεάντρο της Καλιφορνίας οργανώνουν κανονικές διαλέξεις για δασκάλους και τις σχολικές νοσοκόμες που έχουν για σκοπό: α) να γνωρίσουν καλύτερα τις ανάγκες κάθε μαθητού στον τομέα της υγείας, β) να δημιουργήσουν ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των σχολικών νοσοκόμων και του διδακτικού προσωπικού, γ) να οργανώσουν από κοινού ένα πρόγραμμα σχολικής υγιεινής, δ) να πληροφορούν τους γονείς για τα αποτελέσματα των διαλέξεων αυτών και να συνεργάζονται μ' αυτούς.

Για να βελτιώσουν τον παιδικό τύπο. Είκοσι τέσσερες εκδόσεις (έπι είκοσι πέντε) εικονογραφημένων εφημερίδων για παιδιά, ανάλογα ηλικίας, απέναντι μιας επιτροπής λογοκρισίας που προεδρεύεται από ένα λειτουργό του Υπουργείου Δικαιοσύνης της Νέας Υόρκης, να σεβασθούν τις διατάξεις ενός ήθικου κώδικος που τείνει να εξαλείψει από τις παιδι-

κές εφημερίδες κάθε εικόνα άσεμνη, έρωτική ή επικίνδυνη για τη νεολαία.

ΙΝΔΟΝΗΣΙΑ

Εκπαιδευτικό ταξίδι. Στο πλαίσιο του προγράμματος τεχνικής συνεργασίας του σχεδίου Κολόμπο έστάλη στην Αυστραλία μια ομάδα από ένέα Ινδονησούς καθηγητές για να μελετήσουν τις αυστραλιανές μεθόδους για τη μόρφωση του διδακτικού προσωπικού.

ΙΡΛΑΝΔΙΑ

Οίκοτροφείο για γυναίκες της υπαίθρου. Ο σύνδεσμος των αγροτισσών της Ιρλανδίας, άνοιξε, για τα μέλη της ένα οίκοτροφείο με το όνομα «Anglican». Η διδασκαλία που γίνεται στο οίκοτροφείο αυτό, πρώτο στο είδος του, περιλαμβάνει μαθήματα οικουρικής τέχνης, μαγειρέματος, υγιεινής, μαθήματα για την Ιρλανδική μυθολογία, ποίηση, θέατρο, για το όλο της αγρότισσας στην κοινότητα κλπ.

Αναθεώρηση των διβλίων. Η υποεπιτροπή, που της ανέτελε από τον Εθνικό οργανισμό των Ιρλανδικών δασκάλων να εξετάσει τα διβλία που χρησιμοποιούνται στα δημοτικά σχολεία εξεδηλώθη υπέρ της γενικής αναθεώρησης των Ιρλανδικών διβλίων, της αγγλικής, της ιστορίας, της γεωγραφίας, της αριθμητικής και της μουσικής. Συνέστη, μεταξύ των άλλων, κατά την επεξεργασία των διβλίων της Ιρλανδικής να εμπεριλαμβάνονται τα διβλία που χρησιμοποιούνται στην Ουαλία, για τη μελέτη της μητρικής γλώσσας.

ΙΣΡΑΗΛ

Μια πεντηκονταετηρίδα. Ο σύνδεσμος των εκπαιδευτικών του Ισραήλ εγιόρτασε την πεντηκστή επέτειο της ίδρύσεώς του. Με την ευκαιρία αυτή, οι ταχυδρομικές αρχές εξέδωκαν ένα ειδικό αναμνηστικό γραμματόσημο για την επέτειο αυτή.

ΙΑΠΩΝΙΑ

Οι λαοί της γής όπως περιγράφονται από τα παιδιά. Έπειτα από μια εγκύκλιο που κοινοποιήθηκε στα παιδιά του κόσμου από μερικούς Ιάπωνες εκπαιδευτικούς, με το όνομα «Κίνηση προς όφελος της εκπαίδευσης των παιδιών, από τις δικές τους εκθέσεις που θα έχουν για θέμα την καθημερινή τους ζωή», (Δελτίο αρ. 113), οι ίδιοι αυτοί εκπαιδευτικοί, επεξεργάστηκαν με τη συνεργασία ενός Εκδότου, ένα σχέδιο δημοσίευσης μιας συλλογής διβλίων με τον τίτλο: «Παιδιά διακρίνουν το κόσμο» και με τον υπότιτλο «Η ζωή των λαών της γής όπως περιγράφονται από τα παιδιά».

ΓΑΛΛΙΑ

Αποσυγκέντρωση της διδασκαλίας. Δεν φροντίζουν μόνο τον στόν τομέα της διοργανοποίησης να εξαπλώσουν με ένα τρόπο πιο ισορροπημένο σε όλη την έκταση της χώρας, τις νέες επιχρήσεις. Έχουν σκοπό έτσι ν' αγωνισθούν εναντίον της υπερβολικής συγκεντρώσεως της ανώτερης εκπαίδευσης στη Γαλλία, δημιουργώντας ώρισμένες υποτροφίες σπουδών επιτηδεύματος άτακλειστικά σε πανεπιστήμια των έπαρχιών.

Για να ευνοήσουν τη σχολική άνοικοδόμηση. Το επίσημο δελτίο, έδημοσίευσε ένα διάταγμα που άπλοποιεί την προμήθεια των σχολικών οικοδομικών υλικών, χάρις σε άνασυγκροτήσεις και συγχωνεύσεις υπηρεσιών που επιδέχονται τη μείωση των τιμών στα προγράμματα άνοικοδόμησης ή την επιτάχυνση της πραγματοποίησής τους. Για το σκοπό αυτό, δημιουργήθηκε μια επιτροπή συντονισμού των προγραμμάτων για τα σχέδια άνοικοδόμησης και τα εξαρτήματα.

Το προϊόν των σχολικών δικαιωμάτων έγγραφης. Παρά το γεγονός ότι ώρισμένος άριθμός φοιτητών είναι άπηλθαχοί άπ' αυτά, το προϊόν των δικαιωμάτων έγγραφης και έγγραφης στα μητράς, εξέταστρων και έξδων έκδόσεως διπλωμάτων, έφθασε στη Γαλλία, το 1953 στα 800 περίπου εκατομμύρια φράγκων (100 εκατομμύρια για την άνώτερη εκπαίδευση).

Μόρφωση των καθηγητών Μέσης Μείσης. Το έθνικό Συνδίκαιο για τη Μέση εκπαίδευση άφου έπέθεσε ότι οι ύλικές δυσκολίες για την προπαρασκευή για τις εξετάσεις και τους διαγωνισμούς συμβάλλουν στην κρίση για τη στρατολογία καθηγητών της Μέσης, προτείνει να δημιουργηθούν σε κάθε Άκαδημία, σε κάθε σχολή γραμμάτων και επιστημών, ιδρύματα των όποιων το σύστημα των υποτρόφων θα πλησιάζει στα σημερινά άνώτερα διδασκαλεία, όπου θα φοιτούν οι φοιτητές που έπιθυμούν να προετοιμασθούν για τη διδασκαλία της Μέσης. Πιστεύουν ότι τα σημερινά τοπικά παιδικά κέντρα, θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν για βάση στην πραγματοποίηση του σκοπού αυτού.

Η καθήγηση του τρίτου πανεπιστημιακού κύκλου. Με το σκοπό να κατατοπίσουν τους μέλλον-

τας έπιστημονικούς έρευνήτες που θα μορφωθούν στο πλαίσιο του τρίτου πανεπιστημιακού κύκλου, σε κάθε καινούργιο και άξιόλογο, έξω από το Πανεπιστήμιο, μπορούν να καέσουν «συνεταιρισμένους δασκάλους» γάλλους ή ξένους που δεν άνήκουν στα Πανεπιστημιακά πλαίσια, και ό διορισμός τους θα διαρκεί για μια περίοδο που δεν θα είναι περισσότερη από δυό χρόνια.

Προέσχεσεις λαϊκής εκπαίδευσης. Περισσότεροι από τέσσερες χιλιάδες ένθερμα ύποστηρικτές και ύπευθυνοι των συνεργατικών της νεολαίας θα λάβουν μέρος έφέτος σε προεξασκήσεις λαϊκής εκπαίδευσης. Για την πρώτη ήμερομηνία του 1955 προβλέπονται 118 συνεδριάσεις από τις όποιες οι κυριότερες θα συγκεντρώνουν 350 άκουμένους για τη δραματική τέχνη, 562 για τις διανυκτερεύσεις, 130 για τον κινηματογράφο, 100 για την μύηση στην ήθοποιία, 105 για την άγροτική εκπαίδευση, 500 για την έργατική νεολαία, 60 για τα παιδοκεία, 165 για περιπολίες, 585 για τα παιδαγωγικά ζητήματα, πνευματικής καλλιέργειας και κοινωνικά, και 805 για τις παροικίες των διακοπών και άσκήσεις στο ύπαιθρο.

Η τηλεόραση στο σχολείο. Το τμήμα της σχολικής τηλεόρασης του έθνικού κέντρου των παιδαγωγικών έγγραφων, λαμβάνει τα άντίγραφα 8.000 μαθητών που προσκαλούνται για ένα χρονικό διάστημα μιας έβδομάδας, έπειτα από την έκαπομή τηλεόρασης για να κάνουν περιήψη και να περιγράψουν αυτό που είδαν και άκουσαν. Αυτά τα φύλλα κατόπιν κυκλοφορούν για μελέτη στους ύπευθυνους των έμπομων, έπειτα στο τηλεοπτικό κέντρο του Σαιν Κλου. Τριακόσια σχολεία που είναι μοιρασμένα σε μια άκτινα έκατό χιλιομέτρων κατά το άνωτερο όριο, γύρω από τους πομπούς, έξοπλίζονται προς το παρόν με τηλεοπτικούς δέκτες. Τα προγράμματα των σχολείων που μεταδίδονται με την τηλεόραση άπασχολούν δυό ώρες την εβδομάδα.

Τα θέματα στο σπίτι. Από μια έρευνα που έγινε από το τμήμα της σχολής γονέων του Σαμπέρ, σε 16 σχολικά ιδρύματα, της πόλεως αυτής, προέκυψε ότι τα 27% των μαθητών του δημοτικού και 73% αυτών που άκολουθούν τεχνικές σπουδές μελετούν το θράδυ μετά το φαγητό. Τα 52% των παιδιών εργάζονται την Κυριακή επί δυό ή τρεις ώρες. Έξάγεται επίσης από 4.200 ά-

Ἡ εἰσαγωγή στὸ κεντρικὸ Διδασκαλεῖο. Γιὰ νὰ εὐκολύνουν τὴν προσέλευση στὸ κεντρικὸ διδασκαλεῖο τῆς Σουαζιλάνδης, οἱ εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις, στὸ ἐξῆς θὰ γίνονται στὰ κολλέγια τῆς Μέσης καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς σχολῆς ὅλης τῆς χώρας.

ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣ

Τοπικὰ κέντρα προπαρασκευαστικῆς διδασκαλίας γιὰ διευθυντὰς ἀγροτικῶν σχολῶν. Γιὰ πρώτη φορά ὁργανώθηκαν προπαρασκευαστικὰ κέντρα τοπικῶν μελετῶν σὲ διάφορα μέρη τῆς χώρας γιὰ τοὺς διευθυντὰς καὶ τοὺς κυριώτερους δασκάλους τῶν ἀγροτικῶν σχολῶν. (bartist schools). Αὐτὲς οἱ προπαρασκευαστικὲς ἔχουν σκοπὸ τὴν καλλιέργεια τῶν ὑγιεινῶν συνθηκῶν, τὴν αὐξησὶν τῆς παραγωγῆς, τὴν πολιτικὴν ἐκπαίδευση τοῦ πληθυσμοῦ, τὴν ἀνάπτυξη τῆς πνευματικῆς ζωῆς, τῆς ψυχολογίας κλπ.

ΠΟΛΩΝΙΑ

Μεταρρύθμιση τῶν παιδαγωγικῶν σπουδῶν. Ἀπὸ τὴν 1η Σεπτεμβρίου 1954, οἱ μέλλοντες δασκάλοι τοῦ λαϊκοῦ σχολείου, σπουδάζουν ἐπὶ 4 χρόνια στὰ παιδαγωγικὰ λύκεια. Μποροῦν ἐπίσης νὰ πάρουν τὸ πτυχίον τῆς κατωτέρας διδασκαλίας νέοι καὶ νέες ποὺ παρακολούθησαν μετ' ἐπιτυχίας ἐπὶ πέντε χρόνια μαθήματα δι' ἀλληλογραφίας ποὺ ὁργανώθηκαν χάριν τῶν νεαρῶν ἐργαζομένων ἀπὸ τὰ ἴδια παιδαγωγικὰ λύκεια. Ἡ μόρφωση δασκάλων τοῦ κύκλου τῆς Μέσης θὰ πραγματοποιεῖται στὸ ἐξῆς, σὲ δυὸ χρόνια στὶς ἀνώτερες παιδαγωγικὲς σχολῆς. Οἱ ὑποψήφιοι πρέπει νὰ ἔχουν πιστοποιητικὸν ὁριμότητος (certificat de maturité) ἢ ἕνα δίπλωμα δασκάλου. Ἡ ἴδια μόρφωση μπορεῖ ν' ἀποκτηθῇ σὲ τρία χρόνια μετὰ μαθήματα δι' ἀλληλογραφίας. Οἱ μέλλοντες δασκάλοι τοῦ κύκλου ἀνωτέρων μαθημάτων τοῦ λαϊκοῦ σχολείου, θὰ σπουδάζουν ὅπως στὸ παρελθόν, ἐπὶ τέσσερα χρόνια στὶς Ἀκαδημίες, Πανεπιστήμια ἢ παιδαγωγικὰ ἰνστιτούτα. Τελευταία ὁργανώθηκαν μαθήματα δι' ἀλληλογραφίας πέντε ἐτῶν, χάριν τῶν δασκάλων τοῦ κύκλου τῶν μαθημάτων τῆς Μέσης, ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ πάρουν τὰ ἀναγκαῖα προσόντα γιὰ τὸν κύκλον ἀνωτέρων σπουδῶν. Τὰ ὠράρια καὶ τὰ σχέδια σπουδῶν ὑπέστησαν ἐπίσης τροποποιήσεις.

ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΙΑ

Ὁ προδευτικὸς ρυθμὸς τῆς σχολικῆς φοίτησης. Εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ ἀναφέρουμε τὴν πρόοδο τῶν δημοσίων δημοτικῶν σχολείων τῆς Πορτογαλίας στὸ διάστημα μίας τεσσαρακοστίας. Ἐνὸς τοῦ 1909—1910 ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἔφθανε στοὺς 271.830, χρειάσθηκαν τριάντα χρόνια γιὰ νὰ διπλασιασθῇ ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς

(549.275 τὸ 1948 — 1949). Ἀπὸ τὴν χρονολογία αὕτη ἔφθασαν πέντε χρόνια γιὰ νὰ αὐξηθῇ ὁ σχολικὸς πληθυσμὸς (τὸ 1953—1954) σὲ 781.452 μονάδες πράγμα ποὺ ἀντιστοιχεῖ μὴ αὐξησὶν κατὰ 42%. Γιὰ συγκρίσιν ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσουμε ὅτι τὸ 1951—1952 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγγεγραμμένων μαθητῶν στὰ δημοτικὰ σχολεῖα ἦταν 33.990.

Θέατρο καὶ ἐκπαίδευση τῶν ἐνηλίκων. Ἡ διεύθυνση τῆς διανοῦς ἐκπαιδευτικῆς ἀποστολῆς τῶν ἐνηλίκων ἔστειλε μὴ ἑχὺκλιν ὅσα τὰ κέντρα ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπ' αὐτὴν, ζητώντας τοὺς νὰ δημιουργήσουν ὁμίλους δραματικῶν ποὺ θὰ ἐρμηνεύσουν κομμάτια ἀπὸ τὸ ρεπερτόριο ποὺ θὰ τοὺς προμηθεύει τὸ θεατρικὸ τμήμα τῆς ἀποστολῆς.

ΕΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ (ΑΓΓΛΙΑΣ)

Γιὰ ν' αὐξηθοῦν τὸν ἀριθμὸν τῶν καθηγητῶν γιὰ τὶς ἐπιστήμες. Μεταξὺ τῶν ἀποφάσεων τῆς Συνόδου τῶν Πανεπιστημίων τῆς Β. Βρετανίας καὶ τῆς Β. Ἰρλανδίας (Λονδίνον, Δεκέμβριος 1954) ποὺ μελετοῦσε, μεταξὺ ἄλλων, τὰ μέσα νὰ στρατολογήσῃ ἀρκετοὺς καθηγητὰς τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ἐπεκυρώθη ἡ ἀπόφασις ν' ἀπαλλάσσονται οἱ καθηγητὰς τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν θητεία καὶ ἀπὸ τὸ ἔτος τῆς ἐπαγγελματικῆς παιδαγωγικῆς προπαρασκευῆς.

Ἰδιωτικὰ σχολεῖα. Εἶναι ὑπὸ μελέτην τὰ μέσα ποὺ ἐπιτρέπουν νὰ μπεῖ σὲ ἐνέργειαν τὸ III μέρος τοῦ Νόμου γιὰ τὴν ἐκπαίδευση τοῦ 1944 καὶ ὥρισαν τὸ ἔτος 1957 γιὰ ἡμερομηνία ποὺ πρέπει νὰ ἔχουν καταγραφῇ ὅλα τὰ ἰδιωτικὰ σχολεῖα. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι, ἀπὸ τότε καὶ στὸ ἐξῆς, θὰ πρέπει νὰ συμμορφώνονται στοὺς κανόνες ποὺ ἐφαρμόζονται στὰ δημόσια σχολεῖα, τόσο ὅσο ἀφορᾷ τὰ σχολικὰ κτίρια, ὅσο καὶ τὸ διδακτικὸ προσωπικόν.

Οἱ μαθητὲς εἶναι ὑγιέστεροι. Σύμφωνα μετ' ἀναφορά τοῦ διευθυντοῦ τῶν ἱατρικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας γιὰ τὰ ἔτη 1952—1953 οἱ θάνατοι τῶν μαθητῶν 5 ἕως 14 ἐτῶν ποὺ ὀφείλονται στὴ φυματίωση, ἔφθασαν ἀπὸ 973 τὸ 1938, σὲ 107 τὸ 1953. Αὐτοὶ ποὺ ὀφείλονται στὴ διφθερίτιδα, ἀπὸ 1.733 τὸ 1938 ἔγιναν 7 τὸ 1953. Ὁ ἀριθμὸς τῶν παιδιῶν ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ μολυσματικὸν ρευματισμὸν ἀντιπροσωπεύει τὸ 1/3 ἢ τὸ 1/4 αὐτῶν ποὺ ἦσαν θύματα τῆς ἀρρώστιας αὐτῆς πρὸ 10 ἐτῶν. Ἡ βελτίωσις τῆς ὑγείας τῶν μαθητῶν, εἶναι τὸ ἴδιο αἰσθητὴ καὶ σὲ ἄλλους τομεῖς.

Μαθήματα σχολικῆς διοικήσεως. Ἐνα τμήμα μαθημάτων γιὰ σχολικὴ διοίκηση, συγκέντρωσε τελευταίως στὸ Λονδίνον ἐξήντα διευθυντὰς καὶ διευθύντριες δια-

φόρων τύπων σχολείων. Τὰ μαθήματα ἦταν γύρω ἀπὸ τὶς σχέσεις μεταξὺ τῶν διευθυντῶν καὶ διευθυντριῶν, ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, καὶ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, τῶν τοπικῶν σχολικῶν ἀρχῶν, τὸ διδακτικὸ σῶμα, τοὺς μαθητὰς, τοὺς γονεῖς, καὶ τὴ συνεργατικὴ ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Βοήθεια στοὺς καθυστερημένους μαθητὰς. Πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια, καθιερώθηκαν σὲ ἀρκετὰ γυμνάσια τῆς Γλασκώδης, τάξεις βοηθείας τῶν μαθητῶν, ὅπου ἀσχολοῦνται ἐξω ἀπὸ τὰ κανονικὰ μαθήματα μετὰ τοὺς μαθητὰς ποὺ ἔχουν κάποια σχολικὴ καθυστέρηση, ποὺ ὀφείλεται στὸ ὅτι τὰ μαθήματα τῶν τάξεων εἶναι πολὺ ἀνώτερα. Τὰ ἀποτελέσματα ἦταν τόσο ἐνθαρρυντικὰ, ὥστε τὸ σύστημα αὐτὸ ἐπεξετάθη χάρη πειραματισμοῦ, σὲ 29 δημοτικὰ σχολεῖα.

Ὑποτροφίες σπουδῶν καὶ κόστος τῆς ζωῆς. Ἀπὸ μὴ ἐκπαιδευτικῶν ἐκ μέρους τοῦ Συνεταιρισμοῦ τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου συναγεται ὅτι ἀπὸ 1952 τὰ ἐξοδα διαμονῆς καὶ διατροφῆς στὰ οἰκοτροφεία τῶν φοιτητῶν αὐξήθηκαν πρὸς 12% ἐνὸς ἐπιδόθηκε μὴ τοὐλάχιστον κατὰ 12% ἐνὸς ἐπιδόθηκε μὴ τοὐλάχιστον αὐξήσις, ἴσως καὶ ἀνώτερη ὅσον ἀπὸ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν γευμάτων στὰ πανεπιστήμια καὶ ἐστιατόρια ἢ ἄλλα. Διαικῶς αὐξάνει ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν ποὺ ἀναγκάζονται νὰ δέχονται ἐργασίας μετὰ μικρὰ ἀμοιβὴ καὶ συχνὰ ἐξευτελιστικὰ. Στὸ διάστημα τῶν πανεπιστημιακῶν διακοπῶν ὑπάρχει φόβος νὰ καταπέσει τὸ ἐπίπεδον τῶν σπουδῶν ἀπὸ τὴν κατάσταση αὐτῆν τῶν πραγμάτων, ὅν δὲν ληφθοῦν μέτρα νὰ βελτιωθῇ ἡ ἀνεπάρκεια τῶν ὑποτροφιῶν.

Μουσεῖο καὶ σχολεῖο. Γιὰ νὰ διευκολύνει τὴν συνεργασίαν μεταξὺ τῶν μουσείων καὶ τῶν σχολείων καὶ νὰ δώσει τὴν εὐκαιρίαν στὴν ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων μεταξὺ τῶν δασκάλων καὶ ἐκείνων ποὺ διατηροῦν μουσεῖα ἐν ἑστέρας παιδικῆς δράσης στὸ μουσεῖον ἀνελάβε τὴν δημοσίευση, ὑπὸ μορφὴν πειραματισμοῦ, ἐνὸς δελτίου πληροφοριῶν. Ἄν τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἱκανοποιητικόν, αὐτὸ τὸ δελτίον θὰ ἐκδίδεται κάθε τριμηνία.

Ἡ μουσικὴ στὸ σχολεῖο. Πολλὰ σχολεῖα στὴν πόλιν τοῦ Μπίρμινγχαμ ἀρχίζουν νὰ δέχονται ἕνα τμήμα τῆς ὀρχήστρας τῆς πόλεως καὶ νὰ ὁργανώνουν μαζί μ' αὐτὴν θεάματα καὶ κονσέρτα. Ἡ συνεργασία τῶν ἐνηλίκων μετὰ τὰ παιδιά καὶ ἡ εἰσαγωγὴ ἐνὸς χορογραφικοῦ τμήματος, στὴ διάθεση τῶν τελευταίων, ἀπεδείχθη καρποφόρος γιὰ τὴν συντελεστὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μουσικοῦ καὶ ρυθμικοῦ αἰσθηματικῶν τῶν παιδιῶν ποὺ δὲν ἔχουν πάρει ἀκόμη καμμιὰ μουσικὴ μόρφωση.

Ἡ παρὰ τὴν ἀσχολικὴν βελίωσιν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν διδόντων ὅλων τῶν

εἰδῶν ποὺ ἐξεδύθησαν τὸ 1954 στὸ Ἐνωμένον Βασίλειον ἔφθασε, τὸ ρεκόρ τῶν 19188 (931 περισσότερα ἀπὸ τὸ 1953). Εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ διαπιστώσῃ κανεὶς ὅτι ἡ αὐξησὶς τῆς ἐκδόσεως παραγωγῆς ποὺ ἐσημειώθηκε κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἔτους, ἀφορᾷ κατὰ πρῶτον λόγον τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν.

(1966 ἀντὶ 1590) καὶ τὰ μορφωτικὰ καὶ σχολικὰ ἔργα (1680 ἀντὶ 1365).

ΣΑΛΒΑΔΩΡ

Παιδικὲς σχέσεις. Τὸ τμήμα Ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐνηλίκων καὶ τοῦ ἀγῶνα κατὰ τοῦ ἀναλφαριθμητισμοῦ τοῦ Σαλβαδῶρ ἐτοίμασε ἕνα ἐκτεταμένον πρόγραμμα πνευματικῆς καλλιέργειας, ποὺ προβλέπει μεταξὺ τῶν ἄλλων τὴν δημιουργίαν μίας σειρᾶς λεσχῶν γιὰ ψυχαγωγία. Τὰ παιδιά ἐκεῖ θὰ μάθουν νὰ παίξουν καὶ νὰ ἐργάζονται ἀπὸ κοινού καὶ θὰ ἐξοικειωθοῦν μετὰ τὰ μεγάλα κοινωνικὰ προβλήματα τῆς κοινότητάς τους. Αὐτοὶ οἱ ὅμιλοι θὰ λειτουργοῦν μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν τοπικῶν συνεταιρισμῶν τῶν γονέων τῶν μαθητῶν καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνση ἐδικευμένων παιδαγωγῶν.

ΣΟΥΗΔΙΑ

Ἐνισχυτικὰ παιδαγωγικὰ μέθοδοι. Ἡ Βουλὴ υἱοθέτησε μὴ ἀπόφασις γιὰ τὴν δημιουργίαν ἐνὸς νέου τύπου Διδασκαλείου τοῦ lararhogsskola ποὺ προορίζεται ν' ἀντικαταστήσῃ δυὸ τύπους ἰδρυμάτων ἀπὸ τοὺς ὑπάρχοντες γιὰ τὴν παιδαγωγικὴν μόρφωσιν. Θὰ μορφώνει ἀπ' ἐνὸς τοὺς ἐδασκάλους τῶν τάξεων τοῦ ἐνδισμέσου κύκλου (μαθητὰς 10 ἕως 13 ἐτῶν) καὶ ἀπ' ἐτέρου τοὺς μέλλοντας ἐδικευμένους διδασκάλους. Οἱ πρῶτοι, ποὺ πρέπει νὰ ἔχουν πιστοποιητικὸν ὁριμότητος, θὰ κάνουν δυὸ χρόνια θεωρητικῆς σπουδῆς καὶ μὴ ἐξαμηνία πρακτικῆς σχολικῆς ἐξάσκησης. Οἱ δευτεροὶ ποὺ πρέπει νὰ ἔχουν πτυχία πανεπιστημίου θὰ κάνουν ἐργαστικὰ σπουδὰς καὶ μὴ ἐξαμηνία πρακτικῆς σχολικῆς ἐξάσκησης. Οἱ δευτεροὶ ποὺ πρέπει νὰ ἔχουν πτυχία πανεπιστημίου θὰ κάνουν ἐργαστικὰ σπουδὰς θεωρητικῆς (μεθοδολογία, ψυχολογία, παιδαγωγικὴ, σχολικὴ διοίκηση, διδακτικὴ) καὶ μὴ ἐξαμηνία πρακτικῆς ἐξάσκησης σὲ ἕνα σχολεῖο.

ΕΛΒΕΤΙΑ

Ὁ μορφωτικὸς ρόλος τῆς μουσικῆς. Στὴ Ζυρίχην εἶναι τὸ πρῶτον ἐλβετικὸ προκαταρκτικὸν τμήμα μουσικῶν σπουδῶν γιὰ τὴν νεολαία καὶ τὴν μουσικὴν μόρφωσιν, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Διευθύνσεων τῆς Παιδείας τῶν καντονίων τῆς Ζυρίχης, Κλάρις, Θουργαβίας, Ὁμπγουντίν, Σαφχαύς, Ζουγγ καὶ Σαιντ-Γκάλ.

ΣΥΡΙΑ

Ἡ Σχολὴ Ἐκπαιδεύσεως. Στὸς κόλπους τῆς Σχολῆς Ἐκπαιδεύσεως τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Συρίας δημιουργήσαν ἕνα εἰδικὸν τμήμα γιὰ τὶς ἀνώτερες παιδαγωγ-

καὶ οὐκ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων, ἀφ' ὧν καὶ μετ'

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΧΑΡΗ Σ. ΠΑΤΣΗ
 ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ - ΤΡΙΠΛΟΙ ΧΑΡΤΕΣ
 ΑΘΗΝΑΙ — ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37 — ΤΗΛ. 25-169

ΣΕΙΡΑ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

1. **Ἑλεύθερο Ὀλικὸ Ἀναγνωστικὸ** Α' τάξ. (ἔγχρωμο) Χ. Πάτση δραχ. 15
2. **Ἑλεύθερο Ἀναγνωστικὸ Ἑνιαίας Δ'λίας** Β' τάξ. » » 13
3. **Ἑλεύθερο Ἀναγνωστικὸ** » » Γ' » » 13
4. **Ἑλεύθερο Ἀναγνωστικὸ** » » Δ' » » 13
5. **Ἑλεύθερο Ἀναγνωστικὸ** » » Ε' » » 13
6. **Ἑλεύθερο Ἀναγνωστικὸ** » » ΣΤ' » » 13
7. **Μαθαίνω τὴ γλῶσσα μου** τάξ. Α' (χωριστὸ βιβλίον) Χ. Πάτση » 7
8. **Μαθαίνω τὴ γλῶσσα μου** » Β' » » » 7
9. **Ἑνιαία Γραμματικὴ τῆς Δημοτικῆς** Γ-Δ' τάξεως » » 10
11. **Παλαιὰ Διαθήκη με εἰκόνες** Γ' τάξεως . . . Χ. Πάτση » 8
12. **Καينὴ Διαθήκη με εἰκόνες** Δ' » » » 8
16. **Ἡρωικὰ Χρόνια - Μυθολογία** Γ' τάξ. (χωριστὴ) Χ. Πάτση » 8
17. **Ἀρχαία Ἑλλάδα - Ἱστορία** Δ' τάξ. (χωριστὴ) » » 8
18. **Ἑλληνικὴ Ἱστορία** Γ-Δ' τάξ. (1ον ἔτος συνδ)λίας » » 8
19. **Ἑλληνικὴ Ἱστορία** Γ-Δ' » (2ον ἔτος συνδ)λίας » » 8
20. **ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ** Ε' τάξ. Α. Γιαννοπούλου - Α. Ζαχαροπούλου Πάτση . . . » 12
 (Ἐγκριμένη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 78287|55 Δ)γῆς Ὑπουργείου Παιδείας)
21. **ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ** ΣΤ' τάξ. Α.Χ. Πάτση » 12
 (Ἐγκριμένη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 49529|50 Δ)γῆς Ὑπουργείου Παιδείας)
22. **Φυσικὴ Ἱστορία** Γ' τάξεως (καὶ 1ον ἔτος συνδ)λίας) Χ. Πάτση » 10
23. **Φυσικὴ Ἱστορία** Δ' » (καὶ 2ον ἔτος συνδ)λίας) » » 10
24. **Φυσικὴ Ἱστορία** Ε' τάξ. (χωριστὴ) . . . » » 12
25. **Φυσικὴ Ἱστορία** ΣΤ' τάξ. (χωριστὴ) . . . » » 10
26. **Φυσικὴ Ἱστορία** Ε-ΣΤ' (1ον ἔτος συνδ)λίας) . . » » 10
27. **Φυσικὴ Ἱστορία** Ε-ΣΤ' (2ον ἔτος συνδ)λίας) . . » » 12
28. **ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ-ΧΗΜΕΙΑ** Ε' τάξεως Α.Χ. Πάτση δρ. 13
 (Ἐγκριμένη διὰ τῆς ὑπαριθ. 80315|55 Διαταγῆς Ὑπουργείου Παιδείας)
29. **ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΧΗΜΕΙΑ** ΣΤ' τάξ. Α.Χ. Πάτση δρ. 13
 (Ἐγκριμένη διὰ τῆς ὑπαριθ. 80316|55 Διαταγῆς Ὑπουργείου Παιδείας)
30. **Μαθαίνω νὰ μετρῶ** Α' τάξεως (ἔγχρωμο) . . . Χ. Πάτση δραχ. 10
31. **Μαθαίνω νὰ μετρῶ** Β' » » » 8
32. **Ἀριθμητικὴ με εἰκόνες** Γ' τάξεως . . . » » 8
33. **Ἀριθμητικὴ με εἰκόνες** Δ' » » » 8
34. **ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ ΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ** Ε-ΣΤ' τάξ. Π. Μυλωνάκου (Πάτση) 13
 (Ἐγκριμένη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 61330|52 Δ)γῆς Ὑπουρ. Παιδείας)
35. **ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ ΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ** Ε-ΣΤ' τάξεως Α.Χ. Πάτση » 12
 (Ἐγκριμένη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 61452|52 Δ)γῆς Ὑπουρ. Παιδείας)
36. **10 Τοπικὲς Πατριδογνωσίαι** (Διαμέρισμα μαθητοῦ) Χ. Πάτση ἔκ. 9
46. **Γεωγραφία τῆς Ἑλλάδος** Γ-Δ' (ἔγχρωμη) . . . Χ. Πάτση Δρ. 12
47. **ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΝ** Ε' τάξεως Α.Χ. Πάτση » 13
 (Ἐγκριμένη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 54510|50 Δ)γῆς Ὑπουρ. Παιδείας)
48. **ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ** ΣΤ' τάξεως Α.Χ. Πάτση » 13
 (Ἐγκριμένη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 80317|5 Δ)γῆς Ὑπουρ. Παιδείας)
49. **ΤΡΙΠΛΟΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΙ ΧΑΡΤΕΣ** ὅλης τῆς γῆς (7 εἶδη) ἑκάστ. 5